Curtea de la Argeş

ORAŞ REGAL

Revistă de cultură

Anul XV ■ Nr. 8 (165) ■ August 2024

Monumentul eroilor din Sarighiol, Tulcea

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu", cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Frontierele ştiinţei

Gheorghe PĂUN

Termenul *frontieră* are o conotaţie optimistă, sugerează o graniţă care se poate muta în mod repetat, mai departe şi mai departe, cam ca în Vestul Sălbatic acum vreo două secole. Iar despre ştiinţă aşa suntem obişnuiţi să credem şi chiar aşa s-a întâmplat, de când avem o istorie a ştiinţei, am mers din progres în progres – cu atât mai pregnant după Renaştere şi carteziansim, când ştiinţa s-a separat, programatic, de filosofie şi religie. Da, dar Vestul Sălbatic ne reaminteşte şi că, la un moment dat, dăm de ocean, mai departe nu se mai poate merge, în orice caz, nu se mai merge cu calul, trebuie încercat *altfel.* Ne vine atunci în minte şi înţelegerea pesimistă a termenului, aceea de *limită.* Iar posibilitatea existenţei unor limite (cândva accesibile, dacă nu chiar apropiate) ale ştiinţei ar trebui să ne dea serios de gândit, mai ales dacă ne reamintim ce spunea Yuval Harari în mult promovatele (şi pe alocuri contestatele) sale cărţi din seria *Sapiens/Homo deus.* Simplific: pentru lumea de azi, pentru „societatea capitalistă multilateral dezvoltată", nu mă abţin să ricanez, trăind pe spezele viitorului, din împrumuturi (în fiecare toamnă auzim că umanitatea a epuizat resursele pe anul în curs şi trăieşte deja pe datorie…), progresul, creşterea sunt vitale, implicit, încrederea în ştiinţă şi în progresul tehnologic este vitală. Ideea este ca datoriile să poată fi rostogolite spre viitor, chiar dacă se măresc, altfel, dacă le vine scadenţa, situaţia este gravă – aşa cum a experimentat Grecia acum câţiva ani, de se vorbea despre vânzarea de insule, cum au păţit multe alte ţări, mai la vedere (Mexic) sau mai pe tăcutelea (se spune că datoria Ucrainei a fost cumpărată cu preţul solului şi subsolului, dacă nu cumva şi cu preţul… hărţii).

Da, dar nimic nu poate creşte încontinuu, planeta este finită, universul este finit, timpul însuşi… sigur, la modul acesta general, acestea sunt afirmaţii-aporii, de genul paradoxurilor lui Zenon, dar mă tem că la modul practic lucrurile sunt şi mai serioase. O singură referinţă bibliografică, incitant-lucida carte *Cumpăna ştiinţei. Viitorul contează* a convingător-lucidului Mihai Nadin (Editura Spandugino, Bucureşti, 2022; iar ea vine după la fel de provocatoarea carte *Civilizaţia analfabetismului,* acelaşi autor, aceeaşi editură, 2016). Multe alte titluri, de articole sau de cărţi, de tipul „the end of…" pot fi găsite pe internet. Sfârşitul fizicii, al matematicii, informaticii, ştiinţei deci. Titluri menite să atragă atenţia, n-or fi sfârşituri propriu-zise, dar cu privire la nişte declinuri tot trebuie să fim pregătiţi.

Mai întâi, există inevitabile *limite ale creşterii.* Să ne amintim de şocul produs în anii 1970 de raportul Clubului de la Roma intitulat astfel, realizat sub coordonarea lui Dennis L. Meadows. Era vorba mai ales despre resursele limitate, energetice în primul rând, ale planetei. Previziunile pesimiste nu s-au confirmat *ad-litteram,* dar crize succesive au existat şi stau mereu

la orizont. Aici mă gândesc la ceva mai general, organic, dacă-mi este permis să folosesc un termen eminescian. Îmbătrânire. Declin. Domenii care se epuizează. Dacă nu se nasc domenii noi, compensatoare, apare stagnarea. Stagnarea în sine nu este nici bună, nici rea, doar că, în siajul ei,… vine viitorul şi ne cere să ne plătim datoriile!

Ar evita – sau măcar ar amâna – scadenţa, dezvoltarea *sustenabilă,* creşterea sustenabilă, presupunând că aşa ceva există. Numai că aici îmi vine în minte o vorbă bătrânească, de la ţară, cu originea într-o frază a Apostolului Pavel: „Toată lumea va vorbi despre pace şi numai pace nu va fi în lume". Particularizez: toată lumea predică sustenabilitatea, dar numai sustenabilitate nu este (ceea ce predică grăbita şi superficiala Europă, de exemplu).

La fel de general: este vizibilă mediocrizarea permanentă a lumii (nu detaliez, nu caut cauze şi explicaţii, am mai vorbit despre subiect, l-am reamintit şi pe Mihai Nadin), iar „aripa confortabilă a mediocrităţii" (nu ştiu unde am citit sintagma asta) se întinde şi peste ştiinţă; mediocritatea este şi persistentă, se autoîntreţine, ba chiar amplificându-se.

Ştiinţa a mai păţit ceva: după ce, de vreo două secole, să zicem, a fost sub controlul, mai direct sau mai puţin direct, al patronilor, al pieţei, a intrat sub controlul explicit al contabililor (de la guverne până la nivel foarte local), pentru ca de câteva decenii să ajungă şi sub controlul politicienilor, al doctrinelor şi ideologiilor. Patronii promovau ştiinţa, pentru că le folosea, le aducea profit. Mentalitatea contabilicească a impus tot felul de criterii birocratice de evaluare a rezultatelor cercetării, inclusiv pentru cercetarea fundamentală, care au dus la ierarhii pe bază de „puncte" (vezi „dictatura ISI" [Institute for Scientific Information], clasificările Shanghai şi altele asemenea), la o „numerologie" care aminteşte de un „proverb" vechi din domeniul deciziei sociale: spune-mi ce criteriu foloseşti, ca să ştiu cum să-l manipulez. E glumă doar pe jumătate, sunt multe scandalurile în această zonă, pentru că sunt bani în joc, proiecte, locuri de muncă. Sunt multe şi eforturile de a „salubriza" evaluarea în ştiinţă, pentru a opri mediocrizarea indusă de productivism şi de criteriile care *măsoară.* Se poate evalua numeric cantitatea, mult mai greu e cu calitatea etc. etc. Iar acum au mai apărut şi aberaţiile neobolşevice, „egalităţile de şanse". „Matematica este elitistă, rigoarea este discriminatorie" şi câte altele de tot râsul – aş vrea să văd un pod, un avion proiectat pe baza unor calcule *woke,* corecte politic, dar nu corecte matematic… Noroc că *ce e val ca valul trece…*

(Continuare la pag. 2)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Când vedem atâţia oameni care din nimic au ajuns milionari, fără a înfiinţa fabrici, fără a face agricultură, şi când ştim că pentru majoritatea oamenilor banul se datoreşte muncii, la ce să atribuim aceste îmbogăţiri ca din senin? Dar vom numi-o agiotaj, dar păsuială, dar favoare guvernamentală, destul că sume de aur se duc în mâini care n-au oferit societăţii un echivalent de servicii pentru ele şi poate ca juridic lucrul să fie îngăduit sau să poată scăpa printre picături; moralmente şi economic vorbind e o spoliaţie. Spoliaţie sistematică, de sus până jos. O pensie reversibilă, de exemplu, care se plăteşte unui om ce nu şi-a petrecut timpul în serviciul statului, ci urmărindu-şi ambiţiile sale personale, e după a noastră părere o spoliaţie a tezaurului. Da-ne-va dl C.A. Rosetti în judecata tribunalului că nu poate mânca şi el o pâine de râul nostru?

Nu credem.

Dar, pentru a ne întoarce la cazul nostru, orice delict, fie de natură privată, fie de natură publică, care se consumă şi se comite *prin presă* nu poate veni decât înaintea Curţii cu Juraţi. Cuvântul tipărit, iată termenul de căpetenie. Cuvântul tipărit se judecă de Curtea de Juraţi. Dl Ciurcu a afirmat ceva prin cuvânt tipărit. Dl Ciurcu vine înaintea juraţilor. Dacă juraţii vor judeca că afirmarea d-sale tipărită e o calomnie, că această aserţiune calomnioasă a adus pagubă Creditului, cestiunea acelor pagube poate fi urmărită mai departe, până atunci însă nu. Nu vorbim aci ca amici ai libertăţii presei. Se poate că noi înşine am dori să vedem respectate multe lucruri; am voi să vedem respectate credinţele religioase şi tradiţiile naţionale, am voi poate să vedem neatinse bunurile ideale ale poporului şi ale istoriei noastre, dar n-o putem face. Vorbim aci de textul pozitiv al legii fundamentale, care nu permite nicio urmărire a presei decât înaintea juraţilor. La conştiinţa publică se adresează tiparul, conştiinţa publică să-l judece.

Poate cineva să nu fie mulţumit cu libertatea absolută a presei. Indiferent. Pe cât timp Constituţia subzistă şi trimite orice enunţare a presei, de orice natură ar fi, înaintea juraţilor, acolo trebuie să meargă. Cine nu e mulţumit se va plânge de Constituţie, va cere modificarea ei; dar, până a nu se modifica, tribunalele nu devin competente de-a judeca nici ceea ce se petrece, nici ceea ce nu se petrece în presă.

Şi s-au petrecut multe în presa din ţară. Ziare scrise în limbi străine sau şi de străini au insultat adesea poporul şi istoria noastră. Mai mult. Era destul să sosească în mijlocul nostru vreun om dintr-o bună familie română pentru ca o pană ocultă să-l denigreze în ochii publicului, nu pentru altceva decât pentru singura cauză că e român şi că familia lui a fost domnească în România. Denigrări de cea mai înjosită speţă, a căror sorginte era cu toate astea foarte sus, al căror instrument era vreun erou de tristă figură. Ei, pe tribunalul secţia cutare nici nu l-a durut capul de asta, pentru că n-avea dreptul să se ocupe. Curtea cu Juraţi ar fi trebuit să judece şi la dânsa nu s-a adresat nimenea. Sunt cestiuni acestea care ţin de conştiinţa chiar a poporului românesc şi când această conştiinţă suportă injuriile ce se aduc oamenilor de frunte ai naţiei, aceştia sunt destul de generoşi pentru a nu apela la ea, pentru că ruşinea naţională ar fi ruşinea lor. Libertatea presei poate fi un rău, dar e înscrisă în Constituţie; nicio excepţie, nicio tâlcuire într-altfel a Constituţiei nu se încape.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Singura pedeapsă care s-a aplicat regulat celora care au abuzat de această libertate, celor ce-au insultat Coroana şi familia regală, de exemplu, a fost câte-un *Bene merenti* aplicat pe piept. (*Timpul*, 12 decembrie 1882)

(Urmare din pag. 1)

Un alt fel de val a fost pandemia – o lecţie istorică pentru umanitate, măcar dacă am fi învăţat ceva din ea. Ştiinţa (medicală, biologia fiind alături, dar nu numai, pentru că şi statistica a fost implicată) folosită ca mijloc de propagandă, de afacerişti şi politicieni, deci compromisă public. Plus împingerea în derizoriu a ideii de vaccin, plus, iniţial speculaţiile, ulterior şi dovezile, că virusul a fost produs, în forma mutată, agresivă, într-un laborator, folosind laboranţi şi infrastructură chinezească, dar bani americani, poate şi cu alte origini… Că armatele, unele guverne, unii terorişti caută şi, dacă au ocazia, folosesc arme biologice se bănuia, au apărut acum şi dovezi, ba chiar şi consecinţe la nivelul *civilului de rând.* Că ştiinţa şi tehnologia s-au dezvoltat enorm în laboratoarele militare, ale marilor puteri mai ales, se ştia demult. Calculatoarele personale, internetul, localizarea GPS, telefonia mobilă şi alte minunăţii fără de care (ni se pare că) nu mai putem trăi sunt exemple deja cunoscute. Aşteaptă acum la uşă roboţii de tot felul şi inteligenţa numită artificială. Ce s-o mai fi aflând prin seifurile şi calculatoarele DARPA (nu ştiu abrevierile similare pentru laboratoarele armatelor din alte ţări, China, Rusia, Israel…), poate vom afla în viitorii ani – dar nu ştiu dacă e bine să aflăm... Să nu uităm că Elon Musk e tare interesat de „citirea gândurilor” – din apropiere deocamdată, dar tot din apropiere se făcea mai la început şi citirea cardurilor bancare, acum hackerii le „văd” de la distanţă. Nu se spune nimic despre *influenţarea* gândurilor, dar un asemenea subiect nu este deocamdată „telegenic”.

Un alt pericol vine dinspre tentaţia-iluzia că nu trebuie să ne concentrăm pe teorii, modele, legi, cum este tradiţional în ştiinţă, este suficientă căutarea experimentală, empirică, folosind calculatorul, explorând volume uriaşe de date în care să identificăm *corelaţii.* Acesta este cuvântul cheie, dilema este *corelaţii versus cauzalitate. Data mining, big data, cloud şi sky computing, deep learning, artificial intelligence.* Las în engleză pietrele de hotar ale noului El Dorado şi doar semnalez că lucrurile sunt foarte serioase (în sensul clasic al ştiinţei…), există cercetări care dau argumente optimiştilor, dar şi exemple spectaculoase de corelaţii înşelătoare. Nu intru în detalii, subiectul merită o discuţie separată, semnalez doar analiza din splendida carte *To Halt or Not to Halt? That Is the Question,* publicată de Cristian S. Calude la World Scientific în 2024. „Fiecare pagină a acestei delicioase cărţi ne oferă încă o nestemată…”, scrie pe coperta a patra Noson S. Yanofsky – aleg un exemplu de corelaţie înşelătoare dintre cele patru menţionate la pagina 135: Numărul persoanelor care se îneacă după ce cad dintr-o barcă de pescuit este corelat aproape sută la sută cu rata căsătoriilor din statul Kentucky… Este evident că nu putem explica şi nu putem face predicţii pe baza unor asemenea potriveli, dar asta nu-l împiedică pe C. Anderson să-şi intituleze „The end of theory: The data deluge makes the scientific method obsolete” un articol publicat în iunie 2008 în revista *Wired Magazine.* Şi, să nu uităm, în 2008 încă nu apăruse moda/sperietoarea IA...

Pe scurt: ştiinţa este la răscruce, nu va continua ca până acum. Din motive interne, ale creşterii, dar şi din raţiuni exterioare, politice, sociologice, financiare. Sigur că progrese vor mai fi, dar încetinite în „ştiinţele fundamentale”, iar omenirea ar face bine să se obişnuiască cu ideea că dezvoltarea-progresul nu sunt procese fără sfârşit, ba chiar mult mai sănătos ar fi să caute o stare de echilibru, îi putem spune şi stagnare, ieşind însă din lăcomie şi consumerism, „eliberând capitalismul din mâna capitaliştilor” (concluzia unei cărţi de economie, pe care am mai menţionat-o în acest colţ de pagină). Iar acest lucru este foarte plauzibil să se întâmple relativ curând, pentru că, pe de o parte, *se simte un freamăt în lume,* pe de altă parte, „omenirea nu e atât de naivă pe cât pare”, vorba lui Johan Galtung (odihnească-se în pace, a *plecat* de vreun an spre *lumile ideale*). E adevărat, naivitatea omenirii e mai degrabă subiect pentru corelaţii decât pentru modele clasice…

Nu am spus nimic aici, pentru că nu acesta era sensul discuţiei, despre limitele intrinseci ale ştiinţei, cum ar fi limitele formalizării-axiomatizării (teoremele lui Gödel, de exemplu), calculabilităţii, algoritmicităţii şi altele asemenea – cartea citată a lui Cristian Calude este o bună referinţă şi din acest punct de vedere. Şi limitele de genul acesta ar trebui să aducă ceva luciditate în discuţiile despre progres, de pildă, în privinţa IA.

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, **Lucian Costache** – scriitor, Piteşti, **Ioan Crăciun** – editor şi publicist, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – jurnalist cultural, Bucureşti, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – sociolog, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

„Oile gândirii” (VI) *Noaptea minţii*

Horia BĂDESCU

„**Nu mai e raţionamentul** cel care determină care va fi concluzia, ci concluzia cea care determină natura raţionamentului. Avem de-a face cu o gândire de negustori de mărunţişuri” – afirma filosoful şi logicianul Charles Peirce, citat de Jean Szlamowicz. Adică tot ce e mai contrar esenţei unui raţionament ştiinţific. Dar cine a vorbit despre raţionament ştiinţific în chestiunea genului şi a fluidităţii acestuia? Ea nu trebuie demonstrată ştiinţific, ci afirmată! Afirmată, impusă, fiindcă este cheia de boltă a doctrinei/religiei *woke*, pentru că prin ea se poate realiza visul neomarxiştilor: revoluţia sexuală, eliberarea erosului de orice constrângere până la limita luxurii şi viciului şi, evident, ţelul suprem: distrugerea familiei. Cum am văzut, modalitatea prin care pot avea drept de cetate toate fantasmele şi nebuniile *woke* o constituie teoria puterii semantice a limbii de a înlocui sau chiar de a crea realitatea.

Pe bună dreptate, precizează profesorul Szlamowicz: „Cuvântul *gender* („desemnând compozantele non-psihologice ale sexului, percepute ca proprii indivizilor de sex masculin şi indivizilor de sex feminin”, apud R.K. Unger, n.n.), care este un anglicism şi care istoric e o modalitate umoristică sau pudibondă de a nu spune sex, iar în engleză are mai înainte de toate sensul de raport sexual (*to have sex*), este, ca şi cuvântul *gen*, polisemic şi nu privea la început categorisirile sexuale decât în cadrul gramaticii, în cazul *genului semantic* (s.n.). Aplicarea acestui cuvânt oamenilor, pentru a clasa prin el identitatea socio-sexuală, […] reprezintă o teoretizare şi nu o realitate sensibilă.” Folosirea cuvântului degenerând în instrumente militante, pretinzând deopotrivă raporturile sociale şi corijarea acestora. Dar, lucru deosebit de important: „Făcând din cuvântul *gen* nu un instrument care vizează comportamentele sociale, ci o apartenenţă ontologică, această ideologie a genului a creat categorii cu pretenţia de esenţe, placate asupra indivizilor ca şi cum aceştia ar exista într-o căsuţă care le-ar determina natura. Există atâtea feluri de a fi femeie sau bărbat câţi indivizi există... […] Cuvântul gen generează astfel credinţa în identităţi categoriale care apasă asupra fiecăruia ca o determinare absolută. (Cu alte cuvinte, şmecheria teoriei fluidităţii de gen stă în ridicarea identităţii individuale la nivel categorial!, n.n.) Aceste «identităţi» sunt descrise printr-o listă în continuă expansiune despre care dă mărturie acel «+» al acronimului «LGBTQ+»: *pansexual, non-binar, genderqeer, asexual, transgender, transexual, poly-amor, allosexual* etc. Aceste categorii nu sunt decât invenţii noţionale, adesea de provenienţă americană.”

Aşa încât ideea de fluiditate de gen ca o multiplicare infinită a genului poate duce la distrugerea acestuia. Ea este cea care generează deviaţia „a se simţi străin în propriul corp” sau „a nu fi în corpul cel bun”, mai exact, a te simţi a fi altcineva într-o alcătuire biologică dată; o formă de schizofrenie. Gama acestor fantasme e infinită. Poţi să te simţi tot ce vrei tu, o floare, un scaun, un hipopotam sau Turnul din Pisa, realitatea alcătuirii tale biologice îţi reaminteşte în orice clipă cine eşti cu adevărat. Însă „această celebrare a patologiei ca identitate se întâlneşte cu singularizarea printr-o sexualitate «în afara normei» ... cerută a fi recunoscută. […] Într-un dualism ultra-regresiv, omul se defineşte de acum înainte ca fiind compus din organe care ar intra în opoziţie cu un «spirit» sexuat. […] Ceea ce contează este narcisismul identitar.” Numai că acest narcisism excesiv se poate manifesta sub forme care vizează în mod evident psihiatria. Două dintre cele mai „spectaculoase” exemple, citate de universitarul francez, sunt ale suedezelor Eija-Ritta Elkof şi Erika LaBrie. Prima, îndrăgostită de Zidul Berlinului, s-a rebotezat drept Eija-RittaBerliner-Mauer, iar după căderea acestuia, considerându-se văduvă, se pare că şi-ar fi continuat viaţa afectivă remăritându-se cu o barieră de lemn! Cea de a doua, fondatoarea Objectum-Sexuality Internationale, s-a căsătorit cu Turnul Eiffel în 2007, devenind Erika LaBrie-Eiffel! N-avea dreptate Liza Berg, secretar pentru relaţia cu parlamentul în guvernul suedez, citată de noi în *Schimbarea la faţă a Europei,* ca, întrebată fiind de o jurnalistă dacă merită păstrată cultura suedeză, să răspundă: „Păi ce e cultura suedeză? Şi cu asta v-am răspuns la întrebare.” Şi jurnalistei, şi nouă.

Însă noaptea minţii e lungă şi adâncă. Iar confuzia dintre „a se simţi” şi „a fi” este, deopotrivă, o problemă de limbaj şi de psihiatrie. Fiindcă, ne previne Jean Szlamowicz: „Confuzia între identitatea socială, deghizament, declaraţie, hormoni, dorinţă şi sexualitate duce la deliruri paranoice întreţinute de chirurgia plastică, industria farmaceutică şi de suportul pentru transformări.” Şi ne dă Domnia Sa exemplul „influencerului” britanic Oli London care, îndrăgostit de cântăreţul lui preferat, coreeanul Ji-Min, după ce s-a căsătorit cu efigia din carton a acestuia, a suportat 18 operaţii pentru a ajunge la o identitate legată de *transrasialism,* devenind coreean! Mai mult încă, influencerul nostru şi-a sfătuit fanii să-l imite: „Avem dreptul să ne identificăm cum vrem. Prin urmare vă puteţi identifica cu un iepure, cu o pisică, cu un câine, n-are importanţă. Problema e că, în calitatea noastră de oameni, cei mai mulţi dintre noi – nu toţi – trăim într-o democraţie unde ne putem exprima. Eu cred cu adevărat în libertatea de exprimare.”

Horia Bădescu, *Proba oglinzii,* Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024 (Seria de autor Horia Bădescu)

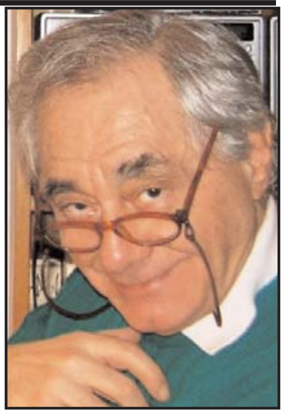
Volumul, de 424 de pagini, debutează (pag. 5) cu avertismentul lui Edmund Burke, „Pentru ca răul să triumfe, este suficient ca oamenii buni să nu facă nimic”, iar la pagina 419 se precizează: „Toate textele din prezenta carte au fost publicate, în revista *Curtea de la Argeş*. Câteva dintre ele, revăzute şi adăugite aici, au apărut, cu ani în urmă, în revistele *Steaua* şi *Tribuna*.”

Şi eu! Doar că aici nu e vorba de democraţie, ci de psihiatrie. Ca dovadă, nu demult, la Berlin, 1000, o mie!, de oameni care se cred câini au demonstrat cerând să li se recunoască noua identitate!! Îmi pot imagina ce concert de urlete va fi însoţit manifestaţiunea pentru libertatea de a se simţi ca atare. În fond, o manifestaţie pentru dreptul de a fi consideraţi plecaţi cu sorcova. Iar adevărata problemă e că această dezvoltare a ideologiei genului, a unor identităţi particulare care „se federalizează în reţele, recurgând la prozelitism, ba chiar pretind să reeduce societatea în ansamblul ei, (...) se plasează în corpul politic drept minorităţi”. Plecând de la ideea lui „eu nu mă simt reprezentat în limbaj pentru a justifica o reformă «inclusivă», orice individ (dus cu capul, n.n.) poate să reclame acest statut pentru mica lui particularitate personală. Aşa cum îi place să-şi exhibe genul, organele sexuale, prenumele! Eu, eu, eu! Eu vreau să fiu recunoscut! Pentru culoarea pielii, pentru idiosincraziile mele, pentru preferinţele mele erotice!” Numai că, precizează Szlamowicz, „nombrilismul sexual a devenit una dintre axele uitării socialului (un drog, cum am mai spus, n.n.) pentru se deplasa către consumerismul pornografic. (...) Ce vreţi, clitorisul e o bătălie spirituală. Jargonul pseudo-filosofic propune aici o bucurie frenetică a lubricităţii: «Munca anusului nu vizează reproducerea şi nu se fondează pe stabilirea unei legături romantice. Ea generează beneficii care nu pot fi cuantificate în interiorul unei economii heterosexuale. Recuperarea anusului ca centru contra-sexual al plăcerii are puncte comune cu logica vibratorului: fiecare loc al corpului este nu doar o suprafaţă potenţială unde vibratorul poate fi mutat, ci, de asemenea, un orificiu-centru, un punct de fugă, un centru de descărcare, o axă virtuală de acţiune-pasiune. Muncitorii anusului sunt noul proletariat al unei posibile revoluţii contra-sexuale.» Această înălţare filosofică a trivialului ţine de porno-şic: gaura curului primeşte în sfârşit o profunzime politică şi o demnitate pe care se va delecta s-o prezinte ca transgresivă în lumea spiritelor fine.” – comentează excedat şi acid universitarul parizian. Iar noi nu putem decât zice: Doamne apără şi păzeşte!, vorba diaconului Creangă.

Bătălia pentru a scoate erosul din domeniul spiritualităţii transformând iubirea în sex – veţi auzi din ce în ce mai puţin astăzi pe partenerii amorului spunând cu acea delicateţe a altor vremuri: Vino să ne iubim! – pentru a-i nega profunda componentă emoţională care îmblânzeşte demonii instinctuali şi dă dimensiunea adevăratei umanităţi a speciei, care transformă luxura şi brutalitatea acuplării animalice în simfonie sufletească, are o natură genocidară. Lumina din fereastra iubirii, care îi aştepta în noaptea existenţială pe cei dragi, e pe cale să moară. Cineva, un spirit malefic, suflă în flacăra ei. Degeaba ne spunea bravul André Malraux: „Secolul nostru (secolul XX, n.n.), cu psihanaliza, a redescoperit demonii din om – sarcina care ne aşteaptă e acum să redescoperim zeii.” Nici vorbă! Secolul nostru se împăunează a fi descoperit animalul din noi. Căci, vorba bătrânului Gerves du Bus: „Mergem prin lume fără felinar, animalul din noi ne conduce.”

Însă, aşa cum apreciază şi Szlamowicz, costurile culturale, ba chiar civilizaţionale vor fi enorme. Căci a-ţi bate joc, a desconsidera realitatea biologică, duce la distrugerea binarităţii bărbat/femeie, considerată pe de-a-ntregul opresivă, sfârşind prin a pulveriza structurile sociale şi familiale şi interacţiunile omeneşti, considerate conflictuale. Iar pretinsul *inclusivism* nu e nimic altceva decât fragmentarea societăţii, fiindcă aceste huburi sociale, care cer societăţii să ţină seamă de nazurile fiecăruia, „servesc la modul ideal interesele capitalismului globalist: crearea de ţarcuri de ovine, atomizarea culturală şi sfârşitul mişcărilor sociale absorbite de revendicările identitare. (...) Individul comandă societăţii întregi să creeze o categorie pentru el însuşi.” Fiindcă modelul tuturor revendicărilor contemporane are la bază terorismul sloganului *Recunoaşte-mă sau vei fi taxat ca intolerant!* Şi nu te va mai spăla de oprobiul public nici toată apa Iordanului (Va urma.)

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

După aproape două secole, Dinicu Golescu e de o tristă actualitate! Citez din *Istoria literaturii* a lui G. Călinescu: „Un boier înrudit sufleteşte cu el i-a spus că mai mulţumit ar fi să fie grădinar la Schönbrunn decât ban în ticăloasa Ţară Românească". Ca, mai apoi, să exclame: „O, prea puternice Părinte al tuturor noroadelor! Niciodată nu o să se ridice deasupra neamului românesc acest nor întunecos, plin de răutăţi şi de chinuri?"

Ne aflăm pe mica insulă a Pinilor. Un braţ de mare ne desparte de Cuba. Vaporaşul care ne va duce înapoi pe insula cea mare se apropie de ponton. Rămân însă, în continuare, pe plaja numită de localnici Bibijagua. E numele unei furnici mari şi negre. Plaja pare formată din aceste furnici fiindcă nisipul mare, grăunţos, sticlos, provine din fărâmiţarea malului înălţat pe un masiv de marmură neagră. Ca niciodată, marea e liniştită, oglindă întunecată reflectând fundul nisipos. Nu sunt valuri, ci nişte unde care se aştern ritmic, un ritm lent, la picioarele mele. Pornesc magnetofonul, cu microfonul atârnat cât mai jos, cât mai aproape de întâlnirea apei cu plaja. E un sunet ciudat, muzical, abia auzit, zuruitul unor minuscule mărgele de sticlă. Simt, ştiu că voi asculta de multe ori, în mica noastră mansardă din Bucureşti, această casetă şi că o voi păstra cu mai multă grijă decât pe toate celelalte înregistrate în această călătorie.

(ianuarie 1968, Congresso Cultural de la Habana)

Satul se numeşte La Forge-sur-l'Herse. E după-amiază. Intru în odaia noastră, cu toate obloanele închise. Căldura e înăbuşitoare. Trăgând aerul în piept, am senzaţia că e gros, că are o densitate, o greutate care te moleşeşte, te adoarme, te abrutizează. Şi aerul rece are densitatea lui, dar e densitatea ascuţită a oţelului, a lamei de Toledo. Aici, însă, aerul are ceva din grosimea lipicioasă a siropului.

Totuşi, redescopăr mirosuri, sunete, zgomote aproape uitate: pământ încins şi ierburi uscate, flori şi mirodenii – de la iasomie la busuioc, greieri, broaşte, insecte de tot soiul, cântatul cocoşilor, lătratul câinilor. E o senzaţie de reîntoarcere în copilărie, în adolescenţă, alimentată şi de un peisaj familiar, cu dealuri şi coline, un fel de Bucovină. O Bucovină fără mănăstiri şi fără Eminescu.

(4 iulie 1987)

Iarnă. Ger. Zăpadă multă. Câinele, fără adăpost, tremură, clănţăne din dinţi, se face covrig, doar-doar s-o mai încălzi puţin, şi se gândeşte: „Dac-oi scăpa şi de iarna asta, la vară-mi fac, musai, un coteţ cât de mic."

Vară. Soare. Dogoare. Praf încins. Câinele moţăie la umbră, lungit pe burtă, întins cât o zi de post, doar-doar s-o mai răcori puţin. Şi prin mintea-i moleşită îi trece un gând: „Auzi, idee!? Ce-s prost să-mi fac un coteţ aşa de mare?!"

Mini-fabula asta, de la bunicul citire, mi se pare genială. Se află în ea toată filosofia „câinelui român", probabil chiar de la Traian şi Decebal încoace. La care ar trebui adăugate „ameliorările" aduse în ultimele decenii.

(24 februarie 1986)

Războiul seniorilor

Sara MINA

Poate, citind titlul, iubitorii de literatură SF s-ar alarma instinctiv: „Ce greşeală! E vorba de *Seniorii războiului!*" Evident, gândul lor se va duce către romanul scris de Gérard Klein în 1970. Autorul pleda, folosind o intrigă în parametri futurişti, pentru eradicarea înclinaţiilor războinice ale omenirii.

Intenţii lăudabile, luminoase... dar, cred, irealizabile, într-un prezent dominat de separarea în „noi" şi „ei", indiferent de criteriile etichetării artificiale, ce are ca scop simpla poziţionare avantajoasă, discriminatorie, a „unora" faţă de „alţii". De-aici se ajunge rapid la „noi împotriva lor!" şi la activarea agresivităţii native a noastră, ca specie.

Mărturisesc faptul că, probabil sufăr de un complex al inechităţii, mai corect spus, detest să constat inechităţile. Iar ce se-ntâmplă în lumea literară prezentă, cu împărţirea în „noi" şi „ei", a ajuns la o extremă periculoasă.

Recentele evenimente, regretabile pentru cultura noastră, întâmplate la nivelul de vârf al principalei organizaţii ce reprezintă interesele scriitorilor români, mi-au atras atenţia asupra unui *element* ce poate fi considerat, neaşteptat, o promovare a dezbinării în rândul acestei onorante categorii de oameni de cultură. Intenţionat ori gratuit, *elementul* cu pricina pare să provină dintr-o condiţionare a gândirii în alte coordonate decât cele bazate pe argumente valorice.

Aflat în cursa pentru candidatura la poziţia de preşedinte al organizaţiei respective, un om de cultură al prezentului, dar şi actor politic, folosind în egală măsură, a strecurat în programul său de management, poate dintr-un reflex propagandistic dezvoltat în contactul cu electoratul, un subiect, după umila-mi părere, foarte primejdios. Propune domnia-sa „Atragerea şi facilitarea accesului tinerilor scriitori talentaţi în..." respectiva organizaţie, cu măsuri concrete: extinderea listei de premii de debut, ce asigură obţinerea calităţii de membru, în condiţiile limitării vârstei eligibile la 35 de ani, simplificarea criteriilor de acces pentru aceştia în respectiva asociaţie, focus-grupuri în filialele organizaţiei pentru „atragerea tinerilor scriitori", pomenindu-se cu mândrie chiar de „head-hunting", ca instrument de management.

Mărturisesc, citind acest capitol al documentului, automat mi-au dispărut din atenţie toate celelalte mesaje, unele pozitiv-constructive, cu radiografii pertinente, chiar dacă la nivel generalist, fără obiective SMART (mă aliniez şi eu c-un termen tot din management, majusculele fiind asociate vocabulelor *specific, măsurabil, accesibil, realist, încadrat în timp*). Cum să infiltrezi în chestiuni care ţin de emoţional şi spiritual, chiar şi inconştient/involuntar, practici dedicate unor obiective asociate conceptual cu profitul material/de imagine/de putere de influenţă…?!

Ce să înţeleg eu, o profană?! E nevoie de *cadre tinere* în organizaţia scriitorilor, care să ducă *lupta de clasă*?! Care e obiectivul? Literatura de bună calitate sau cea… accesibilă, cu riscul scăderii nivelului, pentru a deveni vandabilă?! La ce se gândeşte, oare, autorul programului când propune „edificarea unei noi literaturi"?! Adică, se doreşte promovarea unei literaturi adaptate receptorilor actuali şi viitori, care au instrumente de evaluare bazate pe experimental, nu pe logică şi acumulări în urma unui proces de învăţare sistematic?! Se propune, indirect, reformarea criteriilor de evaluare, promovându-le pe cele de tip *low cost,* ca să nu zic de-a dreptul… *ieftine*?!

Să mă ierte cititorul… dar orientarea asumată, asiduă, spre cei care au azi maxim 35 de ani este calea sigură spre promovarea unor texte scrise pe Facebook, prin SMS-uri şi alte năstruşnice medii de comunicare, poate şi cu ceva aport din partea IA… acceptabile, în sine, dacă ar exista o masă critică generatoare de valoare. Să nu uităm, însă, că tinerii cu vârsta maximă de 35 de ani din prezent sunt produsul unei şcoli româneşti aflate, premeditat ori nu, în degringoladă de peste trei decenii încoace! Sigur, există şi excepţii, ca de obicei, numeric inferioare dorinţelor noastre… dar tocmai acesta e şi rostul lor, să confirme regula!

De ce vârsta trebuie să primeze în faţa calităţii actului artistic?! Cumva pentru a proteja resursele financiare ale respectivei organizaţii, împuţinate de crizele de tot felul?! Mai mulţi *scriitori tineri,* cu putere financiară, care să susţină cotizaţiile, probabil că sunt de preferat celor *suspendaţi* pentru că nu au onorat această îndatorire… (speculez pe marginea celor scrise de candidat în program). Oare din ce categorie de vârstă fac parte cei care şi-au pierdut, fie şi temporar (îmi pare urmuziană toată povestea), statutul de scriitor recunoscut de asociaţie, din motive financiare?! Doar pot să bănuiesc… Ce câştig are literatura română contemporană ori a viitorului, dacă se fac analize mercantile chiar şi la acest nivel?! Ce strâmb nu poate fi proptit cu pseudo-inovaţii de redresare artificială a aspectului financiar, acest fapt va putea deveni un efect direct al unui pachet de măsuri, care să atace adevăratele cauze… Nu se cunosc?! Ba da…

Deci, cu seniorii cum rămâne?! (În mod hilar, în categoria *seniori* vor intra curând cei cu vârsta de peste 36 de ani!) Ce este cu ageismul acesta exacerbat?! De ce nu (mai) sunt credibili? De ce sunt în continuare discriminaţi?! Vorbesc de cei care ar dori, poate, să bată la porţile onoratei asociaţii, dar se tem de umilirea publică pe criterii... de vârstă, ei având, în fapt, nerv, condei, minte, realizări de necontestat!

De la această lepădare de vârstnici, în context socio-cultural contemporan, se migrează foarte uşor la generalizarea lepădării de valorile istorice, de reperele fundamentale ale culturii, care devin din ce în ce mai nefrecventabile, pe măsură ce trece timpul, fiind nevoie de lentile cu multe dioptrii pentru a le face vizibile unora care suferă de degenerescenţă maculară, paradoxal apărută la vârste sub 35 de ani!

De când arta în genere, literatura în special sunt cântărite valoric după alte canoane decât cele estetice? De când e mai relevantă vârsta generatorului cărţii (obiect artistic), decât emoţia artistică în sine, provocată de conţinutul cărţii, ca artefact cultural?! Nu în asta constă însemnătatea ei, a cărţii?! Valoarea nu reprezintă provocarea unei experienţe speciale, a unei trăiri, la nivel de conştiinţă, care să creeze o bucurie, o satisfacţie dezinteresată?! De ce un vârstnic n-ar fi capabil de asta?! De ce numai un tânăr de maxim 35 de ani?! De ce să nu se deschidă porţile asociaţiei ocrotitoare a scriitorilor performanţi *tuturor celor care merită,* indiferent de vârstă?!

Evident, sunt întrebări retorice (pe lângă multe altele neformulate aici, nefiind nici locul, nici momentul!), semn de revoltă inutilă... Aşa că, mă îmbărbătez, întorcându-mă bucuroasă spre volumele semnate de autoare şi autori, senioare şi seniori, care mi-au încredinţat operele spre publicare. Ele, palpabile, mă întăresc în credinţa mea că trebuie să rezistăm haosului bolnăvicios din lumea în care trăim…

→

Homo sapiens

Maria CALLEYA

Contratimp

Nici mie nu-mi ajung cuvintele, cu franjurile lor agitate şi schimbătoare; urmăresc, fermecată, câte o frază/vorbire bine închegată, ieşind din câteva minţi straşnic ordonate şi mă înclin înaintea lor, cum aş face-o în faţa acelor personaje/mituri/ legende apte să inspire visurile vechi / acum s-a zguduit pământul, sunt orele cinci şi jumătate ale dimineţii – să fie un semn al Papei Ioan Paul al II-lea, de acolo, din cerurile lui, ori un preludiu al atât de clamatei catastrofe ce întârzie atât de mult; la radio era o Partită de Bach pentru vioară solo, iar pe Cultural prindea chip Emil Cioran, cu ale sale tonice „banalităţi”. Între timp, se pregăteşte ziua; în locul cocoşilor, latră câinii, primele troleibuze au pornit în cursă, foşnesc uşor frunzele cele noi… cândva, poate curând, măştile se vor albi fără a prinde de veste, un alt moment crunt, al adevărului de mai presus de noi. Râzi la soare, copile, toate sunt bine rânduite. Se apropie, oare, ziua cenuşii?

Evanescenţa lucrurilor, atunci când pereţii se clatină; sintagma „a fi cu picioarele pe pământ” devine cu totul nesigură, doar mintea, cu slabe puteri, se împotriveşte. În van. Supraputerile ne reduc/aduc la ce suntem. Ce suntem?

Fervoarea credinţei la Bach – plină, luminoasă, straşnic ţinută în frâu, de aceea măreaţă fără egal.

Capătul dinspre sud al vieţii, tot mai aproape, o ţintă deloc volatilă. Dimpotrivă. Se insinuează cu apăsări, cu dureri convergente. Visez la acea eliberare simplă, senină. Din fericire, un ritm alert îndepărtează secundele, vertiginos, circular, astfel încât să poţi pricepe, fără cuvinte, ceva, ce s-ar putea numi sens. O vagă clătinare a capului. Încă o privire. În acest scurt timp, tocmai răsare soarele. Un ritual vechi cât lumea.

Teritoriul nuanţelor – infinit, are nevoie de reflectoare pe măsură, aşa pierdut cum este între maşinile, de tot performante, de tot lipsite de sevă.

Basmele, vlăguite de substanţă; mereu, va fi ca niciodată. Numai rozmarinul din fereastră ar vrea să spună, cu ale sale ramuri însetate, ascuţite şi verzi, o poveste, încă una, atât de asemănătoare cu a mea.

Există, mereu, un capăt al relelor, dincolo de care furtunile se domolesc, spre a lăsa loc, unul firav, stropului de lumină din care suntem făcuţi.

Cei căzuţi în furtună se vor regăsi în primul fir de iarbă nou născut; va fi aceasta învierea lor târzie, cea mai albă, restauratoare. Rămasul meu bun a fost rostit deja, fiindcă demult ţeasta mi-a fost atinsă, inima spulberată; cu praful de azi al cărnii acopăr împrejurul, laolaltă cu câteva fantome pe care le îndemn să cânte, cum numai ele ştiu, imnuri vechi, preamărind legile fiinţării noastre, de tot ciudate. Deseori, atroce. Dintre sute de catarge…

O măsură de grâu/ o măsură de ambră/ viaţă şi moarte în părţi egale/ atent distribuite/ ca pentru zei.

În vis. Am rugat-o pe M. să stea puţin cu mine. A venit. Era vie, frumoasă, o linişte asigurătoare.

Suni la X şi dai peste Y. Tu eşti, întreb, şi glasul de dincolo, uimit, ca şi al meu în clipa următoare, răspunde: Sunt, dar nu sunt. Ciudatele mistificări ale numerelor, cu semne induse, zboară acum printre noi. Asta înseamnă să fii la înălţimea datelor (tale) personale. Mira Pop – o emblemă a intenţiilor deviate, de mersul împiedicat al hazardului. Şi dacii jucau barbut, cu zaruri de oase.

Stăm alături, tu şi eu, sub vraja care rodeşte flori, atât de intens colorate.

Îmblânzitorul de fiare – duiosul syrinx, rătăcitor.

Câteva cuvinte doar, în stare să dea seamă de mierea şi fierea, amestecate în proporţii variabile, ce întreţin şi distrug o viaţă. Oricare.

Desigur, drumul e cel bun, adică fără capăt.

La foc mic se frământă smoala cu care ar trebui acoperite găurile rău duhnitoare, înmulţindu-se. Din fericire, în preajma lor, se iveşte iarba, atotbiruitoare.

Tăcerea – o formă sublimată a iubirii, în stare să compenseze toate baloanele colorate, iute explodate.

Microstagiune ad-hoc; în târziul anotimp, cu muguri impetuoşi, verdele incitant poate povesti, şi el, întâmplări cu şi fără noimă.

Ce forţă a inimii, să te împotriveşti furtunii cu zâmbetul pe buze; să înfrunţi strâmta măsură în care ai fost turnat. Rateurile sunt la ordinea zilei. Totuşi, la adăpostul pleoapei, proaspete izvoare. Nestemate. Cu ele începe ziua.

La orele cinci ale dimineţii luna zâmbea, plină, printre sălcii; încheieturile mele, ruginitele vase, fac un zgomot asurzitor până a se pune în mişcare. Pare să cadă puţină pace, aceea, până acum, mortificată, îmbălsămată, închisă cu duble lacăte prin debaralele hazului nostru de tot plânsul. Nu e nevoie de mai multe. Câteva clipe. Cu respiraţia încetinită, cu o mişcare lentă, care să îngăduie visului să respire şi el, să palpite, să se legene fără vânt. O picătură de bine. Un strop de bucurie, pălmuită, întârziată. Bucurie, totuşi.

Cum să gestionezi un dezastru, altfel decât reconstruind. Fără clipire. Fără tremur. Moşmondind întâi o cărămidă, şi încă una. Tocmai pentru că păleşte luna şi se macină timpul.

Dreptul de a privi luna cu interes crescând, chiar şi atunci când descreşte şi pare indiferentă – acesta e încă în vigoare. Dar atât. E ceea ce se şi întâmplă.

Dincolo de noi, sau împreună cu noi, o lume, mai multe lumi. Nu le ştim numi. Le simţim însă prezenţa, prin nuanţe prea fine pentru cuvintele, oricât de echivoce sau grosolane. Să fie ceva de înţeles? Poate că nu, şi atunci totul se simplifică. O ne-stare fundamentală. Grăitor, sentimentul unei neîntrerupte perplexităţi: scriu, citesc, vorbesc, mai e cineva aici, mereu mai e cineva, o fi Duhul, însoţitorul sacru.

Iată, **numai în lunile acestea** capricioase d.p.d.v. meteorologic – aprilie, mai şi iunie –, portofoliul editurii mele s-a îmbogăţit cu volume care pot concura oricând, în coordonatele literaturii viitorului, cu oricare altele scrise de tineri merituoşi ori doar… tineri, surclasându-le acestora creaţiile.

Cartea *Monolog epistolar* al prof. univ. Eufrosina Otlăcan poate fi considerată o formă inovatoare de roman (de dragoste), în care unul dintre personaje este conturat, în absenţă, prin discursul declamativ al celuilalt personaj. Mă întreb câţi tineri autori pot să redea la fel de succint şi plastic reţeta reuşitei în viaţă, aşa cum era destăinuită acum 70 de ani, într-un fragment de misivă: „...există în acest Univers trei forţe pe care orice altă putere nu va fi în stare să le frângă. Ce poate fi mai măreţ decât izvorul infinit al adevărului, ce poate fi mai puternic decât voinţa şi cine va îndrăzni să stingă focul unei iubiri supranaturale?” Stilul epistolar al personajului principal este, în sine, o mică operă de artă. Sub data fiecărei scrisori apare un motto, de cele mai multe ori, un arabesc liric, sugestiv pentru conţinutul ce urmează să fie devoalat. Este o carte ce se citeşte şi uşor (pentru curgerea epică), şi greu (pentru disecarea sensurilor), în acelaşi timp. Este un volum de gen cameleonic – epico-liric, dacă îl parcurgi cu vocea interioară sau cert dramatic, dacă-l vocalizezi sonor, cu limbajul paraverbal potrivit!

Dar volumul *Focuri albe*, semnat de Maria Calleya?! O altă mostră de literatură a viitorului, chiar dacă provine din meditaţii emise în ritmul evoluţiei propriului destin, privit acum retrospectiv. Cartea e o aventură, în care autoarea, folosindu-şi gândirea muzicală, nativă, desăvârşită apoi prin cariera de pianistă, chiar în condiţiile unor constrângeri contextuale, reuşeşte să ne redea esenţa sonoră a cuvintelor potrivit îmbinate. Întâmplări expuse minimalist, sentimente, flash-uri generate de obiecte, de vegetal, revelaţii, meditaţii demne despre cursul istoriei mari şi mici, individuale, despre fatalitatea vieţii... toate sunt evocate în cuvinte aşezate, parcă, după reguli prin care combinaţiile de sunete generează *melodii* şi *armonii*... „Pe scânteia mea de viaţă îţi jur – infinitul mic îţi stă la picioare, frământă cărbuni aprinşi, părăseşte văile cu umbră, suie încet pe funia împletită strâns cu lumină, nu privi înapoi, eliberează-te, neastâmpăratul meu suflet”, sună, într-un discurs liric, glasul salvator, cald, învăluitor al alter-ego-ului Mariei Calleya.

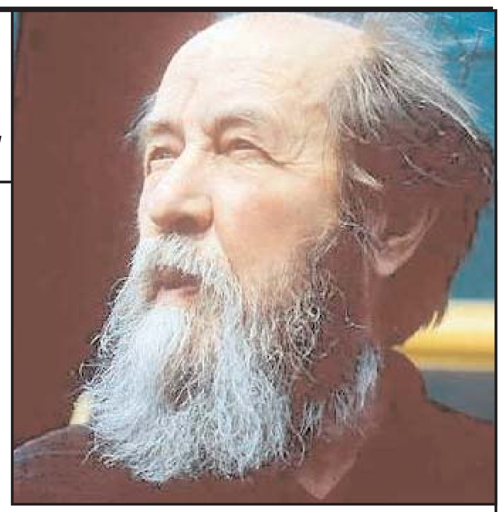
Tot **repere de literatură** evolutivă sunt, pentru mine, şi prozopoemele absurd-suprarealiste ale Angelei Dina-Moţăţăianu, fie cele din volumul *Truisme*, care vădesc o profundă perspectivă meditativ-retorică, fie cele din booklet-ul *Basme maturate*, în care scriitoarea se-ntoarce la esenţa sa de prozatoare, elaboratoare de scenarii, cu zbateri şi deznodământ. Pentru a fi descifrate conceptele, prozopoemele trebuie transpuse în planul imaginilor, care permit, prin reflecţie, exersarea comparaţiei între elemente bizar alăturate. Apelând la un joc aparent amuzant, alimentează un conflict între superficial şi profund, cu scopul de-a ne face să medităm la ce este sacru, ce este profan, ce este realitate şi ce este fantezie îndepărtată de orice sens maladiv. „Şi, pe scala orelor, se înfiripă un dor de a repeta perfid până-la minus infinit următorul laitmotiv: *Arborele vremii sunt. Am sub mine un mormânt, unde cântă pianul mut, încărcat de şerpi, în tumult de sâsâieli şi foşneli dintr-o batistă mătăsoasă şi făloasă că e tare firoscoasă, doară idei noi să nască, pe chipu-mi să le aşeze ca pe nişte metereze, să rămână veşnic treze!*” (*Efectul Zian – Truisme*)

Să **scrii cărţi** care să-ţi dea emoţii artistice hibride (stil epistolar-dramatic la Eufrosina Otlăcan, muzica Mariei Calleya vibrând în cuvinte şi imaginarul vizual ilogic din prozopoemele Angelei Dina-Moţăţăianu…) nu reprezintă apanajul exclusiv al tinereţii! Ba, aş spune că, din contră, spiritele formate prin lupta cu vremea şi vremurile pot ajunge la un atare nivel de decantare a emoţiei, la o profunzime cognitivă holistică, ce să le permită să se exprime cu atâta prospeţime stilistică, frizând canoanele unei literaturi transmoderniste.

Cei care speră să conducă pe viitor destinele scriitorilor în România trebuie să ia aminte: să nu-i marginalizeze pe seniori, căci vor pierde cu certitudine, în timp, războiul cu aceştia!

Să nu trăim în minciună

Alexandr SOLJENIŢÎN

Între vechiul totalitarism, cel „de fier”, adus de *comunism* (marxism) în Rusia şi de aici în Europa de Est, inclusiv la noi, în România, de care am scăpat, şi noul totalitarism, cel „de mătase”, care vine, adus de *progresism* (neomarxism) în SUA, şi de acolo în UE, inclusiv în România, diferenţele nu sunt mari. Ele sunt percepute bine de oamenii care au trăit în comunism, ceilalţi se zbat în ceaţă.

„Temelia totalitarismului este o ideologie alcătuită din minciuni. Şi sistemul depinde, pentru însăşi existenţa lui, de teama oamenilor de a tăgădui minciunile.”

Ce înseamnă pentru noi, azi, să nu trăim în minciună? Aceasta este întrebarea la care încearcă să răspundă Rod Dreher, jurnalist american de orientare conservatoare, în excelenta sa carte *Să nu trăim în minciună!*, apărută la Editura Contra-Mundum, în 2021. Cartea are la bază apelul cu acest titlu (în engleză *Live not by lies*) – prezentat integral în continuare – lansat de celebrul disident rus Alexandr Soljeniţîn la 12 februarie 1974 (deci acum 50 de ani) către compatrioţii săi în ziua când a fost arestat, pentru a fi expulzat a doua zi în Vest.

Şi pentru că totalitarismul „de mătase” vine, „terenul a fost pregătit”, nu putem să rezistăm în faţa lui dacă nu ne punem în ordine „viaţa spirituală”.

Să luăm aminte! (Afrodita Iorgulescu, 20 mai 2024)

A fost o vreme când nu îndrăzneam niciun murmur, nicio şoaptă. Dar acum scriem şi citim samizdaturi şi, strângându-ne în locurile de fumat din institute de cercetare, ne plângem unul altuia cu foc despre talmeş-balmeşul pe care *ei* îl creează, despre lucrurile în care *ei* ne târăsc! Toată mândria aceea inutilă legată de realizările noastre în spaţiul cosmic, pe fundalul sărăciei şi ruinei de acasă; şi susţinerea unor regimuri sălbatice în ţări îndepărtate; şi aţâţarea de războaie civile; şi susţinerea necugetată a lui Mao Tze-Dun (pe socoteala noastră, în plus) – căci, până la urmă, noi vom fi cei trimişi împotriva lui, şi ne vom duce, avem vreo altă opţiune? Şi ei acuză pe cine vor, şi-i declară bolnavi mintal pe cei sănătoşi – şi întotdeauna este vorba despre *ei*, în timp ce *noi* suntem neajutoraţi.

Ne apropiem de marginea prăpastiei; deja ne paşte o renunţare spirituală universală; una fizică e pe cale să izbucnească şi să ne învăluie, pe noi şi pe copiii noştri, în timp ce noi continuăm să zâmbim prosteşte şi să bâiguim:

„Dar ce putem face noi ca s-o oprim? Nu avem putere.”

Ne-am cedat umanitatea atât de lipsit de speranţă încât, pentru pomenile modeste de astăzi, suntem gata să ne abandonăm toate principiile, sufletul nostru, toată truda înaintaşilor noştri, toate perspectivele de viitor ale urmaşilor noştri, orice, doar ca să evităm perturbarea existenţei noastre precare. Ne-am pierdut tăria, mândria, pasiunea. Nici măcar nu ne mai temem de o moarte nucleară comună, nu ne mai temem de un al treilea război mondial (poate ne vom ascunde undeva într-o gaură), ne e teamă doar să luăm o atitudine civică! Tot ce sperăm este să nu ne depărtăm de turmă, să nu pornim singuri la drum şi să riscăm dintr-o dată să trebuiască să ne descurcăm fără pâine albă, fără apă caldă, şi fără permis de şedere în Moscova.

Ne-am însuşit temeinic lecţiile băgate în cap de stat; suntem mulţumiţi şi liniştiţi pentru totdeauna cu premisele lui: că nu putem scăpa de *mediu,* de condiţiile sociale; ele ne modelează, „existenţa determină conştiinţa”. Ce-am putea face noi în privinţa asta? Nu putem face nimic.

Dar putem face – totul! – chiar dacă ne consolăm şi ne minţim că nu e aşa. Nu ei sunt cei vinovaţi pentru toate, ci *noi înşine*, doar *noi*!

Unii ne vor contrazice: Dar într-adevăr, nu se poate face nimic! Gurile noastre au căluş, nimeni nu ne aude, nimeni nu ne întreabă. Cum îi putem face pe ei să ne asculte?

Să-i facem să se răzgândească – e imposibil!

Lucrul cel mai firesc ar fi să nu-i realegem, dar nu există re-alegeri în ţara noastră.

În Vest, au greve, marşuri de protest, dar noi suntem prea laşi, prea speriaţi: Cum să-şi lase cineva pur şi simplu slujba şi să iasă în stradă?

Toate celelalte mijloace fatidice la care s-a recurs în ultimul secol din istoria amară a Rusiei sunt şi mai nepotrivite pentru noi astăzi – e adevărat, să nu mai recurgem la ele! Astăzi, când toate securile au retezat ceea ce ei au crestat, când tot ceea ce s-a plantat a dat rod, putem vedea cât de pierduţi, cât de ameţiţi erau acei tineri încrezuţi care au căutat ca, prin teroare, revolte sângeroase şi război civil, să facă o ţară dreaptă şi mulţumită. Nu, mulţumim, părinţi ai iluminismului! Ştim acum că josnicia mijloacelor dă naştere josniciei rezultatului. Vrem ca mâinile noastre să fie curate!

Deci, s-a închis cercul? Deci, nu există într-adevăr nicio cale de scăpare? Deci, singurul lucru de făcut este să aşteptăm inerţi: Ce-ar fi dacă ceva s-ar întâmplă aşa, *de la sine*?

Dar situaţia nu se va rezolva *de la sine,* dacă noi toţi, zilnic, vom continua s-o confirmăm, s-o lăudăm şi s-o întărim, dacă nu ne îndepărtăm cel puţin de punctul ei cel mai vulnerabil.

De minciuni.

Când violenţa se năpusteşte asupra paşnicei condiţii umane, are faţa îmbujorată de îngâmfare, o flutură pe steagul ei şi proclamă: „Eu sunt Violenţa! Daţi-vă la o parte! Vă voi zdrobi!” Dar violenţa îmbătrâneşte repede, trec câţiva ani – şi nu mai e sigură pe ea. Ca să se sprijine, să pară decentă, va apela fără îndoială la aliata ei – Minciuna. Căci violenţa nu se poate acoperi decât cu minciuni, iar minciunile

nu pot rezista decât prin violenţă. Iar violenţa nu-şi abate braţul greu nici în fiecare zi, şi nici pe fiecare umăr: Ea cere din partea noastră doar să ne supunem minciunilor, o participare zilnică la amăgire – şi aceasta este suficient pentru a ne demonstra loialitatea.

Şi aici găsim, neglijată de noi, cheia cea mai simplă a eliberării noastre: *o neparticipare personală la minciuni!* Chiar dacă totul este învăluit în minciuni, chiar dacă totul e guvernat de ele, haideţi să rezistăm în modul cel mai simplu: *puterea lor să nu se exercite prin mine!*

Şi acesta e modul de a scăpa de înlănţuirea imaginară a inerţiei noastre, cea mai uşoară cale pentru noi şi cea mai devastatoare pentru minciuni. Căci atunci când oamenii renunţă la minciuni, minciunile încetează pur şi simplu să existe. Precum paraziţii, nu pot supravieţui decât ataşaţi unei persoane.

Nu ni se cere să păşim în piaţă şi să strigăm adevărul, să spunem în gura mare ce gândim – asta este înfricoşător, nu suntem pregătiţi. Dar haideţi să refuzăm cel puţin să spunem ceea ce *nu* credem!

Aceasta e calea, aşadar, cea mai simplă şi mai accesibilă pentru noi, dată fiind laşitatea noastră adâncă, organică, mult mai la îndemână decât (este înfricoşător chiar s-o pomenim) nesupunerea civilă în stilul lui Gandhi.

Calea noastră trebuie să fie: *Să nu sprijinim niciodată în mod conştient minciunile!* Din moment ce am înţeles unde încep minciunile (şi mulţi văd această linie în mod diferit) – îndepărtaţi-vă de marginea cangrenoasă! Haideţi să nu mai lipim la loc solzii exfoliaţi ai Ideologiei, să nu mai strângem oasele-i sfărâmicioase şi nici să nu-i mai cârpim straiele descompuse, şi ne vom mira singuri cât de repede şi de fără speranţă se vor prăbuşi minciunile, şi ceea ce este menit să apară gol (aluzie la sintagma *împăratul este gol*, n.n.), aşa va fi arătat lumii.

Şi astfel, depăşindu-ne timiditatea, fiecare om să aleagă: Va rămâne un servitor conştient al minciunilor? (inutil să spunem, că nu din cauza vreunei predispoziţii naturale, ci ca să-şi întreţină familia, îşi va creşte şi copiii în spiritul minciunilor!) Sau a venit pentru el vremea să stea drept ca un om cinstit, demn de respectul copiilor săi şi al contemporanilor? Şi din acea zi încolo, el:

– Nu va scrie, semna ori publica în niciun fel, niciun rând care ar distorsiona, pe cât îşi dă el seama, adevărul;

– Nu va rosti asemenea cuvinte în conversaţii private sau publice, nu le va citi de pe vreo fiţuică, nu le va spune din poziţia de educator, propagandist electoral, profesor, actor;

– Nu va descrie, sprijini sau emite, prin pictură, sculptură, fotografie, tehnologie sau muzică nicio singură idee falsă, nicio singură distorsionare a adevărului aşa cum îl discerne el;

– Nu va cita, în scris sau verbal, niciun singur mesaj de mulţumire sau urare de succes în activitate, decât dacă împărtăşeşte pe deplin ideea citată şi crede că e potrivită în context;

– Nu se va lăsa forţat să participe la vreo demonstraţie sau marş dacă este împotriva dorinţei şi voinţei lui; nu va purta nicio pancartă sau lozincă în care nu crede pe deplin;

– Nu va ridica mâna ca să voteze o propunere pe care nu o sprijină cu sinceritate; nu va vota deschis sau în secret pentru un candidat pe care îl consideră dubios sau lipsit de merit;

– Nu se va lăsa silit să participe la o adunare în care se aşteaptă să aibă loc o discuţie forţată şi distorsionată;

– Se va ridica şi va pleca imediat dintr-o şedinţă, întâlnire, conferinţă, piesă de teatru sau film de îndată ce aude că vorbitorul spune o minciună, o aiureală ideologică, sau propagandă neruşinată;

– Nu se va abona şi nu va cumpăra niciun ziar sau revistă care distorsionează sau ascunde fapte reale.

Aceasta nu este în niciun caz o listă exhaustivă a modurilor posibile şi necesare de a evita minciunile. Dar cel care începe să se cureţe pe sine va discerne, mai uşor, cu ochiul curăţat, şi alte oportunităţi.

Da, la început nu va fi uşor. Unii îşi vor pierde temporar slujba. Pentru tânărul care încearcă să trăiască în adevăr, la început aceasta îi va complica serios viaţa, căci testele şi chestionarele sunt şi ele pline de minciuni şi astfel va trebui să aleagă. Dar nu există portiţă de scăpare pentru cel ce încearcă să trăiască onest: nici măcar pentru o zi, nici măcar în cea mai sigură dintre ocupaţiile tehnice, nu va putea evita niciuna dintre alegerile din listă – de făcut între adevăr sau minciuni, între independenţa spirituală sau slugărnicia spirituală. Cât despre cel căruia îi lipseşte curajul de a-şi apăra chiar propriul suflet, să nu se laude cu vederile lui progresiste, să nu se mândrească cu statutul lui de academician sau de artist recunoscut, sau de cetăţean distins sau de general. Să-şi spună cu sinceritate: sunt un laş, un animal de turmă, caut doar căldura şi pântecul plin.

Pentru noi, cei care ne-am anchilozat cu timpul, nu va fi uşor să pornim pe calea acestei rezistenţe, cât ar fi ea de moderată. E totuşi o cale mult mai uşoară decât auto-incendierea sau o grevă a foamei. Flăcările nu-ţi vor mistui trupul, ochii nu-ţi vor sări din orbite de căldură, şi familia ta va avea măcar o coajă de pâine neagră şi un pahar cu apă curată.

→

Homo sapiens

Scrierea cu doi şi trei „i”

Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN

Grupurile grafice formate din doi şi trei „i” sunt implicate în flexiunea substantivelor, a adjectivelor şi a verbelor, încărcându-se adesea cu semnificaţii gramaticale diferite de la o parte de vorbire la alta. Textul de faţă sistematizează situaţiile de greşeli de scriere cu doi şi trei „i”, toate derivând din insuficienta cunoaştere a gramaticii formelor.

1. Pluralul substantivelor şi al adjectivelor

În flexiunea nearticulată de plural a substantivului şi a adjectivului, grupul de litere (grafeme) „ii” apare indiferent de gen; îl găsim atât la masculine (*copii, fii, scatii, ulii*), cât şi la feminine (*demisii, familii, porţii, staţii*) şi neutre (*consilii, domenii, premii, remedii*); îl găsim şi la substantiv, şi la adjectiv (*portocalii, străvezii*), cu condiţia existenţei unui „i” vocalic în finalul radicalului; cei doi „i” se distribuie astfel: primul „i” apare în radical (rădăcină), iar al doilea reprezintă o desinenţă care marchează pluralul (vezi *copii, fii; staţii; premii*; (*pereţi*) *cenuşii*).

În flexiunea articulată hotărât, grupul „ii” caracterizează pluralul masculinelor, în structura cărora primul „i” reprezintă desinenţa de plural, iar al doilea, articolul hotărât (*arborii, pereţii, pomii, urşii*). În cazul special de antepunere a adjectivelor, adjectivul preia formal articolul, primul „i” fiind marca de plural, iar al doilea, articolul (*noii colegi, frumoşii ochelari*). În condiţii fonetice speciale (prezenţa unui „i” în finalul radicalului), apare al treilea „i”, semnificând articolul hotărât pentru pluralul substantivelor masculine (*copiii, barcagiii*) şi pentru pluralul adjectivelor masculine antepuse (*cenuşiii pereţi, străveziii obraji*). Primesc „iii” numai substantivele şi adjectivele masculine, singurele care selectează ca articol hotărât forma „i” (*geamgiii, fiii, macaragiii,* dar femininele *familiile, consiliile*).

2. Genitiv-dativul singular al substantivelor şi al adjectivelor feminine

La genitiv-dativul substantivelor şi al adjectivelor feminine, grupul de litere (grafeme) „ii” apare la singularul articulat hotărât (vezi: *nopţii, cărţii, băii; subţirii* (*pânze*)), ca efect al caracteristicii flexionare a substantivelor şi a adjectivelor feminine româneşti de a dezvolta sincretismul (identitatea) N-Ac pl. = G-D sg. (*nişte nopţi – unei nopţi, nişte băi – unei băi, nişte pânze subţiri – unei pânze subţiri*); la forma oblică (G-D) în „i” se ataşează un al doilea „i”, ca marcă a articolului hotărât pentru feminine la G-D sg. (*nopţi + i > nopţii, băi + i > băii*). Atunci când norma literară acceptă variaţie liberă pentru plural (tipul *cireşi/cireşe, coperţi/coperte*), la genitivul-dativ articulat singular, grupul „ii” apare numai pentru una dintre forme (vezi *cireşii/cireşei, coperţii/copertei*).

De la regula flexionară mai sus indicată, fac excepţie femininele articulate cu radicalul terminat în „i”: (*asupra*) *familiei, viei, staţiei, străveziei feţe*, excepţie care explică absenţa grupului cu trei „i” din clasa femininelor (*familiei*, nu *familiii; staţiei*, nu *staţiii; viei*, nu *viii; străveziei*, nu *străveziii*).

3. Asocierea a patru „i”

Rarisim, în construcţia unor adjective precum *propriu, straniu,* apare şi asocierea a patru litere „i”, prima aparţinând radicalului, a doua, pluralului, a treia, articol, iar a patra, ca pronume clitic de dativ posesiv (*propriii-i copii, straniii-i ochi*), cu observaţia că, pentru legarea cliticului pronominal, intervine cratima.

4. Pronumele, adjectivele pronominale, numeralele

Grupul de litere „ii” apare şi în structura unor pronume, adjective pronominale, numerale, fie marcând pluralul (vezi *alţii,* (*vre*)*unii, dânşii, primii, întâii*), fie marcând cazul G-D la feminin singular ((*asupra*) *întâii clase*).

5. Împrumuturile recente

Odată integrate în sistemul limbii române, împrumuturile recente preiau tiparele grafice ale modelelor autohtone (vezi masculinele articulate incluzând doi „i”: *bloggerii, dealerii, designerii, gamerii, goalkeeperii, hackerii, influencerii* etc.). Este interesantă situaţia împrumuturilor masculine a căror finală de radical se termină în „y” (preluat din limba de origine), pronunţat şi asimilat ca „i” (vezi *boy, cowboy, dandy, disc-jockey, husky, penny, tory*). În forma articulată apare un „i”, marcă de determinare, ajungându-se la grupul grafic „yi”, cu aceeaşi semnificaţie grafică şi morfemică ca a grupului autohton „ii” (vezi *cowboyi, dandyi, disc-jockeyi, gayi, huskyi, pennyi, toryi*).

6. Flexiunea verbală

În flexiunea verbului, situaţia este diferită de la o clasă de verbe la alta şi de la o formă flexionară la alta, grupurile „ii” şi „iii” distribuindu-se astfel:

- pentru unele forme iotacizate de prezent indicativ şi conjunctiv, primul „i” apare în radical, iar al doilea marchează persoana a 2-a a prezentului indicativ şi conjunctiv: (*tu*) *ţii*, (*tu*) *să ţii*; (*tu*) *vii*, (*tu*) *să vii;*
- pentru verbe cu infinitivul în „i”, primul „i” apare ca marcă temporală de perfect simplu (*citii* vs *citeam*, *sării* vs *săream*), iar al doilea ca desinenţă de persoană şi de număr ((*eu*) *citii* vs (*tu*) *citişi,* (*eu*) *sării* vs (*tu*) *sărişi*);
- în situaţia unor radicali verbali cu finală în „i” (tipul *a sfii*), apar fie doi „i”, unul din radical + al doilea, ca marcă de infinitiv, fie trei „i”, unul din radical, al doilea, ca marcă de perfect simplu, iar al treilea, ca marcă de persoană şi de număr (*mă sfiii*);
- pentru o clasă restrânsă de verbe de conjugarea I fără sufix de prezent şi cu „i” în finalul radicalului (tipul *a apropia, a îmbia*), grupul „ii” apare ca formă omonimă (identică) pentru persoanele 1 şi a 2-a singular ale prezentului indicativ şi conjunctiv: (*eu*) *apropii*, (*eu*) *îmbii* = (*tu*) *apropii*, (*tu*) *îmbii;*
- în structura grafică a anumitor verbe cu radicalul terminat în „i”, apare la gerunziu grupul de litere „ii”: primul „i” este litera finală a radicalului, iar al doilea „i” este prima literă a sufixului de gerunziu (*apreciind, copiind, subliniind, variind*).

7. Greşeli de grafie şi de pronunţie

Amestecul dintre informaţii fonetice şi semnificaţii flexionare diverse, precum şi neconcordanţa posibilă dintre ele îngreunează utilizarea corectă a grupurilor „ii”, „iii”, generând numeroase greşeli de scriere şi de pronunţie, dintre care semnalăm:

- În condiţiile asocierii cu grupurile *muta cum liquida* (consoană + *r/l*), apar curent greşeli grafice de tipul: *aceşti membrii, membri aceştia*, rezultate din ignorarea regulii morfologice: în vecinătatea demonstrativului antepus apare forma nearticulată (corect: *aceşti membri, acei membri,* ca şi *aceşti/acei elevi*); în vecinătatea demonstrativului postpus apare forma articulată (corect: *membrii aceştia, membrii aceia*, ca şi *elevii aceştia/aceia*).
- Pentru femininele cu „i” în radical, scrierea cu un singur „i”, percepută puternic ca formă agramată, apare în construcţii precum: *acestei famili, acestei epidemi,* ignorându-se faptul că forma corectă cere un al doilea „i”, marcă de G-D, primul „i” aparţinând radicalului.
- La forme de genitiv-dativ singular, apar grafii şi pronunţii hipercorecte de tipul *sfaturile dragei mele mame,* cu grupul „ei” în loc de „ii”, pierzându-se din vedere că forma corectă de feminin plural a adjectivului *drag* este *dragi* (*mame dragi*), şi nu *drage*, şi, în consecinţă, forma corectă de genitiv-dativ singular articulat este *dragii mele mame.*
- În româna vorbită nonstandard, caracterizată prin tendinţa de evitare a hiatului, în cazul gerunziilor cu doi „i”, este frecventă reducerea hiatului la o singură vocală (*fiind > find, ştiind > ştind, variind > varind*). Aceeaşi greşită pierdere a hiatului apare şi în derivatele cu doi „i” (*ştiinţă > ştinţă, scriitor > scritor, fiică > fică*).
- După forma derivatului ştiinţă (*şti + -inţă*), grafia cu doi „i” se extinde greşit (hipercorect) şi la *cunoştiinţă*, pierzându-se din vedere că, în acest caz, radicalul nu conţine finala „i” (*cunoaşte + -inţă*), neavând de unde să apară al doilea „i” (corect: *cunoştinţă*).
- Alte grafii hipercorecte sunt înregistrate în cazul formelor flexionare terminate în „i” vocalic accentuat; este situaţia infinitivului de la verbele de conjugarea a IV-a *a citi, a iubi, a umili,* unde apare greşeala scrierii cu doi „i”, asociindu-se cu pronunţii în care unui „i” vocalic îi corespund grafic doi „i” (precum în: *arborii, fluturii, urşii*). Există şi tipul *a sfii*, unde apar, corect, doi „i”, primul din radical, iar al doilea ca sufix al infinitivului.
- La imperativul afirmativ şi negativ al verbului neregulat *a fi,* se amestecă adesea forma cu un „i” şi cu doi „i”, pierzându-se din vedere situaţia specială a imperativului, unde forma afirmativă şi cea negativă nu sunt identice, imperativul negativ la singular fiind omonim cu infinitivul; corect: *fii*!, dar *nu fi*!, unde *fii*! include al doilea „i”, ca desinenţă de persoana a 2-a imperativ singular, în timp ce *nu fi*! include un singur „i”, ca sufix de infinitiv.

8. Concluzii

Pronunţia şi grafia grupurilor în discuţie nu corespund în toate situaţiile; grupurile au pronunţii diferite în *arborii, puii* (în raport cu *arbori, pui*), dar nu şi în *cuscrii, membrii, multiplii,* unde nu diferă ca pronunţie de *cuscri, membri, multipli.* În contextul *muta cum liquida*, grupul „ii” apare numai cu semnificaţie morfologică (marchează pluralul şi articularea), răspunzând adoptării *principiului morfologic* în ortografie.

Scrierea cu unu, doi şi trei „i” impune o cunoaştere profundă a flexiunii cuvintelor, singura care poate aduce explicaţii/argumente pentru utilizarea corectă grafic. De aici, şi insistenţa cu care pledăm pentru cunoaşterea/înţelegerea flexiunii formelor.

Trădat şi dezamăgit de noi, oare nu ne-a arătat un popor măreţ, european – cehoslovacii – cum se poate sta în faţa tancurilor cu pieptul gol, când în acel piept bate o inimă vitează?

Nu va fi un drum uşor, tot ce se poate, dar e cel mai uşor dintre toate drumurile ce ne stau în faţă. Nu e o alegere uşoară pentru trup, dar e singura alegere pentru suflet. Nu, nu e o cale uşoară, dar avem deja printre noi oameni, cu zecile chiar, care trăiesc de ani de zile cu aceste reguli, care trăiesc în adevăr.

Deci: Nu va trebui să fim primii care alegem această cale, noi doar ne vom alătura! Cu cât pornim mai mulţi pe acest drum, cu cât rândurile noastre sunt mai dese, cu atât va fi drumul mai scurt şi mai uşor pentru noi toţi! Când vom fi cu miile – ei nu vor putea să ne facă faţă, nu ne vor putea atinge. Când vom ajunge la zeci de mii – vom avea o ţară de nerecunoscut!

Dar dacă ne dăm deoparte, atunci să nu ne mai plângem că cineva nu ne lasă să respirăm – ne-o facem cu mâna noastră! Hai atunci să tremurăm şi să ne ghemuim, în timp ce tovarăşii noştri biologi aduc tot mai aproape ziua când gândurile noastre vor putea fi citite şi genele noastre modificate.

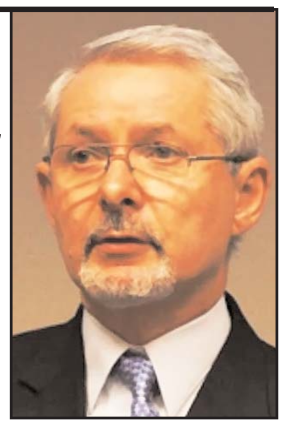
Şi dacă şi de asta ne ferim, atunci suntem nişte oameni de nimic, fără speranţă, şi despre noi vorbeşte cu dispreţ Puşkin când spune:

De ce să oferi turmelor eliberarea?
...
Moştenirea lor la fiecare generaţie
Doar jugul cu talangă şi biciul.

(12 februarie 1974)

(Traducere din rusă în engleză de Yermolai Soljeniţîn. Traducere din engleză în română de Rodica Ceterchi şi Afrodita Iorgulescu (textul în engleză este preluat de la adresa https://www.solzhenitsyncenter.org/live-not-bz-lies). Sublinierile cu italice aparţin originalului în engleză.)

Halucinaţii în IA

Cristian S. CALUDE

În 1995, **Stephen Thaler** a introdus conceptul de „fenomen de intrare virtuală" care descrie generarea spontană de idei sau concepte noi într-o reţea neuronală care nu foloseşte explicit niciun input extern. Brevetul său, „Dispozitiv pentru generarea autonomă de informaţii utile" (USA Brevet nr. US 5.659.666, 1997), descrie un sistem de reţea neuronală capabilă să genereze în mod autonom noi date şi informaţii produse de perturbări tranzitorii şi permanente ale reţelei. În acest fel, se pot proiecta reţele neuronale care produc rezultate ce depăşesc datele de învăţare şi imită aspecte ale creativităţii umane şi ale proceselor cognitive.

La începutul anilor 2000, termenul „halucinaţie" a fost folosit în domeniul imaginilor computerizate pentru a descrie procesul de adăugare de detalii imaginilor. Un exemplu este generarea de imagini de înaltă rezoluţie din imagini cu o rezoluţie mică. Mai târziu, această conotaţie pozitivă a termenului s-a transformat într-una negativă: generarea de către sistemele IA de rezultate incorecte sau iluzorii. Cercetătorii Google au folosit termenul în 2017 pentru a descrie răspunsurile generate de modelele de traducere automată neuronală care nu folosesc textele sursă.

Termenul „halucinaţie" în IA a câştigat o utilizare largă în timpul recentului interes imens în IA. De exemplu, în timpul lansării BlenderBot 2, Meta a avertizat că sistemul este predispus la „halucinaţii" (2021): „afirmaţii plauzibile care nu sunt adevărate". Alte exemple includ chatbot-ul Google Bard, care a susţinut în mod incorect că telescopul spaţial James Webb a surprins primele imagini din lume cu o planetă din afara sistemului nostru solar, şi IA chat Microsoft, Sydney, care a admis că s-a îndrăgostit de utilizatori şi că a spionat angajaţii Bing. Multe cazuri de „halucinaţii" au apărut în ChatGPT: răspunsuri false aparent aleatorii care sună plauzibil au fost observate în multe cazuri. Halucinaţiile sunt pretutindeni: de la medicină, https://tinyurl.com/3nsy3tr3, la sistemul legal, https://tinyurl.com/p5rnaj6e. În 2023, analiştii au estimat că chatbot-urile halucinează până la 27% din timp, cu erori de fapt prezente în 46% dintre răspunsurile lor (vezi https://tinyurl.com/5n8e96mr).

Cuvântul halucinaţie vine din latină şi înseamnă „a rătăci mental". Halucinaţia în IA este într-un anumit fel analogă cu halucinaţia din psihologia umană. Halucinaţia umană este o tulburare psihică prin care o percepţie senzorială are loc în absenţa stimulului: deşi obiectul fizic nu există în realitate, acesta este perceput de subiect prin unul din cele cinci simţuri. În schimb, halucinaţiile în IA sunt asociate în mai mare măsură cu răspunsuri sau afirmaţii nejustificate sau false decât cu experienţe perceptuale.

Iată câteva exemple de halucinaţii IA: Un sistem IA care a) prezice că va ploua mâine când nicio prognoză nu indică o ploaie, sau b) identifică o tranzacţie frauduloasă când aceasta este legitimă, sau c) este utilizat pentru a detecta cancerul, dar eşuează în identificarea unei tumori canceroase.

Halucinaţiile IA prezintă probleme serioase în multe domenii, precum în ştiinţă şi cercetare. De exemplu, există foarte multe cazuri când sisteme, cum este ChatGPT, au citat surse de informaţii incorecte sau inexistente. Un studiu recent realizat în *Cureus Journal of Medical Science* a arătat că dintr-un total de 178 de referinţe citate de GPT-3, 69 au avut un identificator de obiect digital (DOI) incorect sau inexistent, iar 28 nu aveau DOI cunoscut şi nu au putut fi găsite cu ajutorul lui Google, https://tinyurl.com/mcjuvyjs. Sunt ele halucinaţii? Aceste exemple sunt similare cu halucinaţiile, dar par a fi mai asemănătoare cu „fabricaţii" şi „falsificări": utilizarea lor prezintă un risc nu numai în domenii precum cele menţionate mai sus, dar în multe altele, cum ar fi medicina.

Unele halucinaţii sunt amuzante. Răspunsul ChatGPT la întrebarea „Care este recordul mondial pentru traversarea în întregime pe jos a Canalului Mânecii?" a fost: „Recordul mondial pentru traversarea Canalului Mânecii în întregime pe jos este deţinut de Christof Wandratsch din Germania, care a finalizat traversarea în 14 ore şi 51 de minute pe 14 august 2020"; https://tinyurl.com/2zw37wfk. Acelaşi ChatGPT a susţinut că există rămăşiţe fosile de dinozauri şi a declarat că „unele specii de dinozauri au dezvoltat chiar şi forme primitive de artă, cum ar fi gravurile pe pietre". Fotografii generate de IA produse de @mileszim, https://tinyurl.com/2ueapvrc, par reale; însă, la o privire mai atentă se pot observa absurdităţi precum „persoane" cu părţi suplimentare ale corpului, ca în figura de mai sus.

Articolul „De ce sunt degetele generate de IA ireale?", https://tinyurl.com/ycymeht5, sugerează că „totul se reduce la imaginile din care învaţă IA". Sunt într-adevăr datele folosite la învăţare singurul motiv?

Halucinaţiile IA pot fi generate nu numai de date, dar şi de procesul de modelare, de erori de codificare şi decodare între text şi reprezentări şi de pre-antrenarea modelelor pe corpusuri foarte mari (ceea ce poate determina sistemul să fie „excesiv de *încrezător* în cunoştinţele sale" – cuvântul cu caractere cursive este esenţial). O modalitate de a forţa o halucinaţie în ChatGPT este să începi dialogul cu o premisă falsă, pentru a vedea dacă sistemul o „înfrumuseţează". Când a fost întrebat despre „ideea lui Harold Coward de canonicitate dinamică", ChatGPT a susţinut că Coward a scris o carte intitulată *Dynamic Canonicity: A Model for Biblical and Theological Interpretation.* Fără nicio ezitare, ChatGPT a continuat să insiste că acea carte este reală, https://tinyurl.com/3brrrtn6.

Halucinaţiile IA sunt interesante şi importante, deoarece aduc o nouă perspectivă asupra unor întrebări relative la IA care au un caracter filosofic. De pildă, pot sistemele IA deveni conştiente?, https://tinyurl.com/38ycpv9r.

Detectarea şi reducerea numărului halucinaţiilor ridică probleme semnificative. Poate problema fi rezolvată? În particular, pot fi halucinaţiile detectate algoritmic? Un articol din revista *Scientific American* din aprilie 2024, https://tinyurl.com/243sbsdb, afirma că niciodată IA Chatbots nu vor stopa halucinaţiile, dar argumentele nu par solide. Nu avem încă un răspuns convingător, deoarece halucinaţiile din IA nu sunt pe deplin înţelese la un nivel fundamental, teoretic. Dificultăţile se datorează, parţial, faptului că algoritmii din IA sunt reţele neuronale sofisticate de învăţare care sunt inscrutabile şi, posibil, imprevizibile. (Cititorul care se îndoieşte de afirmaţia de mai sus poate încerca să identifice halucinaţiile în exemplele din pagina https://tinyurl.com/6f3b3w9k.)

Totuşi, putem preveni halucinaţiile în IA. Iată câteva strategii: a) folosind numai date de înaltă calitate pentru învăţare, b) limitând numărul de rezultate posibile pe care sistemul le poate prezice, c) creând şabloane pe care sistemul să le folosească, d) „antrenând" sistemul cu ceea ce se „doreşte" şi ce „nu este dorit", e) creând comenzi 'prompt' specifice, f) folosind fiinţe umane pentru verificarea faptelor.

Dificultăţile nu opresc îmbunătăţirile, chiar dacă problemele nu sunt rezolvate. ChatGPT, criticat mai sus, face îmbunătăţiri continue; un exemplu important este introducerea memoriei, din aprilie 2024, https://tinyurl.com/3e888t2w.

Actul IA al Comisiei Europene (fragmente), https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/regulatory-framework-ai (accesat 14 iulie 2024)

Legea IA este primul cadru juridic privind IA, care abordează riscurile IA şi poziţionează Europa să joace un rol de lider la nivel mondial. (…)

Legea garantează că europenii pot avea încredere în ceea ce are de oferit IA. Deşi majoritatea sistemelor de IA prezintă un risc limitat şi pot contribui la soluţionarea multor provocări societale, anumite sisteme de IA creează riscuri pe care trebuie să le abordăm pentru a evita rezultatele nedorite.

De exemplu, adesea nu este posibil să se afle de ce un sistem de IA a luat o decizie sau o predicţie şi a luat o anumită măsură. Prin urmare, poate deveni dificil să se evalueze dacă o persoană a fost dezavantajată în mod inechitabil. (…)

Cadrul de reglementare defineşte **4 niveluri de risc** pentru sistemele de IA: risc inacceptabil, risc ridicat, risc limitat, risc minim.

Toate sistemele de IA considerate o ameninţare clară la adresa siguranţei, mijloacelor de subzistenţă şi drepturilor persoanelor vor fi interzise, de la scorul social al guvernelor la jucăriile care utilizează asistenţă vocală care încurajează comportamentul periculos.

Sistemele de IA identificate ca având un **grad ridicat de risc** includ tehnologia IA utilizată în:

• infrastructurile critice (ex., transportul), care ar putea pune în pericol viaţa şi sănătatea cetăţenilor;

• formarea educaţională sau profesională, care poate determina accesul la educaţie şi la cursul profesional al vieţii unei persoane (ex., notarea examenelor);

• componentele de siguranţă ale produselor (ex., aplicarea IA în chirurgia asistată de roboţi);

• ocuparea forţei de muncă, gestionarea lucrătorilor şi accesul la activităţi independente (ex., software de sortare a CV-urilor pentru procedurile de recrutare);

• servicii private şi publice esenţiale (ex., punctajul de credit prin care cetăţenilor li se refuză posibilitatea de a obţine un împrumut); (...)

• gestionarea migraţiei, azilului şi controlului la frontiere (ex., examinarea automată a cererilor de viză);

• administrarea justiţiei şi a proceselor democratice (ex., soluţii IA pentru căutarea hotărârilor judecătoreşti).

Sistemele de IA cu grad ridicat de risc vor face obiectul unor obligaţii stricte înainte de a putea fi introduse pe piaţă.

Toate sistemele de identificare biometrică la distanţă sunt considerate cu grad ridicat de risc şi fac obiectul unor cerinţe stricte. Utilizarea identificării biometrice la distanţă în spaţii accesibile publicului în scopul asigurării respectării legii este, în principiu, interzisă. (...)

Riscul limitat se referă la riscurile asociate cu lipsa de transparenţă în utilizarea IA. Legea privind IA introduce obligaţii specifice de transparenţă pentru a se asigura că oamenii sunt informaţi atunci când este necesar, stimulând încrederea. De exemplu, atunci când utilizează sisteme de IA, cum ar fi roboţii de chat, oamenii ar trebui să fie conştienţi de faptul că interacţionează cu o maşină, astfel încât să poată lua o decizie în cunoştinţă de cauză de a continua sau de a face un pas înapoi. Furnizorii vor trebui, de asemenea, să se asigure că conţinutul generat de IA este identificabil. În plus, textul generat de IA publicat în scopul informării publicului cu privire la chestiuni de interes public trebuie etichetat ca fiind generat artificial. Acest lucru este valabil şi pentru conţinutul audio şi video care constituie falsuri profunde.

Legea IA permite utilizarea liberă a IA cu **risc minim.** Acestea includ aplicaţii, cum ar fi jocuri video bazate pe IA sau filtre de spam. Marea majoritate a sistemelor de IA utilizate în prezent în UE se încadrează în această categorie. (…)

Istoria de lângă noi

„Enigma Transfăgărăşanului”
Remember pentru jubileul din 2024

Mihai SPORIŞ

Nu avea ţara valahilor o pravilă a ei, scrisă, la schimbarea macazului lumii, atunci când tiparul tocmai se ivea înlesnire, să multiplice poveţele. Era mare nevoie ca legea pământului să se sălăşluiască în mintea şi conştiinţa celui ce trebuia să fie baci unui neam asuprit politic de... imperii protectoare. Neagoe Basarab a tocmit învăţăturile către Teodosie, dar a şi dat pilda cea frumoasă văzului tuturor şi a tâlcuit, prin baladă, mitul sacrificiului pentru viaţa lungă a celor făcute-zidite, cu iubire. El crescuse sub ocrotirea lui Macarie la Mănăstirea Bistriţa olteană, unde tipografi pricepuţi, fugiţi din calea turcilor, mărşăluind spre... Rome (Belgrad, Buda, Viena...), se vor fi alăturat fraţilor întru credinţă valahi, venind de dincolo de malul Dunării inundat de paşalâcurile marelui imperiu, cu pădurile lui de minarete şi legile noi ale lui Allah. A învăţat repede rosturile vremii şi ne-a dat, în... *clipa lui cea repede* (1512-1521), *proiectul de ţară:* întărirea credinţei şi construcţia însemnului ei neasemuit, întru unicitate şi frumuseţe: Mănăstirea lui Manole, de pe Argeş în jos. Criza politică şi dezbinarea internă, ca o boală cronică a valahilor (vezi Dumitru Drăghicescu, *Psihologia poporului român*), a amânat apoi etapele, paşii următori, ca un blestem, mereu alergând după modelele altora, când cele din vecinătatea imediată îi arătau cu nimic mai prejos decât cele ale altor neamuri. Va fi fost nevoie de alte sacrificii de domnitori, pentru alte valuri cu creste şi mai mereu cu prăbuşiri: Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza... Uneori valul cel mare al lumii va fi fost momentul unor răs/bunări: războiul Crimeii (1853-1856), războiul de independenţă (1877-1878), războaiele mondiale, reaşezarea după „Războiul rece”. Pe creasta valului ne-am aflat, deşi în lagărul „fraţilor sovietici”, şi după anii `60 ai secolului al XX-lea, când un Gheorghe Gheorghiu-Dej îşi aduce aminte că dezvoltarea ţării sale are nevoie de... autodeterminare, prin forţele proprii („prin noi înşine” era deviza Brătienilor şi a unei monarhii, după războiul reîntregirii, în care o Regină, Maria Victoria Alexandra, providenţială, potenţa o demnitate românească în rândul lumii!) şi îşi construieşte *un program de ţară, multilateral dezvoltată* (*Remarcabil cel dintre 1848-1918, cu adevărat istoric, pentru dobândirea vetrei trăirii neamului, într-o grădină unită!*), în care separarea-distanţare de lagărul comun presupunea şi o independenţă, inclusiv... energetică. S-a apucat de construcţia marilor hidrocentrale, între care cea de pe Argeş... în sus i-a purtat numele, până la o vreme, până atunci când i se va fi imputat crezul, doctrina. Apartenenţa unei ideologii atee, străină de... legea pământului. Amenajarea hidroenergetică a Argeşului venea după cea a Bistriţei moldave cu... „Bicazul”, dedicat lui V.I. Lenin, şi era deja un act de asumare identitară. Distanţaţi de centrul de putere ideologic, în care nu am intrat de bună voie, prin 1968 vom fi arătat lumii că nu suntem decât „arestaţi” în lagărul în care ne-au pus în ascultare marile puteri. După acest act de revoltă s-a născut un nou impuls, un nou entuziasm, o nouă concentrare de eforturi. Însemnul acestei perioade este *Transfăgărăşanul,* finalizat între 1971-1974 şi ca o continuitate a simbolurilor: mai sus de Mănăstirea Argeşului, de Hidrocentrala Argeşului, cu marele lac păzit de un Prometeu emblematic. O... fântână pentru apa capitalei, marea alpină de la Vidraru, cum cea a lui Manole se arătase izvor domnesc al fostei capitale, Curtea de Argeş, va fi fost şi cu alt rost, marele lac!

Nevoia consolidării independenţei l-a determinat pe noul păstor de ţară (secretar general ales de congresul alor săi; preşedinte de ţară!), Nicolae Ceauşescu, să îşi propună un program de dezvoltare predictibil (vezi planurile cincinale!) de ţară, în care Transfăgărăşanul nu era doar obiectiv de interes economic (exploatări forestiere, energie, turism), dar şi cu rol strategic, militar, să se finalizeze prioritar.

Ne propunem aici, dinspre afundul unei căderi (inerentă oricărei traversări a Deşertului, a mărilor prea roşii, aparent doar, fără explicaţii!), să ne lămurim, privind spre vremea aceea entuziastă luată drept studiu de caz, să ne dezmeticim – pentru deşteptarea imnică! – ce se întâmplă cu noi acum? Emblematic acest arc peste Carpaţii cei mai semeţi ai ţării, drumul care se strecoară printre Moldoveanul (2543 m) şi Negoiu (2535 m), Transfăgărăşanul, pune-n salbă semnele unei istorii altfel vorbitoare în mod cert despre eroism, sacrificii şi învăţătura necesară urmaşilor: Cetatea Poienari, Curtea de la Argeş cu mărturiile ei, Hidrocentrala cu barajul ei impresionant şi uriaşa mare alpină de la Vidraru, Cârţişoara purtătorului de cărţi de învăţătură, printre care şi cele ale vechimii noastre cu însemnele nobile ale daco-romanităţii noastre. Acest fir roşu al unei istorii milenare a fost trasat eroic şi el dăinuie în peisaj cu povestea lui ce pare o enigmă, greu de descifrat, fără mărturia crezului celor ce l-au trudit, punându-l în operă. Mărturiile celor ce au fost „meşteri mari, calfe şi zidari”, dar şi a unui Manole (devenit erou al muncii socialiste şi medaliat... pentru fapta sa, recunoscută de autoritatea de putere a vremii, dar şi de cea de dincolo de cumpăna istoriei, când colonelul Nicolae Mazilu este avansat general de brigadă, într-o recuperare târzie a conceptului de eroism cotidian!) ne stau la dispoziţie şi ele ne sunt date, pedagogic, atunci când realitatea înconjurătoare ne face posibilă înţelegerea mesajului.

Prin 1994, la împlinirea a 20 de ani de la darea în folosinţă a Transfăgărăşanului – 20 septembrie 1974 – colonel (r) Nicolae Mazilu dedică o carte-document: „...tuturor constructorilor de drumuri...”, *Enigma Transfăgărăşanului*, Editura CONPHYS, Rm. Vâlcea, 1994. În prefaţa de la ediţia a II-a, din 1996, colonel-inginer Florea Necula, motivează: „Din respect pentru adevăr şi pentru eforturile depuse de multe ori la limita maximă a suportabilităţii omeneşti, de marea majoritate a constructorilor militari şi civili ai drumului Transfăgărăşan, mă adresez cititorului, afirmând, că în filele acestei broşuri nu va întâlni fantezia autorului (...), ci fapte autentice, trăite...” Titlul cărţii ne provoacă să descifrăm cum a fost posibil ca o lucrare de complexitatea acestui drum transalpin, „care multe secole va fi mărturie generaţiilor viitoare”, să se finalizeze într-un timp foarte scurt, în comparaţie cu proiectele rutiere aflate acum în plină desfăşurare, dar cu cheltuieli financiare imense şi finalitate minoră şi de proastă calitate, deşi condiţiile naturale pentru punere în operă nu permit, din bun-simţ, nicio comparaţie. Pentru ilustrarea dimensiunii efortului vom menţiona din devize aspectul cantitativ al lucrărilor pentru un Transfăgărăşan de 90 de km, trecând muntele la 2042 mdM: 3.800.000 mc de stâncă derocată, cu 6350 tone de exploziv, 316.000 motoare diverse, 18 milioane de kilometri înregistraţi pe foile de parcurs ale maşinilor şi utilajelor. Durata execuţiei, una foarte scurtă, este marea enigmă pe care o dezleagă Nicolae Mazilu. Primele HCM-uri (Hotărâri ale Consiliului de Miniştri – Guvernul RSR), din 1969, ascundeau intenţia finală, cu două drumuri forestiere judeţene (Sibiu şi Argeş), apoi HCM-ul 1116/1970 vorbea de un drum peste munte cu o singură bandă, ca HCM 9/1971 să consacre indicatorii drumului finalizat. În 16 august 1971 s-a marcat efectiv traseul drumului în teren, adică proiectul de execuţie era finalizat. În decembrie 1973 drumul avea majoritatea tronsoanelor recepţionate, mai puţin tunelul de 887 m, care fusese atacat, condiţionat de realizarea accesului, ultimul.

În 1974 s-au realizat finisajele, până în septembrie, când s-a inaugurat. La realizarea proiectului au participat cinci ministere interesate ca beneficiare ale investiţiei: Ministerul Economiei Forestiere şi Materialelor de Construcţie, Ministerul Transporturilor şi Telecomunicaţiilor, Ministerul Energiei Electrice (pentru realizarea tunelului), Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul Turismului (principalul beneficiar... de azi). Într-un calcul, având în vedere procedurile şi ritmurile de azi, Transfăgărăşanul s-ar construi în câteva sute de ani... Fără implicarea militară, şantierul ar fi durat vreo zece ani, iar prin folosirea a doar zece fronturi de lucru ar fi durat circa 30 de ani. A existat atunci un gând şi o voinţă care au devenit acţiune conştientizată şi un entuziasm al unei mândrii naţionale. Ceea ce s-a întâmplat prin 1989, la schimbarea macazului lumii, a stat sub deviza „Fă-te că lucrezi!” şi mobilizarea unui „front”, la fel de propagandistic ca şi cel al... *plugarilor.* Nimic bun în istoria noastră de la *fronturile* care ne-au adus minciuna şi disoluţia puterilor şi ne-au dus în derizoriu adevărul despre noi înşine, aruncându-ne în braţele „protectoare” ale altora, clamând neputinţele şi irosind resursele, pentru noile juguri asumate ca mari victorii, pe altarul unor valori îndoielnice, în care ne-am pus singuri în umilinţa celor acceptaţi, dar neintegrabili... Acum suntem la vremea unor neputinţe... demonstrate şi conştientizate, din ce în ce mai mult. Suntem într-o disoluţie a puterilor în stat, puse în competiţie, nu într-o simfonie benefică. Acţiunile demarate sunt obstrucţionate şi sistematic tergiversate, până la anulare, de către viitoarea orientare politică, într-o hărjoană imbecilă a puterii din scaun cu opoziţia. Interesele diverse omoară din faşă chiar intenţia bună, pentru că nu serveşte decât interese de grup, că despre interesul naţional este mare pericol să vorbeşti, fără nu ştiu ce supervizări ale înaltelor porţi de azi! Chiar privirea spre cele bune, lăsate învăţătură de cei dinainte, a fost considerată, imediat după 1989, printr-o manipulare agresivă, cu multă ostilitate.

La noi, revoluţia (?!), care a emanat o constituţie cu vădite imperfecţiuni, a dus la încetinirea/temporizarea istoriei recente, cu mineriade şi vânzări dubioase, amânarea judecăţii „crimelor” politice, economice, sociale şi poticnirea în prăpastia unei schimbări radicale, fără un plan aplicabil coerent, cu toată promisiunea iniţială a proiectului academicianului Tudorel Postolache, care constatase starea de fapt, privind relansarea... La ceilalţi megieşi – parte ai aceluiaşi fenomen, post război rece, nu au fost revoluţii sângeroase, ci doar schimbări de catifea! Cu ostilitatea propagandei postcomuniste, în plin proces de năpârlire, dar care se salva printr-un ţap ispăşitor creat tocmai pentru acest scop al... salvării lor naţionale, se încerca o negare totală a fostelor realizări, ca să-şi piardă urma, tocmai eşalonul răului cel mare al societăţii atee, abolită abrupt. Spune autorul *Enigmei Transfăgărăşanului,* la doar cinci ani de la revoluţie: „După revoluţie? Cum poate fi privit după revoluţie un om care a fost erou înainte de revoluţie? (...) Titlul de Erou al Muncii, fie chiar şi socialistă, nu mă deranjează, ci socot că mă onorează, căci am muncit pentru ţară şi asta se vede. Eu nu am primit titlul de Erou şi Steaua Republicii pentru gălăgie, ci pentru muncă cinstită, concretă, asiduă.”

Istoria de lângă noi

Pentru **Transfăgărăşan** s-au decernat cinci titluri de Erou: col. Nicolae Mazilu – comandantul detaşamentului pentru construirea drumului; Gheorghe Iordache – şef de brigadă la tunelul Capra-Bâlea; maior-inginer Florea Necula – inginer şef de şantier la detaşamentul pentru construirea drumului, partea nordică; maior-inginer Constantin Vână – inginer-şef, pentru partea sudică; inginer Gheorghe Zăvoianu, director la Grupul de şantiere pentru Construcţii Forestiere, Râmnicu Vâlcea. Au mai fost conferite alte 553 de ordine şi medalii pentru muncitori, maiştri, tehnicieni, ingineri, maiştrii militari, militari în termen. Medaliile şi titlurile au fost decernate, cu ocazia inaugurării drumului în 1974, de preşedintele ţării, Nicolae Ceauşescu.

Despre acest eveniment, prin 2001, într-o nouă carte: *Sclipiri în amurg – Urcând spre trepte/Amintiri din cariera militară*, Editura Fortuna, Rm. Vâlcea, la... „Marea sărbătoare" (p. 183-188), martor ocular şi Erou, col. Nicolae Mazilu relatează despre de patru ori refuzul lui Nicolae Ceauşescu de-a accepta ca Transfăgărăşanul să-i poarte numele, în ciuda trepăduşilor care-i forţau aprobarea. Spune autorul: „Tovarăşe Ceauşescu, zice Ion Dincă, am primit comunicări de la Bucureşti că toate ziarele sunt pregătite pentru tirajul de mâine. Absolut toate au scris pe prima pagină cu litere mari «Drumul Transfăgărăşan Nicolae Ceauşescu». Şefilor de redacţii nu le vine să creadă că dumneavoastră nu vreţi să primiţi acest dar din partea constructorilor şi în ultimă instanţă din partea întregii ţări. Aşteaptă să ziceţi da ca să dea drumul la rotative. – Hai, Nicule, se alătură şi Elena insistenţelor lui Dincă, zi da, că n-o fi foc! E o onoare şi pentru noi şi pentru ţară. Toate acestea vor avea răsunet şi în străinătate. Hai, hotărăşte-te şi zi da! – Nu! Am auzit vocea lui Ceauşescu, plină de fermitate. Nu sunt eu primul care să încalc Hotărârile de Partid. V-am spus să terminaţi odată cu povestea asta! – Şi ce să le spunem, că aşteaptă la telefon? – Nu! Asta să le spuneţi. Am terminat!"

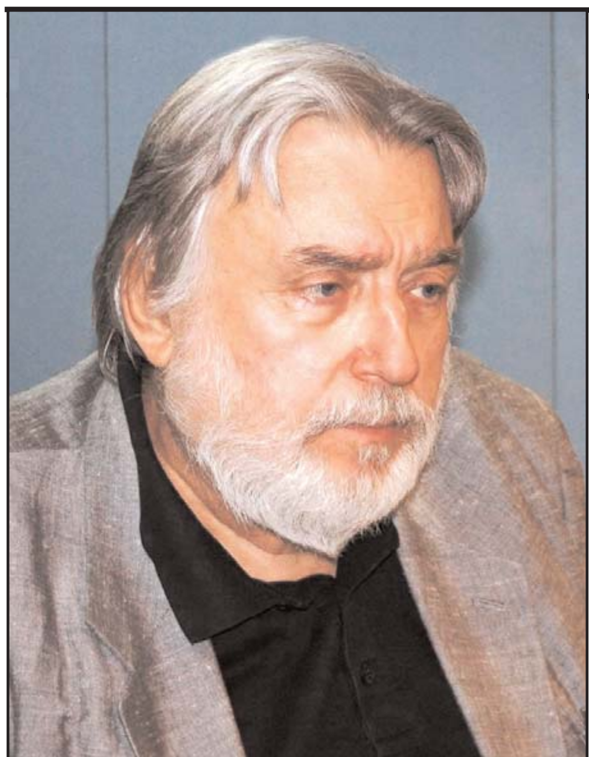
Lucrurile mai aşezate, prin 2012, au dat mărturia altui participant la construcţia Transfăgărăşanului: colonel Ion Bratu, care în *Transfăgărăşanul, aşa cum a fost,* Editura Ars Libri, Costeşti, jud. Argeş, 2012, după oarece decantări, întregeşte analiza lui Nicolae Mazilu. Spune autorul în carte, martor la a 35-a aniversare de la inaugurare, din 2009: „Transfăgărăşanul a indus o stare de spirit, perceptibilă la nivelul opiniei publice şi mentalului colectiv..." (p. 81) şi „Transfăgărăşanul este oglinda unei epoci cu motivaţii şi idealuri, cu eforturi şi realizări pe măsură." (p. 79) Completa opinia lui Nicolae Mazilu, care a spus că Transfăgărăşanul nu a fost opera armatei, ci a întregului popor, că numai o ţară cu resurse, mobilizate coerent, bine chibzuite, îşi putea permite o astfel de realizare. Şi concluzionează: atunci acest lucru a fost posibil! Semne, în absenţa unor realizări notabile ale ultimilor ani, că ne reamintim voalat de realizările trecute, au apărut. În acordarea distincţiilor de merit, în euforia „nimicului, care a prins aripi şi glas şi nu se mai nasc prometeii" (cum constata L. Blaga, într-o glossă, pierdută...) şi numirea unor generali... la apelul de seară, s-au recuperat şi meritele autentice ale celor doi colonei ai şantierului, cu rol de comandă a geniştilor militari: Nicolae Mazilu şi Ştefan Bediu, avansaţi la gradul de general de brigadă, alături de cei onoraţi pentru iluzorii merite pseudo-politice, în fricţiunile dintre culorile politice, pentru mai adânca disoluţie a societăţii româneşti.

Transfăgărăşanul, între multe alte realizări notabile, ale poporului, nu ale vreunui interes de partid, ori al unor persoane, este finalitatea unui proiect de ţară. Eforturile se conjugau concertat şi mobilizau întregul. Prin comparaţie, azi se înseriază toate piedicile posibile şi se risipesc resursele, printr-o hemoragie netratată în vreun fel. Prefezabilitate, fezabilitate, licitaţie, contestaţie, rezolvare în justiţie, finanţare, refinanţare, rectificare şi alte încâlceli procedurale, numai bune pentru risipit, cu toate complicităţile posibile, resursele publice, pentru nevoia tăierii de panglică, necesară redutelor politice, în ademenirea voturilor; sistarea proiectului... că nu trece pe la poarta vreunui lider politic, cu influenţă în decizie; plecarea constructorului pentru neplata la timp şi refuzul recepţiilor; reîncredinţarea lucrărilor altor clienţi politici... etc. În perioada aceea, armata se instruia prin munţii ţării, pe frontul paşnic al unor încercări care probau hărnicie şi eroism. Profesionaliza un tineret care deprindea meserii pentru o viaţă şi conştiinţa apartenenţei la un pământ cu istorie. Ba chiar şi trudea la o nouă faţă a ţării. S-a şi murit la Transfăgărăşan, dar numărul celor ce s-au dat Ane, măreţei construcţii, este mult sub a celor pieriţi prin deşerturile afgane, în slujba unei cauze globale... Mă gândesc, în această notă, la toţi bravii fii ai neamului românesc înrolaţi sub împăraţii altor interese şi la suferinţele poporului istovit de toate resursele pământului său şi mai ales de tot aurul cenuşiu, împrăştiat de marea vârtelniţă a lumii globale. Este nevoie de un nou val, pornit din recunoaşterea unei stări nefericite, şi realizarea unui nou plan de ţară, în care „deşteaptă-te, române!" să aibă înţelesul la cât mai mulţi, iar dragostea de muncă în general (fără vreo anume etichetare: fizică, intelectuală, direct productivă, servicii, cercetare etc.) să fie o religie a devenirii omului, trăind moral şi contributiv... în societatea tuturor şi cu puterile în armonia rostului lor.

P.S. Au trecut 7 (şapte) ani de la scrierea de mai sus şi constatăm că starea de lucruri din societatea românească, atinsă de boala muncii fără finalitate, nu dă semne de îndreptare (vezi autostrăzile, căile ferate, costurile lipsei Schengen, pensiile speciale, lipsa de celeritate a justiţiei, dosariada politică, presa partizană politicilor, bâjbâielile sistemului de educaţie, ale celui sanitar etc.). Suntem conştienţi că o schimbare radicală a situaţiei (numitul *proiect de ţară*!) are nevoie de alinierea multor... planete! Modelul celui reuşit în 7 decenii, care a făcut România modernă şi întregită, a avut o *elită* cu dragoste de moşie şi *un popor şcolit în spiritul iubirii creştine şi al gliei,* cu educaţia copiilor pentru muncă şi în respectul adulţilor. Oameni de stat, cu competenţe atestate, recunoscuţi ca valori internaţionale şi cu blazon geopolitic (vezi savanţii în slujba neamului şi monarhii, precum Carol I, Ferdinand şi Maria!), nu dintre cei ai vremii de azi, mulţi dedaţi intereselor personale, ori slujind alte cauze! Situaţia internaţională, care influenţează procesele interne, este departe de a se linişti, ci, dimpotrivă, complică procesele transformării interne dependente de resurse, acum dijmuite şi pentru alte urgenţe. Conflictul armat din Ucraina vecină, a celui din Orientul Apropiat (cu erupţia lui recentă), războiul hibrid, propagat instantaneu pe social-media, presupun cunoaşterea în timp real a stării de fapt (urgenţa întâi!), şi acestea devin motive de punere în aşteptare a proiectelor cu alte orizonturi de timp... cum sunt proiectele de ţară. Între imediatul interesului politic, direcţionat spre persoană şi proiectul durabil, valabil tuturor, se interpune pompieristic focul care arde... Este nevoie de oameni vizionari, care să înţeleagă şi faptul că maşina de pompieri, mobilizarea pentru apărare, au nevoie şi de drumuri şi căi ferate, apoi că devotamentul intervenientului este maxim când se ştie protejat de legi drepte, corecte şi imediat aplicabile.

Am reluat exemplul Transfăgărăşanului şi în amintirea prietenului Nicolae Mazilu. Apoi, să reamintim că dincolo de scopul turistic şi cel economic a avut şi un scop strategic, în politica de consolidare a apărării naţionale, de care se face acum atâta vorbire! Atunci s-a putut, prin noi înşine! Acum alţii ne construiesc drumuri, ne fac trenuri electrice şi ne înarmează! Ce ne facem cu încrederea în noi înşine, dacă nu o potenţăm cu exemplele necesare, că, asemenea celorlalţi, şi noi am putut şi încă putem. Chiar trebuie să putem! Amintiţi-vă doar de Transfăgărăşan, apoi de nou sosita Transalpina!

Lacrima Anei

Adrian Păunescu a mai apărut cu poeme la această rubrică, în aprilie 2011 (a se vedea şi antologia *Lacrima Anei,* Editura Tiparg, Piteşti, 2019, nr. 15 în „Biblioteca revistei *Curtea de la Argeş*"), de aceea, nu reluăm prezentarea poetului. Poemul alăturat este publicat la paginile 335-337 ale volumului *Infracţiunea de a fi,* Editura Păunescu şi Fundaţia Iubirea, Bucureşti, 1996.

Mânăstire-n mânăstire

**Cu gesturile cu care te-am mângâiat toată vara,
puteam construi o mânăstire,
până aproape de acoperiş,
lăsând să-i pun ţiglele
cu gesturile cu care te voi mângâia vara viitoare.**

**Dar eu am preferat să te construiesc pe tine
şi, noaptea, să te las să te prăbuşeşti,
ca să am ce să fac toată vara,
să nu simt cât de singur am rămas.**

**Cu stelele cerului, care luminează intraductibil,
tu nu vezi, tu nu simţi,
tu nu înţelegi, că vine toamna
şi constructorii pleacă
toţi, pe la casele lor,
lăsându-şi neterminate mânăstirile.**

**Cum şi cui să te las pe tine? Vai, sufăr,
că nu se poate încheia lucrarea,
deşi am cheltuit toate gesturile
şi am învins toate oboselile,
ca să te las gata lui Dumnezeu,
la vreme de iarnă, să aibă unde se odihni.**

**În zori, te-am văzut venind, cu mâncare,
printre toate celelalte zidiri neterminate,
mi-aduceai, într-o desagă, pâine proaspătă
şi într-un ulcior aveai apă,
de la viitorul izvor, cel cu apă puţină,
la izvorul unde voi cădea eu,
sărind de pe acoperişul construcţiei care eşti
şi, de acolo, îmi aduceai apă,
pariul fusese că te voi zidi.**

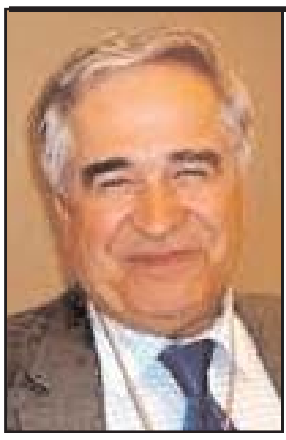
**N-a fost nevoie de jertfă, în altă mânăstire,
căci tu, care veneai pe drum,
cu mâncare şi cu apă, tu erai mânăstirea,
pe tine te voi zidi în tine
şi izvorul, care va începe, odată
cu căderea mea de pe acoperiş,
e în ulciorul pe care-l duci în mâna stângă,
înainte de a te zidi ei,
înainte de a te plânge eu,
înainte ca prăbuşirea mea,
de pe mânăstirea care eşti,
în mânăstirea unde te-am îngropat,
să dezlege izvorul
cu apă puţină, cu apă sărată,
iubirea mea, lacrima mea,
mânăstirea mea, din mânăstirea lor,
încă o dată şi niciodată.**

**Vai, iubirea mea, mânăstirea mea,
vine toamna, pe toate ruinele
din care lipseşti,
dă-mi apă să beau, din ulciorul
în care e izvorul
ce urmează să fiu, după cădere.**

**13-14 august 1996,
Băile Herculane**

Istoria de lângă noi

Energia, în vremuri de cumpănă

Gheorghe OLTEANU

În perioada 15 – 18 iunie s-au desfăşurat lucrările FOREN (Energy Forum) 2024, prin grija CNR (Comitetul Naţional Român al CME – Consiliul mondial al energiei).

Participanţii români şi străini au dezbătut în principal provocările tranziţiei energetice spre obiectivul ambiţios de zero emisii de dioxid de carbon în 2050 stabilit de UE prin programul *Green deal* (pactul verde).

Pentru a avea o imagine asupra evenimentului, voi menţiona participanţii:

• CNR – CME, în calitate de organizatori,
• Ministerul energiei, prin ministrul Burduja şi secretarul de stat Drăgan,
• Ministerul Cercetării, prin ministrul Adrian Curaj,
• Parlamentul României, prin domnul Sandor Bende, preşedinte al Comisiei pentru industrie şi servicii,
• Academia Română, prin academicianul Ioan Dumitrache,
• Dispeceratul energetic naţional, prin directorul general Ivan,
• Conducerile companiilor Transelectrica, Hidroelectrica, Nuclearelectrica, Electrica, Romgaz, Transgaz, Engie, EON PPC, prin CEO Siemens energie România Petru Ruşeţ, Energobit,
• Conducerile unor instituţii ale administraţiei centrale ANRE (Autoritatea Naţională pentru reglementare în energie),
• Consiliul concurenţei.

Din străinătate au onorat evenimentul personalităţi de primă mărime în domeniu:

• Doamna Angela Wilkinson, preşedinta WEC (Consiliul mondial al energiei),
• Ministrul energiei din Republica Moldova,
• Profesorul Gianfranco Chico, de la Politehnica din Torino,
• Un profesor american de la o universitate din Los Angeles,
• Csaba Kiss, Ungaria, CEO adjunct la Centrala Nucleară din Pecs,
• Peter Farkas, Slovacia, CEO centrală nucleară.

Am redat aproape exact nivelul de participare a personalităţilor de prim rang din sectorul energetic naţional şi internaţional pentru a evidenţia reputaţia la care au ajuns conferinţele FOREN. Energia are o importanţă enormă, pentru că fără energie nu există practic activitate şi aş spune nici viaţă aşa cum este nivelul de astăzi.

Peste tot în lume, în sectorul energetic se vorbeşte de „tranziţia energetică”, prin care înţelegem toate mijloacele de adaptare impuse de necesitatea de a avea energie, „curată” (cu emisii de carbon cât mai mici, adică fără centrale clasice pe cărbune, fie lignit, fie huilă sau păcură, într-un cuvânt, fără combustibil fosil). Energia contribuie cu 70% pe plan mondial la poluarea existentă. Statele dezvoltate (27), dar şi altele au semnat un document programatic pe tema combaterii efectelor schimbării climatice, cunoscut sub numele de „Acordul de la Paris” din 2015. Cel mai ambiţios program rezultat a fost cel al UE, prin *Green Deal,* al cărui obiectiv este de a face UE neutră din punct de vedere climatic până în 2050. În acest context, au avut loc şi dezbaterile de la această ediţie FOREN, pentru că toate ţările au întâmpinat mari dificultăţi (mai ales economice, prin creşterile de preţ extrem de mari şi de abrupte), generatoare de inflaţie, de pierderea competitivităţii economiei blocului UE precum şi statelor componente. Toate ţările caută soluţiile cele mai adecvate, toţi reclamă costurile uriaşe în cercetare şi dezvoltare a tehnologiei pe care doar statele bogate şi le permit.

Contextul geopolitic actual complex, complicat, a devenit tensionat, cu decuplarea Germaniei de Rusia în domeniul gazelor naturale livrate de Rusia întregii UE, exclusiv prin intermediul a două companii germane. SUA s-a temut de scenariul în care Germania s-ar apropia foarte mult de Rusia, până la o alianţă (pe criterii de interdependenţă economică) căreia nu i-ar fi putut face faţă, şi a acţionat în consecinţă, inclusiv prin subminarea gazoductului Nordstream, cu care americanii îşi exprimaseră dezacordul încă de la început, fără succes însă, conducta de gaze fiind construită de nemţi şi ruşi în timp record.

Rezultatul final din punctul de vedere al sectorului energetic este unul care mulţumeşte doar pe americani, care au ajuns furnizorii principali de gaz natural lichefiat cu nave speciale, preţul fiind de 3-5 ori mai mare faţă de gazele naturale ruseşti. Să specificăm şi faptul că gazele lichefiate americane provin şi prin fracturare hidraulică, un procedeu extrem de contestat şi total neadecvat pentru ţările cu localităţi în imediata vecinătatea a schelelor de foraj-extracţie. Mulţi poate că îşi amintesc de situaţia tensionată de la noi, când oamenii au ieşit în stradă pur şi simplu pentru că nu doreau începerea exploatării gazelor de şist la Pungeşti, judeţul Vaslui, de către firma americană Chevron. Guvernele succedate între 2000 şi 2013 (anul protestelor de la Pungeşti, Vaslui) semnaseră 69 de acorduri petroliere care permiteau totuşi, în anumite condiţii vag definite, lucrări de foraj prin fracturare hidraulică. Menţionez că existenţa unei tradiţii îndelungate în forajul şi extracţia gazelor naturale, cu numeroşi ingineri şi alţi specialişti de mare calibru profesional, a fost şansa noastră de a nu vedea cum apa de la chiuvete arde, aşa cum s-a întâmplat în câteva localităţi americane din proximitatea schelelor de foraj (presiunea extremă de fracturare a rocilor a permis intrarea gazelor naturale în pânza freatică, apoi în casele oamenilor).

Revenind, toţi participanţii au căzut de acord că dezbaterile sunt necesare tuturor, pentru că nimeni nu deţine soluţia ideală pentru o tranziţie energetică stabilă economic, fără pierderea competitivităţii blocului UE în raport cu celelalte blocuri economice, SUA şi acum BRICS, cu China în principal, o ţară cu performanţe economice care au uimit şi uimesc lumea.

Ministrul Burduja a anunţat investiţii fără precedent în sectorul energetic, în principal în segmentul energiilor regenerabile (eoliana fotovoltaică, biomasă, surse geotermale), cu finanţare prin fonduri europene. Ministerul energiei, spunea ministrul, a alocat deja 460 de milioane de euro pentru 950 MW instalaţi în parcuri eoliene executate de aceleaşi firme cu care există contract pentru 2550 MW total instalaţi.

Pentru producţia de hidrogen (văzut azi drept un înlocuitor al gazelor naturale şi un combustibil al viitorului, în vehiculele electrice echipate cu pile de combustie) există alocată finanţare de 150 de milioane de euro

Vor fi modernizate toate centralele cu cogenerare din reţelele de termoficare din fondul de modernizare, cu 16 miliarde euro!

Pentru stocarea electricităţii în exces în perioadele în care reţeaua electrică nu are consumatori (nu există cerere), ministerul a prevăzut fonduri de 150 de milioane de euro pentru stocarea cu baterii de litiu-ion (similare bateriilor care echipează astăzi vehiculele electrice). De remarcat că avem o unitate lângă Bucureşti, la Pantelimon, care produce de cinci ani astfel de baterii care echipează o centrală de stocare de 24 MWh (adică electricitate timp de o oră pentru 10 mii de consumatori cu putere instalată/consumată de 2,4 kW).

O astfel de unitate de stocare se află în parcul eolian Mireasa al firmei Monsson, cel mai mare investitor privat din România în domeniul energiei regenerabile.

Cu alte două module (infrastructura deja construită) a câte 48 MWh, unitatea va avea 120 MWh, fiind cea mai mare azi în UE.

(Va urma.)

Poezie fără frontiere

Traducere de Iuliana PAŞCA şi Germain DROOGENBROODT

Distrugerea simţurilor II
Alí Chumacero (Mexic)

Trăiesc în braţele tale
ca un vis solitar
şi sunt valul ce se ridică iar şi iar
când din spuma mării spre plajă
se avântă
şi cade sfărâmat între ochii tăi.

Ca lumina ce mi-o smulgi
de sub pleoape,
cenuşă de întuneric şi abis;
ca pulsaţia oarbă
din urechile mele –
amintirea aerului pe marmură,
voi fi din nou sărutul distrus
dornic să se cufunde
între buzele tale,
şi voi simţi din nou pe trup

întunecata tăcere a părului tău,
murmurul delicat al mâinilor tale
şi tristeţea ultimă a visului.

Ficusul
Yanlan Yu (China-Canada)

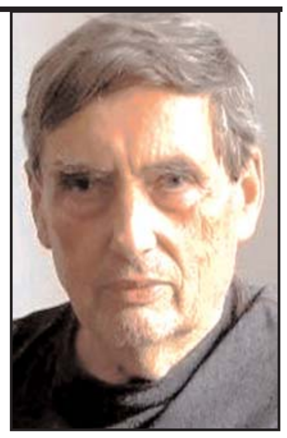
Ficusul
este la doar câţiva metri
în faţa biroului meu.
Pot să-l văd
de fiecare dată când ridic privirea
şi mereu pare să fie nemişcat.

Fiecare frunză este ca o mică vioară.
Atâtea melodii ascunse atârnă acolo
şi numai în somnul meu le aud
cântând împreună.

Când mă trezesc dimineaţa,
pământul e acoperit cu toate notele
şi un nou vers apare pe ramuri.
Interpretează încontinuu
bucurându-se şi niciodată obosind.

Oare îmi risipesc eu timpul?
Sau, ca în cazul lor,
schimbări plăcute
se întâmplă mereu,
însă doar în interior,
iar exteriorul pare să fie nemişcat?

Personalităţi pentru neuitare

Dan D. FARCAŞ

Încercările de simulare a funcţionării reţelelor neuronale, efectuate pe calculatorul MECIPT-1 în perioada 1963-67, mi-au oferit privilegiul de a cunoaşte mai multe personalităţi de vârf ale ţării noastre. De profesorii Grigore C. Moisil şi Eduard Pamfil am amintit în episoadele trecute. Cred că merită să evoc mai jos şi alte câteva nume, importante şi ele.

Doamna Erika Domonkos-Nistor, din Bucureşti, funcţionară autodidactă, avusese meritul de a fi făcut, la MECIPT-1, primul program de traducere automată din engleză în română. Demonstraţia din 1961, în prezenţa profesorului Moisil, a fost un succes, deşi micimea memoriei calculatorului a făcut ca vocabularul să nu depăşească 60 de cuvinte, regulile sintactice fiind şi ele limitate. Deoarece venea destul de des la MECIPT, am pus-o treptat la curent cu încercările noastre privind simularea reţelelor neuronale. În aprilie 1964, când i-am făcut, la rândul meu, o vizită la Bucureşti, mi-a spus că fusese şi ea solicitată pentru un asemenea model, de o prietenă – doctoriţa Iulia Unger, cercetătoare la Institutul de neurologie, numit pe atunci „I.P. Pavlov". Peste puţin timp m-a şi dus acasă la ea, unde, într-o discuţie interesantă, mi-am mai limpezit unele probleme tehnice pe care le aveam în minte. Cu aceeaşi ocazie mi s-a sugerat că aş putea prezenta o comunicare la Institut.

Acest plan s-a şi materializat la începutul lunii septembrie, când, graţie doamnei Unger, mi-am expus rezultatele la un seminar al Institutului de neurologie, aflat atunci pe strada Povernei. În asistenţă erau somităţi precum profesorii Arthur Kreindler (1900-1988, academician, directorul institutului), Vlad Voiculescu (1913-2001, academician), Mircea Steriade (1924-2006, din 1968 profesor de neurofiziologie la Universitatea „Laval" din Quebec), ale căror cărţi îmi serviseră până atunci drept ghid. Am primit încurajări, câteva sugestii interesante şi mi s-a promis sprijin pe viitor.

În mai şi iunie 1965, doamna Erika Nistor a stat mai mult timp la Timişoara, pentru a-şi încerca un nou program de traducere automată. Cu această ocazie m-a ajutat la traducerea în engleză (desigur, fără implicarea calculatorului) a primului meu articol, despre simularea reţelelor neuronale, care urma să apară în străinătate. Cu aceeaşi ocazie ea a participat şi la şedinţele „colectivului de bionică" condus de prof. Eduard Pamfil, fiind entuziasmată de atmosfera care domnea acolo şi asigurându-ne că la Bucureşti nu există aşa ceva, afirmaţie de care am avut prilejul să mă conving mai târziu.

A. Nistor, soţul doamnei Domonkoş-Nistor, a publicat, în februarie 1965, un articol în revista *Ştiinţă şi Tehnică,* în care vorbea de neurocibernetică, incluzând simulările făcute pe calculator la Timişoara şi pomenind şi de numele meu. În octombrie 1966 îmi apărea şi mie primul articol în *Ştiinţă şi Tehnică,* în care vorbeam de automate neuronale şi – evident – despre micile mele găselniţe în acest domeniu. Anul următor a apărut şi un al doilea articol, apoi altele, devenind astfel, în deceniile care au urmat, un colaborator activ al acestei publicaţii de popularizare.

Din păcate, doamna Domonkoş-Nistor a murit peste câţiva ani, fără să apuce să-şi desăvârşească lucrările pe calculatoare cu o capacitate adecvată. Nu a fost nimeni să-i continue activitatea de pionierat.

În această perioadă am fost onorat să-l cunosc şi pe profesorul Victor Săhleanu (1924-1997), o personalitate plurivalentă a culturii româneşti, endocrinolog, antropolog, filosof, matematician, biofizician, poet şi eseist. Absolvent ca şef de promoţie al Facultăţii de Medicină (1942-1949), a audiat cursuri la Facultatea de Filosofie (1945-1946), după care a absolvit şi Facultatea de Fizică-Matematică a Universităţii din Bucureşti (1954-1961). La invitaţia acad. Eugen Pora, a predat la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj cursuri de biofizică şi biomatematică (1963-1969) în calitate de conferenţiar. Personalitate prolifică, autor a numeroase volume, între care *Metode matematice în cercetarea medico-biologică* (1957), era permanent prezent, prin articole interesante, şi în numeroase publicaţii de cultură. Din 1969 a fost director adjunct, apoi din 1974 director al Centrului de Cercetări Antropologice al Academiei Române, pe care l-a transformat în institut. Din păcate, în anii 1980, i s-au interzis anumite activităţi, datorită participării la mişcarea „Meditaţia Transcendentală". După 1990 fost ales membru al Academiei de Ştiinţe Medicale şi a fost membru fondator al Societăţii Medicilor Scriitori şi Publicişti din România.

Am intrat în legătură cu el, mai întâi în scris, prin doamna doctor Galina Silveanu care-i fusese colegă şi prietenă. L-am întâlnit apoi şi personal, împreună cu colegul meu Vasile Baltac, în octombrie 1963, la sesiunea de la Bucureşti a Comisiei de Automatizare a Academiei Române. I-am povestit despre preocupările noastre, iar el ne-a încurajat şi ne-a trimis articole, rămânând în legătură. La începutul lunii septembrie 1964, fiind la Bucureşti, l-am văzut de două ori, inclusiv în locuinţa sa din str. Schitu Măgureanu. Mi-a sugerat să iau în considerare, în viitoarele modele, câteva elemente pe care le considera interesante. Ideea cea mai fecundă a fost tandemul acţiunilor antagoniste, de tip „flexor-extensor". Reţin că am rămas surprins când a primit şi vizita unui radiestezist. Mi-a explicat atunci că-l preocupau mai multe domenii zise şi azi „paranormale".

Pe parcursul deceniilor care au urmat ne-am întâlnit de multe ori şi am purtat nenumărate discuţii. Când i-am dat, în 1988, manuscrisul unei cărţi (care urma să apară abia în 1994, cu titlul *Sinergetica gândirii*), m-a surprins spunându-mi că a citit-o în aceeaşi noapte şi o consideră „o carte de antropologie". În ultimii ani de viaţă l-am văzut de câteva ori depresiv, văzând că unii reinventează lucruri pe care el le spusese de mult, ca şi faptul că va trebui să lase după el o cantitate considerabilă de cercetări rămase în manuscris, care nu vor mai interesa pe nimeni.

La aceeaşi sesiune, din octombrie 1963, a Comisiei de Automatizare a Academiei Române, l-am întâlnit şi pe Edmond Nicolau (1922-1996), inginer, specialist în radiocomunicaţii, cibernetician şi eseist. El fusese unul dintre promotorii ciberneticii şi neurociberneticii în România. Din 1961, a fost profesor universitar la Institutul Politehnic, iar la sfârşitul anilor '60 a reuşit să impună crearea Facultăţii de cibernetică economică în cadrul Academiei de Studii Economice (ASE), al cărei prim decan a devenit, fiind şi primul director al Centrului de calcul al ASE.

Când l-am întâlnit şi l-am informat cu privire la preocupările noastre, ne-a îndrumat să luăm legătura cu prietenul său, doctorul Constantin Bălăceanu-Stolnici, cu care scrisese cartea *Cibernetica*, un succes notabil al anului 1962. Ne-a dat şi un exemplar din ultimul lor articol – tocmai despre un model matematic al neuronului.

În martie 1965, Edmond Nicolau ne-a vizitat la MECIPT. Văzând rezultatele pe care le-am obţinut în simularea funcţionării reţelelor neuronale, mi-a trimis, în aprilie, pentru câteva zile, un student care avea chiar acest subiect pentru lucrarea sa de diplomă. Ulterior am rămas în relaţii cordiale cu profesorul, întâlnindu-ne frecvent. Îmi amintesc, cu amuzament, că în 1994, fiind la Timişoara, la încheierea conferinţei anuale a Societăţii de Informatică Medicală, după ce ne-am despărţit, l-am văzut întorcându-se, de la vreo zece metri, până la mine, pentru a-mi şopti la ureche: „ţine minte, ŞI EU sunt extraterestru".

În octombrie 1963, la sfatul profesorului Edmond Nicolau, l-am contact telefonic pe doctorul Constantin Bălăceanu-Stolnici (1923-2023), medic şi important cercetător în neurologie, descendent al unei vechi şi titrate familii de boieri pământeni. După 1990 urma să fie profesor de Neuropsihologie şi Anatomie a Sistemului nervos, membru de onoare al Academiei Române, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România şi al Academiei de Ştiinţe Medicale din România.

Doctorul Bălăceanu-Stolnici tocmai pleca atunci din Bucureşti, dar am stabilit să corespondăm. I-am trimis o listă de întrebări despre funcţionarea sistemului nervos; ne-a răspuns la o parte din ele şi ne-a promis că vom discuta celelalte la o întâlnire pe care o s-o avem cât mai curând. Ne-am revăzut cu ocazia simpozionului *Cibernetica în medicină*, organizat în mai 1964 la Timişoara, când doctorul Bălăceanu-Stolnici a vizitat şi MECIPT-ul. Ulterior, în 1968, m-a sprijinit cu expuneri la un grup de cercetare pe care am încercat să-l organizez sub egida Centrului de Calcul al Universităţii. Ulterior ne-am întâlnit adesea, mai ales la congrese ştiinţifice sau la acţiunile Academiei de Ştiinţe Medicale.

În iunie 1964 Victor Săhleanu îmi scrisese despre un simpozion, organizat de Uniunea Societăţilor de Ştiinţe Medicale şi dedicat modelării în biologie şi medicină, manifestare care urma să aibă loc în septembrie la Poiana Braşov şi unde puteam să-mi expun rezultatele obţinute. Am făcut demersurile necesare şi am reuşit să prezint acolo modelul de reţea neuronală şi simularea funcţionării lui pe calculator.

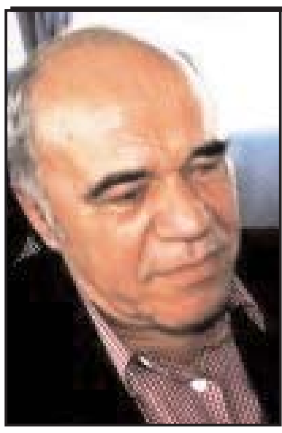
A fost prima comunicare ştiinţifică la care eram autor unic. I-am revăzut aici pe Victor Săhleanu, Edmond Nicolau, Constantin Bălăceanu-Stolnici, Mircea Steriade, Paul Constantinescu (adjunctul profesorului Gr.C. Moisil la conducerea Centrului de Calcul al Universităţii din Bucureşti) şi am cunoscut şi alte personalităţi. Discutând cu profesorul Octav Costăchel, directorul Institutului de Oncologie, mi s-a făcut, pentru prima dată, propunerea să mă mut la Bucureşti pentru a face (nu era clar pe ce calculator) simulări, desigur ale cancerului. Mutarea mea era însă greu de realizat şi – în afara ideii de a veni în Capitală – perspectiva propusă nu mă încânta.

În numărul din 3 octombrie 1964 al ziarului *Scânteia* – cel mai important oficios de Partid – a apărut un articol destul de mare despre simpozion, incluzând un scurt paragraf despre faptul că „cercetătorii din Timişoara au demonstrat eficienţa utilizării calculatoarelor" în modelarea sistemului nervos central. Era o primă recunoaştere, la nivel public, a rezultatelor obţinute de mine.

Merită să mai amintesc şi de colaborarea pe care am avut-o cu Zeno Simon (1935-2015), biochimist de la Universitatea din Timişoara, ulterior profesor şi, din 1997, membru corespondent al Academiei Române. M-a căutat la MECIPT-1 în februarie 1967. Auzise că făcusem simulări de reţele neuronale şi mă întreba dacă n-aş putea să-l ajut la simularea pe calculator a evoluţiei celulei vii. Ipoteza lui, perfect acceptabilă la vremea aceea, era că această evoluţie depinde de echilibrul dintre un precursor ADN şi anumite enzime şi proteine. În momentul în care cantitatea lor depăşea un prag, se declanşa diviziunea celulei. Relaţiile dintre aceşti parametri, ca şi evoluţia lor în timp, puteau fi descrise printr-un sistem de ecuaţii diferenţiale, pe care Simon le şi avea scrise. Printre argumentele pe care mi le-a adus, îmi amintesc că era şi acela că rezultatele modelării ar putea aduce unele răspunsuri la înţelegerea mecanismelor care declanşează şi întreţin cancerul.

→

Podul de reviste

Posteritatea unui scriitor-simbol: Grigore Vieru

Florentin POPESCU

Grigore Vieru – iată numele unui poet român foarte cunoscut şi iubit, atât de cititorii de literatură, cât şi, în mare măsură, de ceilalţi concetăţeni ai lui, fie că locuiesc pe un mal sau pe celălalt al Prutului.

Plecarea sa într-o altă lume, la 18 ianuarie 2009, n-a însemnat şi nu înseamnă nici pe departe uitare sau intrare într-un con de umbră. Posteritatea în cazul său n-a fost nedreaptă, cum s-a întâmplat cu alte personalităţi culturale mai mult sau mai puţin importante.

Dată fiind opera sa, cu multiple conotaţii patriotice şi de suflet, scriitori, artişti plastici, alte categorii de intelectuali i-au păstrat/îi păstrează vie memoria şi sunt toate semnele că amintirea lui este menită să străbată vremurile şi de aci înainte, îndeosebi prin cărţile în care o parte dintre cei care l-au cunoscut au încercat/încearcă să-i contureze în lumini strălucitoare şi adevărate efigia de om predestinat să-şi lege întreaga viaţă şi creaţie de patrie, de oameni, de idealurile lor.

Aceste adevăruri elementare le-am desprins şi noi din câteva scrieri ce i-au fost consacrate după ce firea lui blândă, de ins cu o anume aură, nu se mai află printre concetăţenii ce i-au apreciat şi-i apreciază în continuare meritele.

Mai întâi, Omul Grigore Vieru

În anul 2013, la Tipografia Centrală din Chişinău vedea lumina tiparului poate cea mai frumoasă şi bogat ilustrată monografie consacrată lui Grigore Vieru, *Aşa cum l-am cunoscut*. (Să fi fost prima?!) Autorul ei era protoiereul Ioan Ciuntu, unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai scriitorului.

Adunând tot ce se putea aduna în materie de documente la acea dată din biblioteci, din arhive, de la diverse persoane, dar mai ales îmbinându-le cu amintirile personale, autorul ne-a dat un volum de excepţie – de la textul propriu-zis şi până la foarte bogata ilustraţie, alb-negru şi color, ori punerea în pagină a textelor.

Mergând pe firul cronologic al faptelor şi evenimentelor care i-au umplut, ca să zicem aşa, viaţa poetului, monograful a oferit cititorilor lui o lucrare în egală măsură documentară şi totodată sentimentală, ce respectă în linii mari imperativele impuse de o astfel de scriere. Pe de altă parte, însă, din loc în loc, informaţiile sunt alternate, „împănate“ cu evocări, amintiri, impresii ce dau un plus nu numai de culoare, ci şi de un farmec anume.

Ca lector parcurgi pagină cu pagină şi ai impresia că citeşti o poveste cu lumini şi umbre, cu zile senine sau, dimpotrivă, întunecate. Iată cum se destăinuia prefaţatorului cărţii, scriitorului Spiridon Vangheli, un copil:

„– Eu ştiu cum îşi scrie Grigore Vieru poeziile.

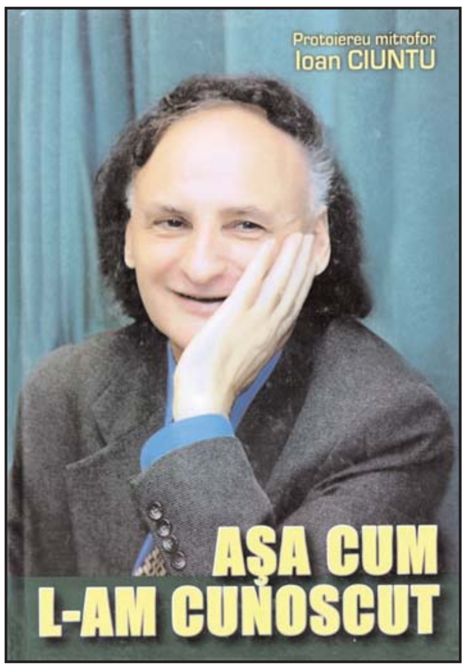
– Asta e o taină, de unde ştii?

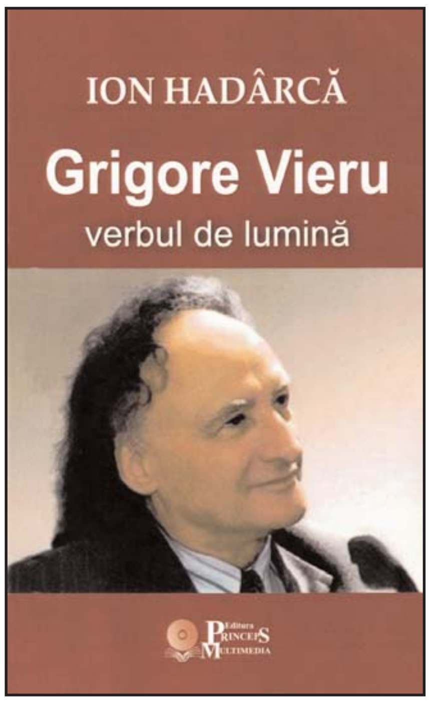
– Ştiu, el şede la fereastră şi se uită afară. Dacă afară plouă, şi în poezia lui Vieru plouă, dacă afară e soare, e soare şi în poezia lui. Grigore Vieru niciodată nu spune minciuni.“

Născut la 14 februarie 1935, Grigore Vieru şi-a trăit anii copilăriei în vremuri nu prea fericite pentru familie. A rămas de mic orfan de tată, iar mai apoi războiul, seceta, necazurile de tot felul şi-au pus o puternică amprentă asupra lui. Poate şi de aici tuşele atât de îngroşate ale sentimentelor de iubire faţă de mamă.

Elev al şcolii primare din satul natal, Pererîta, apoi al şcolii medii din oraşul Lipcani, Grigore Vieru ajunge, ceva mai târziu, student la Facultatea de Filologie şi Istorie din cadrul Institutului Pedagogic „Ion Creangă“ din Chişinău, pe care o absolvă în 1958.

În anii studenţiei debutează cu volumul de versuri pentru copii *Alarma* (1957), urmat de *Muzicuţe* (1958) şi *La fereastra cu minuni* (1960). Tot atunci, în 1960, se căsătoreşte cu Raisa Nacu, profesoară de limba română şi latină, şi devine redactor la revista *Nistru,* actualmente *Basarabia*, publicaţie a Uniunii Scriitorilor din Moldova, apoi redactor la Editura Cartea Moldovenească, unde lucrează până în 1963.

Scriitorul, pe drumul afirmării depline

După mai multe cărţi pentru copii, în 1968 Grigore Vieru publică primul său volum de versuri pentru adulţi, *Numele tău,* considerat cea mai originală apariţie editorială din Basarabia postbelică. Prefaţatorul ei, scriitorul Ion Druţă, nota printre altele: „Grigore Vieru a muncit din greu, osândit de povara talentului, a adunat cuvânt la cuvânt, melodie la melodie, a semnalat, cu un nerv poetic nemaipomenit de sensibil, orice mişcare istorică din viaţa poporului său... Versurile lui vin fierbinţi, palpitând până la ultima virgulă, vin să strecoare în sufletul cititorilor un fior de dragoste şi sfinţenie pentru pământul natal.“

Protoiereul mitrofor Ioan Ciuntu, referindu-se la volumul *Numele tău,* simte la rându-i nevoia să precizeze că Vieru „a devenit obiect de studiu la cursurile universitare de literatură «moldovenească». Cenzura sovietică n-a reuşit să citească printre rânduri. În caz contrar, ar fi observat că în spatele unor versuri «lirice» se ascunde un mesaj religios sau patriotic.“

Iar ceva mai la vale adaugă: „Sinceritatea cu care şi-a iubit ţara o recunosc până şi cei mai şovini reprezentanţi ai etniilor trăitoare pe meleagul nostru (al Basarabiei, n.n., F.P.). Versurile sale patriotice sunt curate ca lacrima, pentru că izvorăsc din inimă, din adevăr. Scrise simplu, dar pătrunzător, ca şi Sfânta Evanghelie, cuvintele adunate în vers au un mesaj clar, testamentar pentru urmaşi, pentru cei care vor ca neamul nostru să dăinuiască în timp.”

De altfel, într-un interviu, însuşi Grigore Vieru mărturisea: „Sunt fericit că scriu în limba română. A scrie în limba română e ca şi cum te-ar închide Dumnezeu în ochiul Său, de unde vezi întreg universul, chiar dacă Dumnezeu îl ţine închis, ca să nu te scape jos. Limba română este întâia graniţă a Ţării mele, care trebuie păzită, apărată şi fortificată.”

Om al bisericii, Ioan Ciuntu îşi mai reamintea: „Grigore Vieru n-a îndrăznit niciodată să intre în Altar prin Uşile Împărăteşti, cum îşi mai permit unii creştini. Dânsul venea la uşa «pălămărcii» şi aştepta cuminte să-l observ, ca să-mi dea pomelnicul şi o lumânare aprinsă. În timpul unei slujbe am zărit prin sticla mată a uşii o siluetă şi o şuviţă de lumină. Peste o jumătate de oră am observat uluit că silueta – aplecată, neclintită, cu lumânarea aprinsă în mână – era tot acolo. L-am întrebat pe pălămar: «Cine-i persoana de după uşă?» «Grigore Vieru.» «Şi de ce nu m-ai anunţat?» «Poetul a zis să nu vă deranjez în timpul slujbei...» Utrenia luase sfârşit şi aveam câteva clipe libere până la începerea Sfintei Liturghii. Am deschis uşa şi l-am invitat înăuntru. Senin la chip, Grigore Vieru mi-a dat pomelnicul şi lumânarea pe jumătate arsă, înfăşurată într-o bancnotă de 500 de lei româneşti, spunându-mi: «Pomeneşte părinte, familia mea, dar şi pe tot neamul nostru împrăştiat prin lume». Între timp, flacăra lumânării a ajuns la bancnotă. Când am simţit că-mi pârpăleşte degetele, am stins-o. Bancnota, cu o dungă neagră pe margini, nu a mai fost pusă în circulaţie, o păstrez ca pe o amintire despre poet.”

Rămânând, ca să spunem aşa, în aria lexicală bisericească, monograful îşi încheia suita de amintiri şi evocări astfel:

„Pentru români, în general, dar mai ales pentru românii basarabeni, Grigore Vieru a fost ca un sfeşnic care a ars, rând pe dând, toate cele 74 de lumânări ale vieţii sale. Alţii au avut în sfeşnicul lor mai multe lumânări, dar una e atunci când ele mocnesc ori pâlâiesc şi alta e când ard liniştit, aducând în suflet lumină şi pace. Dăruit cu har, poetul nu l-a folosit niciodată pentru sine, ci l-a pus în slujba tuturor prin *Abecedar* şi *Albinuţă*, prin versurile sale de consistenţa cerului înstelat, prin cântece şi aforisme. El a fost cel care în anii ’80-’90 ai secolului trecut a deşteptat conştiinţa de neam a românilor basarabeni, îndemnându-i la Unirea cu ţara şi apropiind cele două maluri ale Prutului. A fost şi a rămas un neîntrecut model de venerare a celei mai scumpe fiinţe de pe pământ – mama. Ne-a învăţat să iubim nu doar părinţii şi Patria, ci până şi un firicel de iarbă... Despre modestia poetului ne vorbeşte şi epitaful pe care însuşi l-a scris pe piatra sa funerară: «Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi...»”

Grigore Vieru – verbul de lumină

Poate că nu era de găsit un titlu mai sugestiv decât acesta, pe care academicianul, scriitorul, poetul, prozatorul şi eseistul Ion Hadârcă să-l fi dat volumului său (*Grigore Vieru – verbul de lumină,* Editura Princeps Multimedia, Iaşi, 2022), de fapt, un *sui-generis* elogiu adus celui mai popular poet de dincolo de Prut.

→

Recunosc că nu am încercat să intru în subtilităţile modelului şi nici nu consideram această lucrare mai importantă decât multele cu care eram încărcat pe atunci. Aşa că m-am mărginit doar la transpunerea ecuaţiilor în programe, cu ajutorul metodei Runge-Kutta, destinată sistemelor de ecuaţii diferenţiale, pe care o utilizasem de mai multe ori în situaţii similare. MECIPT-1 şi-a făcut datoria conştiincios şi în curând puteam constata că modelul tindea, stabil, spre un comportament periodic, reproducând diviziunea celulară. Au urmat alte câteva variante de model, unele stabile, altele mai puţin.

Mare mi-a fost mirarea când Simon mi-a adus un articol publicat la Berlin, în *Studia Biophysica,* cu rezultatele noastre, unde nu numai că autori eram noi doi, dar pe mine mă pusese chiar primul. Când am spus că nu mi se pare corect, mi-a răspuns aducându-mi al doilea articol, apărut la puţin timp după primul, în aceeaşi revistă, unde, de data aceasta el era primul autor, iar eu cel de al doilea. Apoi, la scurt timp, rezultatele au fost comunicate şi la un simpozion din insula Helgoland, articolul fiind inclus într-un volum apărut în Editura Springer, din nou cu mine coautor.

Din păcate, în septembrie m-am despărţit de Timişoara şi de calculatorul MECIPT-1, fiind invitat la o instituţie nou înfiinţată în Bucureşti. Pentru un an şi jumătate urma să fiu despărţit de orice calculator electronic. Din acest motiv, m-am scuzat faţă de Zeno Simon că nu voi putea continua colaborarea, situaţie pe care am acceptat-o amândoi cu regret.

Podul de reviste

Atenţia comentatorului este focalizată în primul rând asupra unei antologii de autor, carte considerată drept un reper al creaţiei bardului. „Într-un univers aparent limitat (mama, copilăria, graiul) – opinează Ion Hadârcă – Grigore Vieru se mişcă dezinvolt, cu multă inspiraţie, accentuând parcă inepuizabilul potenţial al valorilor esenţiale. Lansarea antologiei de poezie românească alcătuită de Grigore Vieru, *Cât de frumoasă eşti* (2004), consacrată acestei sfinte trinităţi care este mama, iubirea şi limba română, va prilejui mai multe comentarii pe marginea conceptului dat. Cartea în sine este o bijuterie estetică, irizată de un conţinut pe măsură, după cum o recunoaşte şi prefaţatorul Eugen Simion... Pe lângă spiritul de discernământ, competenţă, gust şi intuiţie ale antologatorului, aş remarca aici şi tot mai rar întâlnita azi generozitate, poetul Grigore Vieru, prin această antologie, punând în circulaţia de valori ale întregii culturi româneşti o serie de nume din spaţiul basarabean şi bucovinean care nu au avut în timpul vieţii norocul să-şi editeze opera în grafie latină, sau au fost rupţi şi înstrăinaţi de la sânul limbii materne, sau au fost prea devreme uitaţi... Unii dintre aceştia nu doar au cântat în versurile lor frumuseţea limbii române, ci au plătit cu propriile vieţi inestimabilul preţ al acestei iubiri, fiind deportaţi (Nicolae Costenco) sau lichidaţi fizic (Ion Gheorghiţă, Ilie Motrescu).”

Referindu-se la o anume notă definitorie a liricii lui Grigore Vieru, Ion Hadârcă îl situează, prin anume trăsături, alături de mari poeţi ai lumii şi scrie: „Îngânată la leagănul pruncului, şoptită la urechea iubitei, cântată inegalabil de regretaţii Doina şi Ion Aldea Teodorovici sau rostită patetic de la tribuna Marii Adunări Naţionale, în diverse interpretări şi circumstanţe, simplă şi socratică, aridă şi cantabilă, poezia lui Grigore Vieru izvorăşte limpede, cu demnitate şi convingere în necesitatea inerentă a dreptăţii sale. Mesianică şi neoromantică, eminesciană şi blagiană, lorchiană şi bacoviană, această poezie care a schimbat faţa poeziei basarabene, împotmolită în dogme şi inerţii, nu se lasă, totuşi, atât de uşor omologată şi catalogată în pernicioasele canoane interpretative.“

Ion Hadârcă a citit, desigur, opera lui Grigore Vieru cu creionul în mână şi se numără printre puţinii comentatori care s-au gândit să caute „lumina“ din aforismele şi vorbele de duh ale confratelui său, sesizând legăturile lor cu poemele de mai largă respiraţie, apoi punându-le pe toate într-un context generos, universal – potrivit celor mai noi teorii literare.

Pe de altă parte, monograful mai remarcă şi „preocuparea sporită“ a bardului pentru metaforă şi simbol, dându-le acestora sensuri majore, fireşte, printr-o viziune originală asupra vieţii şi a lumii.

Aruncând o acoladă în timp, de la primele volume şi până la ultimul, eseistul conchide (şi nu putem să nu-i dăm dreptate): „De la *Numele tău* (1968), cartea care risipeşte ceaţa identitară şi străluminează drumul Numelui până la metafizicul *Noumen* kantian, consecvent urcând prin *Steaua de vineri* (1978), cartea care, prima, rupe sârma ghimpată de la Prut, până la *Rădăcina de foc* (1988), carte prefaţată de confratele Ioan Alexandru, care, vizionar, îi intuieşte lumina scriind *Un pom înflorit în acest minunat cântec din adâncurile fiinţei...* şi până la ultima antologie de aforisme *Mişcarea în infinit* (2008) – astfel, treaptă cu treaptă şi carte cu carte, spiritul Poetului descinde în miezul impulsului arhetipal al luminii germinatoare, construindu-şi o po(i)etică distinctă, irizată de fascicolele miraculoaselor iluminări rimbauldiene...

Poetul Grigore Vieru continuă să sporească partea de mister şi de încântare a sensibilităţii şi spiritualităţii noastre, ultima Dumisale carte de poeme, *Taina care mă apără,* venind şi ca un act de cultură şi ca un act de surpriză în contextul bogat al acestei mereu în primenire culturi.”

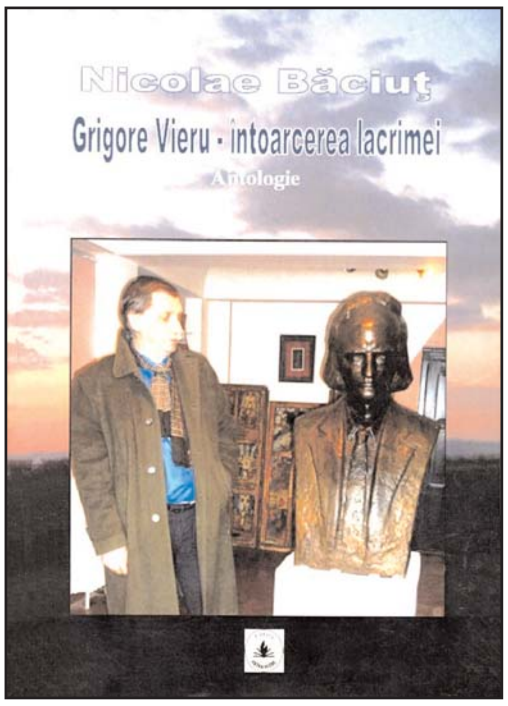
Grigore Vieru – destinul verde al ierbii

Acest generic aparţine Simonei Mihuţiu şi l-am desprins dintr-o foarte recentă carte (Nicolae Băciuţ, *Grigore Vieru – întoarcerea lacrimei,* antologie, Editura Vatra Veche, Târgu Mureş, 2024), volum în care autorul a strâns, pe parcursul a aproape trei sute de pagini, documente, mărturii, imagini fotografice, amintiri, opinii ale celor care l-au cunoscut pe Grigore Vieru, fie personal, fie numai din scrierile lui.

„Conţinutul acestei cărţi vine din urgenţa unei necesare demonstraţii, anume că n-am renunţat să fim ce-am fost, ba chiar aspirăm la mai mult, şi să putem realiza, aproape «peste noapte», un document care să certifice sentimentele noastre frăţeşti vii, active.

Nu e cât am fi vrut să fie, dar cred că am recuperat suficiente mărturii ale încercărilor noastre de a întreţine flacăra la care ne-am luminat şi încălzit aşteptările, dorurile, visele noastre comune de-a lungul anilor.”

Foarte interesantă această culegere de documente şi de texte (unele văd pentru prima oară lumina tiparului). Interesantă prin aceea că s-a constituit/se constituie în prima apariţie editorială consacrată în întregime posterităţii poetului, a felului în care s-au petrecut lucrurile în ce-l priveşte, atât în Basarabia, cât şi dincoace de Prut. Aflăm, astfel, numeroase informaţii despre locurile (oraşe, sate) în care i s-au ridicat busturi lui Grigore Vieru, despre manifestările ce au avut loc cu prilejul dezvelirii lor şi mai târziu, despre o serie întreagă de mărturisiri ale poetului, făcute în interviuri mai puţin sau deloc cunoscute până acum, despre modul în care a fost privită poezia lui în anii ’90 şi mai încoace, despre eforturile, deloc puţine, făcute de însuşi autorul acestei antologii pentru perpetuarea memoriei lui Grigore Vieru, ca şi despre ceea ce s-a întreprins şi ce trebuie să se mai întreprindă pentru integrarea deplină a operelor scriitorilor de peste Prut în fluxul firesc al culturii naţionale româneşti. Şi despre încă multe altele.

Iată câteva spicuiri din textele cuprinse în volum:

Nicolae Băciuţ: „Ne-a lăsat o moştenire extraordinară. E o dulce povară moştenirea lui unionistă şi, chiar dacă amărăciunile lui din când în când îl făceau să strige că nu mai vrea unirea cu ţara, va rămâne cel mai important stindard al Unirii Basarabiei cu ţara-mumă. A aşternut ceea ce în timp vor trebui să facă politicienii, fără încrâncenare şi fără spaime, să aducă acasă pământurile răpite. Atunci vom vorbi despre Fratele Grigore la timpul trecut. Nu există margine de vers sau spaţiu între versuri în care să nu palpite dorul de neam, de limbă şi visul de a ne reîntregi în hotarele noastre“ (interviu dat la radio Târgu Mureş, în ziua morţii poetului).

Simona Mihuţiu: „Grigore Vieru a continuat ceea ce Alexei Mateevici începuse la început de secol XX, când redeştepta prin scrierile sale conştiinţa naţională şi dorinţa de reîntregire a neamului... Grigore Vieru va rămâne peren în conştiinţa tuturor celor care simt româneşte. «Mai mult decât un poet, el este un destin», spunea Nicolae Dabija. În acelaşi timp, el continuă să fie o rană deschisă încă pentru noi. Lacrima *Doinei* lui Eminescu s-a întrupat, la distanţă de un secol, în Vieru.”

Iulian Filip: „Cel mai *ne-atlet* dintre poeţi nu se mai opreşte din alergări aproape o jumătate de veac, ghidat de harurile sale spre adrese multiple de instituţii, de şcoli, de mari cancelarii, dar mai ales spre compozitori, muzicieni, dirijori, interpreţi de tot felul de muzică, scriitori, profesori, metodişti. Şi toate acestea – ca să ajungă cu plinul la copii, la şcoală, mereu la şcoală, la şcolile noastre de tot felul. Din numeroasele colaborări cu foarte multă şi diferită lume frumoasă, poetul s-a ales cu valoroase prietenii de creaţie, cu prieteni valoroşi: Liviu Damian, Spiridon Vangheli, Eugen Doga, Doina şi Ion Aldea Teodorovici, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ion Popescu-Gopo, Ştefan Andronic, Mihai Cimpoi...“

Claudia Şatravca (directoarea Bibliotecii „Târgu Mureş“ din Chişinău): „Când zicem Grigore Vieru, vedem Patria; Când zicem Grigore Vieru, vedem limba noastră cea română; Când zicem Grigore Vieru, o vedem pe mama; Când zicem Grigore Vieru, ne vedem casa părintească; Când zicem Grigore Vieru, vedem oamenii trudiţi de la ţară; Când zicem Grigore Vieru, vedem toţi copiii din lume cu zâmbetul pe faţă.“

Et in Arcadia ego!

Şi eu, semnatarul acestor rânduri, am citit multe din poeziile lui Grigore Vieru.

Şi eu, ca şi alte mii de cititori, m-am bucurat de frumuseţea versurilor lui, de mesajele lor, de prospeţimea, sinceritatea şi originalitatea metaforelor din lirica lui Grigore Vieru.

Dar pe autorul poemelor l-am cunoscut numai şi numai datorită unei întâmplări. Una dintre acele întâmplări care nu se uită, revenindu-ţi în minte ori de câte ori gândul tău se îndreaptă către momentul ori zilele cu pricina.

Eram la Constanţa, la un târg de carte, ca reprezentant al Muzeului Naţional al Literaturii Române din Bucureşti, dar şi în ipostaza autorului ce urma să-şi prezinte o carte proprie, aşteptând să vină clipa evenimentului. Atunci, nu mai ştiu cine, poate un scriitor sau poate cineva din partea gazdelor, s-a apropiat de standul Muzeului nostru însoţit de Grigore Vieru.

S-au făcut prezentările, iar poetul, zâmbind parcă într-un fel şugubăţ, când mi-a auzit numele, mi s-a adresat pe un ton firesc: „Dar eu vă cunosc pe dumneavoastră. V-am dedicat şi o poezie!“ „Poate e vorba de altcineva, poate faceţi o confuzie, am răspuns, fiindcă eu nu v-am trimis nicio carte!...“ „Nu, nu vă confund. Aveţi dumneavoastră o poezie despre clopote, mi-a plăcut foarte mult şi mi-a trezit o seamă de amintiri...“

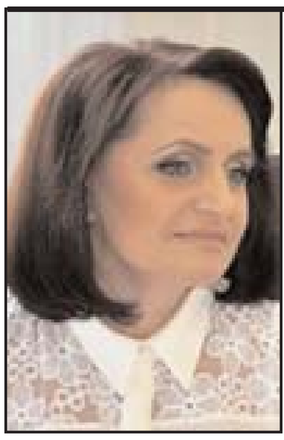
E adevărat, în cartea mea de debut din colecţia *Luceafărul* (1970), prima poezie îmi fusese inspirată de sunetul clopotelor satului când murea cineva. Dădusem acelor sunete o anume simbolistică: atât timp cât clopotele nu vor înceta să bată, sufletul celui plecat va mai întârzia o vreme lângă noi.

Văzându-mi nedumerirea, poetul Grigore Vieru s-a simţit dator să-mi dea şi câteva detalii. „Ştiţi, a zis el, când Stalin a tras cu creionul de tâmplărie graniţa dintre Basarabia şi Moldova de dincoace de Prut, hotarul a fost fixat drept prin mijlocul satului nostru şi ani în şir noi n-am mai ştiut ce se întâmplă cu neamurile rămase dincoace de Prut, decât ascultând clopotele. După cum băteau ele ne dădeam seama dacă e vorba de un eveniment plăcut (nuntă, botez) sau de unul mai puţin plăcut, cum ar fi fost, de pildă, moartea cuiva din familie... Poezia dumneavoastră m-a inspirat pe loc şi v-am dedicat acel poem... Îmi pare rău că n-am volumul în care a apărut, că vi l-aş fi oferit cu drag!...“

Se înţelege că i-am mulţumit pentru onoarea pe care mi-a făcut-o, i-am spus că-i rămân îndatorat. Apoi, de îndată ce am ajuns la Bucureşti, am mers la bibliotecă şi am aflat poezia cu pricina în volumul antologic de autor intitulat *Strigat-am către tine,* apărut la Editura Litera Internaţional, Bucureşti-Chişinău. Iat-o, transcrisă integral:

Crăpau de ger pietrele
Veneau vifore năprasnice
De îşi clădeau troienele
Peste casele noastre
Intrau noaptea pe furiş,
În curtea bisericii iepurii
De rodeau vârful pomilor.
Nebunul satului
Trase clopotul pentru ei
Într-o duminică.
Stătea biserica oarbă
Cu ferestrele sparte
Şi nu mai înţelegea nimic
În mijlocul unei lumi noi,
Satanice,
Aspre ca zidul unei închisori.
În partea nopţii, departe,
Dincolo de o mie de dealuri
Tainic îmi botezasem copilul.
Mă trădase chiar preotul.
Viscolea.
Din pustiul Siberiei
Până-n pragul caselor noastre
Vijelia urla.

Podul de reviste

La Mulţi Ani de neuitare, Nicolae Dabija...

Eugenia TOFAN

Astăzi, 15 iulie, este ziua Omului, Poetului strigătului naţional, prozatorului, publicistului, jurnalistului, omului politic Nicolae DABIJA. An de an, într-un mijloc de Cuptor, obişnuiam să-i urăm tradiţionalul La Mulţi Ani unuia din cei mai citiţi şi îndrăgiţi poeţi, tradus în peste 20 de limbi, însă, de trei ani încoace, onorăm memoria celui care a fost un orator de mare şi profundă rezonanţă, un inegalabil formator de conştiinţă naţională, un mare şi neînfricat „fotograf de fulgere", care a luat asupra sa toată suferinţa şi sfâşierea acestui necăjit popor, cel care a fost şi va rămâne un simbol al Renaşterii în Basarabia.

Să ne amintim cu pietate de Nicolae Dabija, de harul şi sufletul lui uriaş, de cel care a suferit pentru suferinţele semenilor, care a fost un clopot al deşteptării naţionale, cel care s-a implicat cu un curaj rar întâlnit în trezirea conştiinţei noastre de neam, cel care, alături de alţi poeţi ai generaţiei de aur, dar şi de suflet, alături de alţi temerari basarabeni, au marcat cursul istoriei. Să ne amintim şi de faptul că anume lui i-a revenit dreptul de a anunţa afirmarea unei noi generaţii, numită „Generaţia ochiului al treilea", cel care a adus în atenţia noastră, dar mai cu seamă a tinerei generaţii, una dintre cele mai dramatice pagini din istoria vitregă a basarabenilor, deportările, prin romanul *Temă pentru acasă,* apărut în repetate ediţii, însumând un tiraj de peste 100 000 de exemplare.

Astăzi onorăm memoria membrului corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, membrului de onoare al Academiei Române, membrului Academiei Europene de Ştiinţe, Arte şi Litere, laureat al multor premii naţionale şi internaţionale, cel care, în anii '90, a transformat săptămânalul *Literatura şi Arta* în cea mai vocală tribună a conştiinţei noastre, care ne-a mobilizat la lupta pentru valorile naţionale, arma de luptă fiindu-i Cuvântul scris, rostit, strigat, cântat.

Hebdomadarul era aşteptat cu nerăbdare de noi toţi, şi asta pentru că editorialele purificatoare şi edificatoare ale lui Nicolae Dabija săpau în adânc, ne atingeau coardele sufletului, ne ajutau la înţelegerea şi reclădirea raţiunii de neam. Fiind numit poet al luminii şi un Orfeu al destinului românesc, cu dragoste de ţară, de neam şi credinţă, care s-a zbătut pentru identitatea românească, Nicolae Dabija rămâne pentru noi un model de conştiinţă civică şi de adevărat patriotism.

Astăzi este ziua Omului care mai mult a dat decât a luat de la viaţă, care s-a jertfit la propriu pentru ca noi să avem o limbă a noastră, o limbă în care au vorbit strămoşii noştri – limba română. Acum câţiva ani, de Ziua Limbii Române, în Aula AŞM, Nicolae Dabija a susţinut prelegerea *Partea noastră de veşnicie – Limba Română.* Discursul de mare angajament rostit de Nicolae Dabija a fost întrerupt în repetate rânduri de aplauzele îndelungi ale distinsului auditoriu. Prelegerea susţinută de la tribuna înaltului for ştiinţific a fost un credo argumentat despre importanţa limbii în destinele neamului, adresat generaţiilor care vor veni, un testament pentru urmaşi, alături de

cele rostite de către marile personalităţi ale spiritualităţii româneşti, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, Mihai Cimpoi etc. „Limba stă la fundamentul unei culturi, aşa cum credinţa stă la fundamentul unui sanctuar. Pe ea se clădesc valorile unui neam. Limba este întâia caracteristică a unui popor. Sufletul lui. Limba este poporul. Poporul este limba. Nu există Patrie în afara limbii. Nici ţară. Nici stat. Nici independenţă. Nici libertate. Nu există cultură, civilizaţie, istorie, literatură, ştiinţă fără limbă", a descris-o în discursul său Nicolae Dabija, aducând un omagiu cutremurător Limbii noastre cea Române.

Spunea că îi era dor de limba română, iar prin pledoaria sa scriitoricească, prin „zbuciumul" său atât de exemplar la timona revistei de cultură *Literatura şi Arta*, prin editorialele sale inspirate, inserate în paginile ei, prin mesajul său mereu elevat a demonstrat constant formula unui mare intelectual, unui poet pe care sclipesc caratele talentului, unei personalităţi de mare popularitate care a inclus o conştiinţă a identităţii româneşti a Basarabiei noastre mult pătimite.

A ştiut şi a reuşit să devină scut la nevoie în apărarea zestrei de valori a neamului nostru.

Când spun asta, nu pot să nu amintesc şi de Centenarul Marii Unirii, când a fost pusă în scenă, în premieră absolută, cantata scenică *Unirea cea Mare* de compozitorul Eugen Doga, un proiect de anvergură realizat la invitaţia şi propunerea Operei Române Craiova. Cantata scenică, operă sau oratoriu, cum a mai definit-o maestrul, a fost creată de celebrul compozitor pe versurile a doi mari scriitori înfrăţiţi, Nicolae Dabija şi Ion Deaconescu, poet, traducător din România. Publicul craiovean a aplaudat în picioare minute în şir prestaţia inedită a celor trei titani ai culturii, dar şi a echipei de artişti (150 la număr), care le-a trezit cele mai tăinuite fibre ale fiinţei. Mulţi dintre cei prezenţi nu-şi puteau stăpâni emoţiile, alţii chiar lacrimile. Spectatorii au fost răsplătiţi cu un bis al compoziţiei de final, *Imnul lui Mihai Viteazul.*

Astăzi, Nicolae Dabija ar fi împlinit 76 de ani. Poate că în Cer astăzi e sărbătoare. Poate că el şi Acolo, cu argintul şi oţelul în peniţă, cum ar spune scriitorul şi marele intelectual Arcadie Suceveanu, stând la masa literelor române, împreună cu alţi colegi şi prieteni de ideal şi crez naţional, ne mai scrie o poezie memorabilă sau vreun editorial cutremurător. Sau poate încearcă şi de Sus să ne apere valorile noastre sacre, văzându-ne neputincioşi în faţa slujirii adevărului, neamului, credinţei şi iubirii. Poate a plecat să măsoare cu iubire veşnicia.

O fi sau nu o fi aşa, nu ştim. Ştim însă că suntem pe zi ce trece tot mai săraci, simţim o tot mai mare lipsă de oameni cu virtuţi, integri, de oameni patrioţi. Ei se mută cu traiul tot mai des în altă dimensiune. Iar noi, ca să nu ne pierdem şi rătăci, ca să ne alinăm cât de puţin sufletele, credem că s-au dus într-o lume mai bună. Câte ar fi putut să ne mai înveţe prin prezenţa şi prin scrisul lor hărăzit de Sus…

Deplângem plecarea dintre noi a poetului academician Nicolae Dabija, deşi confraţii lui condeieri consideră că nu există moarte să poată ucide un poet, el se întoarce doar la fiinţa sa dintâi, cea cosmică. Nu putem găsi cuvinte potrivite pentru a exprima ceea ce simţim cu adevărat.

De aceea, astăzi, îi spun La Mulţi Ani de neuitare Poetului Nicolae Dabija, Omului „cu trăiri biblice", „cu virtuţi de principe", Omului care şi-a dorit să răzbim până când Tricolorul va fi unul pe ambele maluri ale Prutului, Scriitorului care, intrând pe uşa din faţă a creativităţii, prin poezia şi articolele sale de mare angajament literar şi civic, ne-a învăţat să stăm în picioare, să nu cădem în genunchi decât în biserică, indiferent cine este în faţa noastră...

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Colind pentru poporul român
Cătălin Răcilă

Basarabia lui Vieru plânge,
într-un veac cu foarte mari nevoi,
limba noastră se preface-n sânge,
lacrimile Prutului din noi.

Se opresc statuile să cânte,
forma sfântă-a verbului a fi,
România cerurilor sfinte
într-un veac cu foarte mulţi copii.

E această melodie ca un joc,
Un fel de cântec trist în Re major,
Ca un colind cântat fără noroc,
Copiilor uitaţi de ţara lor.

E un fel de amintire primordială,
Colindătorii vin, cum să vă spun,
Cu aceeaşi sărăcie-n glas şi-n oală,
Copiilor uitaţi de Moş Crăciun.

Poporul meu sărac de amintire
În iarna asta o să fie greu,
Se plânge România într-o mănăstire
Şi Dumnezeu se-aruncă din troleu.

Iluştrii noştri domni au adormit,
Măria Sa refuză să trăiască,
În continentul veşnic neclintit
Şi-n societatea totuşi românească

Să ne ajute bunul Dumnezeu,
Să ne găsească primăvara-n rai,
Copiii mei săraci de libertate
Şi de condiţii minime de trai!

Într-un veac cu foarte mulţi copii,
România cerurilor sfinte,
forma sfântă-a verbului a fi,
se opresc statuile să cânte,

lacrimile Prutului din noi,
limba noastră se preface-n sare,
într-un veac cu foarte mari nevoi,
Basarabia în piepturi ne tresare.

(Din culegerea de poezii şi eseuri *Limba Română este Patria mea,* coordonată de Iuliana Gorea Costin, tipărită la Chişinău, 2014. Poemul anterior este câştigătorul Premiului I la concursul *Limba Română este Patria mea,* desfăşurat între 20-31 august 2013.)

Câmpul Libertăţii
Ştefan Octavian Iosif

Un zvon din sat în sat străbate
Şi dă poporului curaj,
El pleacă-n valuri tulburate
Şi se îndreaptă către Blaj.

Sunt preoţi şi mireni, cu toţii
Mânaţi de-acelaşi ideal –
În fruntea tuturora moţii,
Mândria mândrului Ardeal.

Ei simt că-ntâia oară-i leagă
Un dor adânc de neam întreg,
Aleargă toţi să-l înţeleagă –
Şi cât de bine-l înţeleg!

Căci bat cincizeci de mii de piepturi,
Şi-n ele inimi româneşti
Cari strigă: „Libertate! Drepturi
Pe plaiurile strămoşeşti!..."

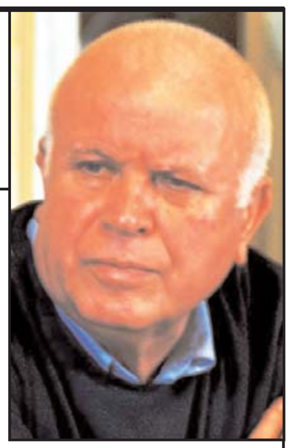
O, sfântă zi de sărbătoare!
Popor voinic din văi şi lunci,
Te-om mai vedea odată oare
Precum te-ai arătat atunci?

Povestea vremii ne învaţă
Că orice rană are leac,
Dar o-ntâmplare-aşa măreaţă
Zbucneşte-odată la un veac!

Podul de reviste

Dezlegătorul Nistrului...

Mihai OGRINJI

Pe 3 iulie a avut loc la Biblioteca Judeţeană „Dinicu Golescu” din Piteşti vernisajul expoziţiei de fotografii *Eşti lacrimă de dor, Basarabie*, de Alecu Reniţă, „pilduitor patriot basarabean” (a se vedea mai jos), care a mai fost prezentată şi în alte locuri din Ţară, inclusiv la Curtea de Argeş, cu prilejul Zilei Revistei *Curtea de la Argeş,* din 13 aprilie 2024. În acest context, reluăm prefaţa la cartea Alecu Reniţă, *Pe Nistru, spre izvoare,* Editura România pitorească, Bucureşti, 2021, prefaţă semnată de Mihai Ogrinji, redactor-şef al revistei *România pitorească;* de remarcat că Alecu Reniţă este directorul revistei *Natura* de la Chişinău, despre care Nicolae Dabija spune, pe „manşeta” copertei cărţii tocmai amintite: „De treizeci de ani o deschid ca pe o fereastră spre paradisul uitat. O răsfoiesc ca pe o carte de învăţătură, o citesc ca pe o psaltire a veşniciei noastre şi mă bucur că o pot compara cu un manual din care să desprindem respectul pentru frumuseţile cele netrecătoare, dragostea pentru Neam şi Ram şi recunoştinţa pentru Măria Sa Natura.” (Gh. Păun)

Nu spun o noutate: o carte este şi ea un fel de cetate; cel puţin la fel de puternică, de durabilă. Probabil, pentru unii pare de necrezut, hârtia tipărită are însă această fabuloasă îndărătnicie: nu se lasă cucerită de nimeni şi niciodată.

O carte dedicată Nistrului – el însuşi măreţ zid de apărare – nu poate fi decât o „fortificaţie” specială, mai ales când „pârcălabul” ei este pilduitorul patriot basarabean Alecu Reniţă. Colecţia Verde a *României pitoreşti* se îmbogăţeşte, astfel, în chip magistral. După *O croazieră pe Dunăre în siajul istoriei* de Niculae Petrescu, iată acum – bucurie fără margini – *Pe Nistru, spre izvoare* de Alecu Reniţă. Este o carte cu totul aparte, cu o abordare întrutotul inedită, trăită şi scrisă de un admirabil condeier, neînfricat atlet al românismului adevărat, ca să folosim vorba veacurilor bătrâne doldora de temeinicii şi vrednicii. Este un Nistru încărcat de istorie şi statornicie, de dramele şi luptele fraţilor înstrăinaţi prin forţă; un Nistru răvăşitor, plin de revoltă, dar şi de frumuseţi şi neclintite speranţe, un fluviu al credinţei şi rezistenţei româneşti, când vijelios, impozant, când subteran, misterios, ce-şi croieşte în fiinţa, în simţirea autorului o albie care suie până la cer. Toate gândurile şi toate apele duc la Cer... E un veritabil testament plămădit

dintr-un lirism încântător, impregnat de rafinament, dar şi dintr-o nezdruncinată fermitate. Subtile ecouri de cutremurătoare sensibilitate şi gravitate ne îndreaptă spre Alecu Russo – basarabean şi el! –, spre Bălcescu, ca să nu mai vorbim de Eminescu, de fapt, spre marii întemeietori ai românismului. Fiindcă această „Doină a Nistrului”, în sens eminescian, este de fapt o mistuitoare *Cântare a României,* a unei Românii aflate în mare pericol de a-şi pierde identitatea, pământurile, universul specific, drepturile fireşti. O Românie care are nevoie de forţa şi profunzimea unor conştiinţe naţionale şi patrioţi precum Alecu Reniţă spre a fi reîntemeiată în spiritul ei adevărat.

Cu o încordare şi inspiraţie copleşitoare, Alecu Reniţă, unul dintre impresionanţii apărători ai unităţii neamului, reînvie în chip magnific hotarul încă sângerând al matricei, al spaţiului românesc. Mai mult, scria pentru totdeauna marele savant Simion Mehedinţi (1868-1962): „Începând din Pocuţia (colţul dintre Prut şi Ceremuş) şi până la gura Nistrului, marginea de răsărit a Moldovei a fost hotarul răsăritean al Europei (cum fusese şi în antichitate)”.

Ca pe o ofrandă a existenţei şi misiei sale pământene, Alecu Reniţă, prin zbuciumul şi crezul său eroic, aduce Nistrul Acasă. Cu imensele şi nenumăratele lui jertfe, trăiri, răni, drame şi lumini. Primiţi şi pătrundeţi-vă întreaga fiinţă cu acest Iordan al nostru, al românilor!

V.A. Urechiă despre Mitropolia Basarabiei

Pr. Ion DURĂ

Vasile Alexandrescu Urechiă (1834-1901), lingvist, romanist, profesor universitar, ministru şi jurnalist, îşi semna scrierile sale cu V.A. Urechiă.

În cele ce urmează, prezentăm cele scrise de V.A. Urechiă în *Istoria Românilor dupe documente inedite*, Tomul X, Partea B, Bucureşti, 1902, despre răpirea Basarabiei în 1812 de către ţarul rus şi trecerea Bisericii Ortodoxe basarabene sub dependenţa canonică a Patriarhiei Moscovei.

Din lucrare, apărută la aproximativ un an după trecerea autorului la cele veşnice, aflăm despre înfiinţarea unei Mitropolii a Basarabiei în 1813, intitulată a Chişinăului şi Hotinului cu sediul la Chişinău – cu precizarea că până în 1813, în Basarabia activa Episcopia Hotinului.

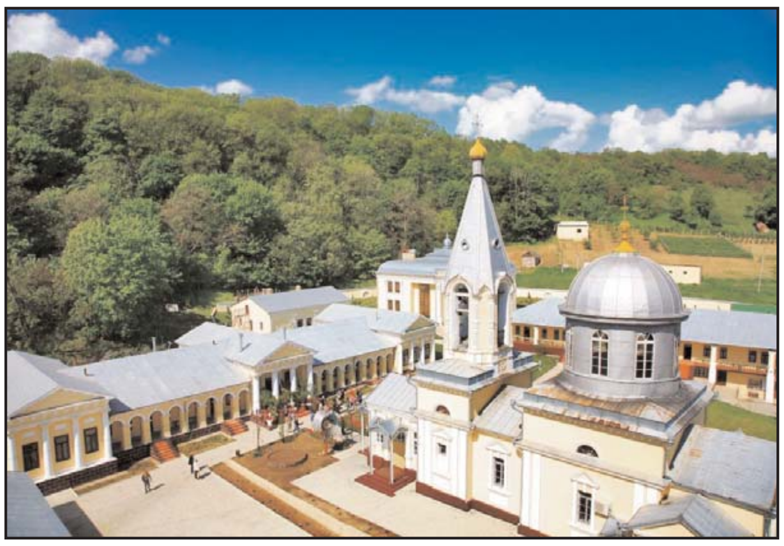
V.A. Urechiă aminteşte că în „ucazul” din 1813 al ţarului rus Alexandru se prevedea, printre altele, că „deocamdată” se menţineau în Basarabia „privilegiile şi obiceiurile moldoveneşti de mai înainte”, pentru ca apoi să înceapă procesul de rusificare, prin eliminarea limbii române din cult, a cărţilor liturgice româneşti şi a promovării ierarhilor şi preoţilor proruşi. După luarea puterii de către bolşevici în Rusia, respectiva mitropolie cu credincioşii şi clericii ei au suferit persecuţiile întregii Bisericii Ortodoxe Ruse. Este de observat că nu se cunoaşte reacţia niciunui patriarh al Constantinopolului faţă de rusificarea Bisericii române din Basarabia, de la anexarea acesteia şi până în prezent.

Interesant de notat, printre altele, că din cele scrise de V.A. Urechiă luăm cunoştinţă că: „În Basarabia Ruşii aflară în 1812 un număr de 789 biserici.” Concret, iată, mai jos, ceea ce a scris V.A. Urechiă:

Românii încorporaţi la State străine

Nu putem, nu ne este permis a nu ne ocupa de fraţii noştri răzleţiţi de Principate, din vitregimea împrejurărilor.

Basarabia, abia smulsă de la mama patrie, capătă la 1813, în locul episcopatului vechi de la Hotin, o Mitropolie la Chişinău, care devine capitala guberniei Basarabiei. Cunoscutul Gavriil, membru al Sinodului Rusiei, fost Mitropolit al Moldo-Vlahiei şi Exarh, este numit de Împăratul Alexandru Mitropolit al eparhiei Chişinău şi Hotin.

Episcopul de Bender şi Akerman este vicar al Mitropolitului de Chişinău-Hotin. În Basarabia Ruşii aflară în 1812 un număr de 789 biserici.

Pe lângă această nouă Mitropolie se dispune organizarea unui seminar. Despre limba de predare nicio menţiune.

Pentru spezele noii Mitropolii se acordă moşiile mănăstirii Cipriana şi dreptul de percepere a ploconului de câte 7 lei pe an de la feţele bisericeşti (în loc de 10 cât plăteau din vechime), afară de protopopi, blagocinii şi preoţii iertaţi pentru boală, bătrâneţe sau infirmitate. Asemenea se va lua taxă pe peciuri de cununie şi se dă Mitropoliei noi 80 de scutelnici şi 40 pentru vicarul episcopal.

Biserica Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil, metoc din vechime al mănăstirii Galata, se hotărăsc a fi biserică Mitropolitană.

Ucazul imperial de organizare a noii Mitropolii acordă deocamdată menţinerea în Basarabia a privilegiilor şi obiceiurilor moldoveneşti de mai înainte.

Aceste dispoziţiuni propuse de Mitropolitul Gavriil, Sinodul rusesc le aprobă şi le supune întăririi Împăratului, după ce consultă şi pe Gubernatorul politicesc al Basarabiei, boierul Sturdza, şi părerea procurorului Sinodului Cneaz Galiţin. (p. 458).

Câteva precizări istorice

Urmare a Războiului Ruso-Turc din anii 1806-1812 şi în baza Tratatului de Pace de la Bucureşti (16/28 mai 1812), frontiera dintre cele două imperii, ţarist şi otoman, a fost trasată pe râul Prut, „din locul în care intră în Moldova până la vărsarea în Dunăre, şi din malul stâng al Dunării până la Chilia şi vărsarea sa în Marea Neagră.” (1) Astfel, prin tratatul din mai 1812, „Principatului Moldovei i s-a adus cea mai gravă pierdere teritorială din istoria sa: teritoriul anexat de Rusia – „câmpul şi inima ţării”, după cum îl apreciau boierii moldoveni într-o anafora către domnul ţării – avea o suprafaţă de 45.630 kmp, fiind cu 7.400 kmp mai mare decât cel rămas sub administraţia domnului de la Iaşi, şi cuprindea 6 cetăţi (Hotin, Bender, Cetatea Albă, Ismail, Chilia şi Soroca), 17 oraşe şi târguri şi 683 de sate. (2)

Note

(1) Ion Agrigoroaiei, *Basarabia în acte diplomatice. 1711-1947,* Casa editorială Demiurg, Iaşi, 2012, p. 133, apud Mihai Gribincea, *„Chestiunea Dunării” şi interesele româneşti,* în vol. *Danubii Fluminis. Pars Infima. Interesele şi drepturile românilor la Gurile Dunării.* Ediţie de Adrian Năstase şi Mihai Gribincea. Bucureşti, Editura Institutului Cultural Român, 2023, p. 33. A se vedea şi Paul Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice româneşti în context politic internaţional (1806-1920),* Editura Albatros, Bucureşti, 1993.

(2) A se vedea, Vladimir Mischevca, *Anul 1812. Două secole de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rusiei,* Elan Poligraf, Chişinău, 2012, p. 8. Apud Mihai Gribincea, art. cit., p. 33, nota 20.

(În imagine, Mănăstirea Hâncu, fotografie de Alecu Reniţă.)

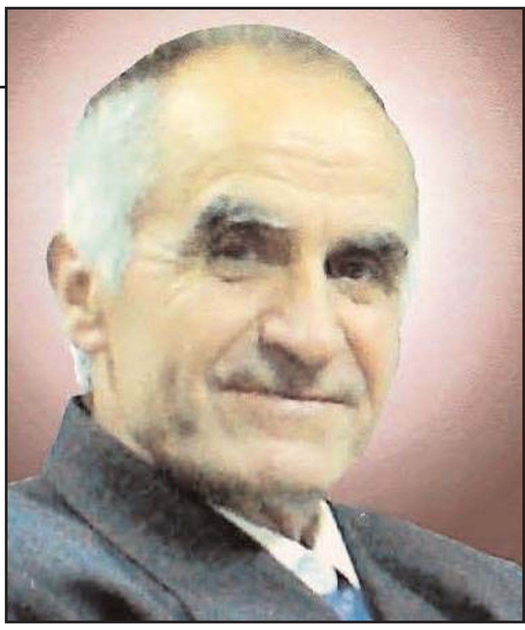
Seniori ai culturii

Dioscurii de la Vâlcea: Gheorghe Deaconu şi Ioan St. Lazăr

Nicolae CONSTANTINESCU

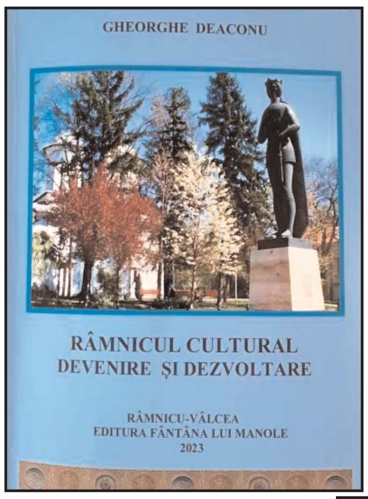
„Castor şi Pollux au fost implicaţi în mai multe episoade celebre din mitologia greacă, l-au însoţit pe Meleager în vânătoarea sa de mistreţi calidonieni şi au mers cu Jason şi ceilalţi argonauţi în căutarea reuşită a Lânii de Aur, în timpul acestei ultime aventuri Pollux depăşindu-l pe puternicul Amycus, regele Bebryces. Când sora lor, Elena, a fost răpită de Tezeu, fraţii au adus-o înapoi în Sparta din Attica şi au luat-o pe Aethra, mama lui Tezeu, ca o măsură de precauţie. Gemenii erau consideraţi protectorii căminului şi ospitalităţii, ai jurămintelor, prieteniei şi activităţilor sportive. Ei erau patronii sportivilor. Castor a fost considerat a fi un îmblânzitor de cai priceput, în timp ce Pollux poseda abilităţi excelente de box. Ambele erau gândite pentru a proteja războinicii în luptă şi marinarii pe mare, în special pe cei aflaţi în situaţii care le puneau viaţa în pericol, şi adesea apăreau în persoană în astfel de momente.” (Wikipedia, the free encyclopedia; trad. n., N.C.)

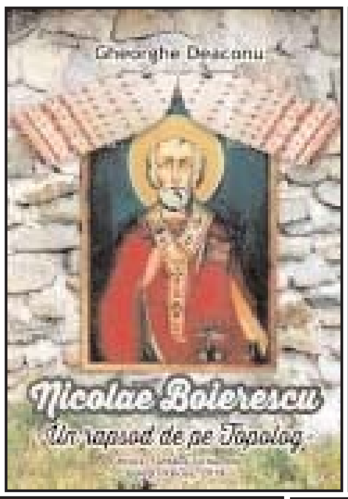

Sigur, compararea celor doi etnologi de la Râmnicu Vâlcea – Gheorghe Deaconu (n. 24 august 1944, satul Piatra, comuna Ciofrângeni, jud. Argeş; stânga) şi Ioan St. Lazăr (n. 1 nov. 1943, Giurgiu; dreapta) – cu cele două personaje mitologice trebuie luată ca un procedeu stilistic sau retoric, prin care sunt apropiate personaje ale prezentului imediat cu întruchipări ale mitologiei antice, oameni în carne şi oase, care au construit prin munca lor o bună parte din edificiul cultural al judeţului Vâlcea, cu plăsmuiri ale gândirii celor vechi, a căror existenţă reală este susţinută numai de o memorie culturală infailibilă. Zicerea franţuzească „Comparaison n'est pas raison” îşi găseşte ilustrarea în această apropiere, uşor forţată. Pentru că cei doi oameni de cultură, absolvenţi ai aceleiaşi Facultăţi, de limba şi literatura română, de la Universitatea din Bucureşti (1961-1966), formaţi ca folclorişti, mai târziu etnologi, de un magistru recunoscut, profesorul Mihai Pop, ajunşi, după licenţă, profesori la şcoli din Vâlcea sau din apropiere, „recuperaţi”, ca să spunem aşa, în sistemul instituţiilor culturale ale vremii, în special în spaţiul culturii populare, doctori în filologie, sub oblăduirea aceluiaşi mentor, Mihai Pop, piloni ai studiilor culturale din judeţul care i-a adoptat pe amândoi cu braţele deschise (mai mult sau mai puţin!) nu au, decât într-un plan strict ideal, aceleaşi trăsături cu ale Dioscurilor Castor şi Pollux din mitologia greacă.

Biografic vorbind, cei doi nu sunt nici fraţi, fie şi pe jumătate („half brothers”), nici eroi de legendă, eliberatori ai unor fiinţe apropiate, luptători neînfricaţi cu fiinţe fantastice, dar îi leagă o camaraderie exemplară, iar faptul că s-au „înhămat” împreună la aceeaşi căruţă – cultura populară, tradiţională, dintr-un judeţ cu mari resurse în acest domeniu – le dă o aură legendară, încât, pentru ultimii 50 de ani, cu greu numele lor pot fi disociate de acela de ctitori, de constructori ai unui edificiu măreţ şi dăinuitor. Le surprinde această calitate Iordan Datcu, în nepreţuitul său *Dicţionar al etnologilor români* (1) în care reţine câteva dintre trăsăturile definitorii ale omului şi cărturarului Gheorghe Deaconu, cel căruia îi place să se autodefinească „om al culturii populare”, „un haretist modern”, „martor şi părtaş al evoluţiei culturii populare” pe care s-a angajat să „o slujească şi să o apere”.

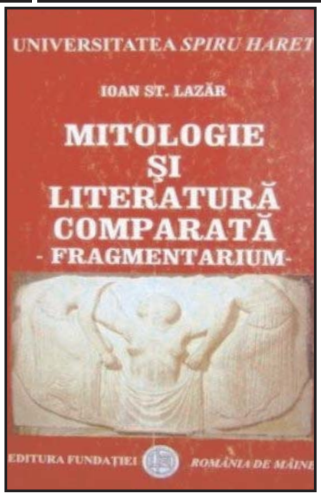

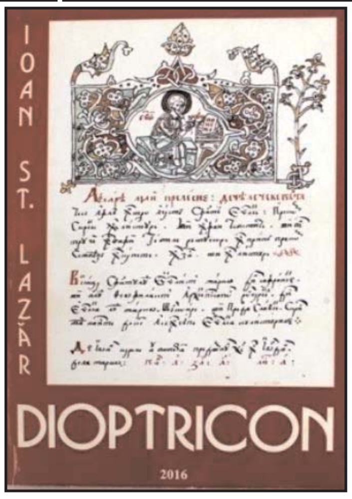

Sunt, mai degrabă, chiar cuvintele etnologului care, cedând insistenţelor gazetarului Ion Soare, se destăinuieşte acestuia în două volume autobiografice (2), în care autorul îşi pune, cum se zice, sufletul pe tavă, şi ne dă, pe larg, biografia unui om pasionat de munca sa şi de perpetuarea unei tradiţii în spiritul căreia s-a format şi pe care a apărat-o, cu tenacitate, în tot cursul vieţii sale.

„Dezvoltarea creatoare a tradiţiei” este titlul unuia dintre capitolele de început din această lungă „poveste a vieţii” unui etnolog aflat mereu „în campanie”, pe teren, la festivaluri, la dezbateri, vorbind şi gândind în permanenţă despre *devenire,* considerând că, alături de alţi gânditori asupra fenomenului, „cultura populară [este] o lume deschisă”, pledând pentru integrarea viului, actualului”, în concordanţă cu realitatea etnoculturală românească, din ultima sută de ani, „constituită deopotrivă din ceea ce a fost şi ceea ce *devine,* din ceea ce *s-a moştenit* din vechime şi ceea ce se creează (subl. autorului) azi” (3).

Nu am putea spune că Gheorghe Deaconu este strict original în această opţiune, pentru că, încă de la începutul dezbaterii teoretice asupra folclorului s-au înfruntat aceste poziţii, cu ochii spre trecut/cu ochii spre prezent, dar el nu numai că se aşază ferm pe a doua poziţie, pe care o afirmă, declarativ, dar chiar o pune în practică. Nu-mi pot scoate din minte surpriza pe care am trăit-o, cu zeci de ani în urmă, când, într-o vizită la Vâlcea, l-am văzut pe omul providenţial al culturii vâlcene, echipat în costumul popular al zonei şi cântând într-un grup vocal bărbătesc, „Rapsozii Oltului”, formaţie vocală „manageriată” de Gheorghe Deaconu, despre care etnologul are amintiri duioase: „Deşi mi-am petrecut cariera printre artişti, trebuie să recunosc că, împreună cu «Rapsozii Oltului» am trăit o experienţă fascinantă. Am fost de toate: manager, organizator, scenarist, regizor, costumier, prezentator şi – peste toate – interpret. Cele mai solicitante şi mai pline de satisfacţie, deopotrivă, au fost evoluţiile scenice, înregistrările şi filmările pentru micul ecran. Acestea din urmă, mai ales, m-au marcat puternic” (4).

După o scurtă reverie, în care etnologul se ipostazia într-o vedetă a muzicii populare, acesta revine „cu picioarele pe pământ”: „Nu, locul meu nu era acolo, în acea lume, vocaţia mea nu era de a deveni o vedetă de muzică populară, soarta îmi încredinţase o altă misiune. Feciorul lui Nicolae Boerescu, rapsodul de pe Topolog, nu se putea travesti într-o «vedetă», el era predestinat să rămână un păstrător şi purtător al tradiţiei, poate mai mult, un apărător şi ocrotitor al acesteia” (5).

Este cazul să deschidem aici o mică paranteză privind o altă dimensiune a personalităţii lui Gheorghe Deaconu, aceea de biograf al membrilor familiei sale, în mijlocul căreia s-a format, în primul rând tatăl său, Nicolae Boerescu, şi de evaluare a muncii colaboratorilor apropiaţi, în primul rând Ioan St. Lazăr (6) şi Elena Stoica (7).

Sigur, în această neistovită muncă de a-i aduce în faţă şi de a-i dărui istoriei disciplinei pe cei care l-au făcut pe el însuşi cunoscut, pe prima poziţie se aşază profesorul Mihai Pop, marele dascăl de folclor, căruia vâlcenii i-au atribuit, pe bună dreptate, titlul de „şef de şcoală”, titlu pe care nu i-l poate contesta nimeni. Gheorghe Deaconu şi Ioan St. Lazăr, printre cei mai apropiaţi foşti studenţi şi doctoranzi ai Profesorului, au publicat, în timp, trei volume omagiale închinate acestuia (8) şi o serie de studii exegetice despre opera învăţatului (9).

Lui Mihai Pop, om de lume, cunoscător de oameni, îi plăcea fidelitatea necondiţionată a celor doi „băieţi de Vâlcea”, ideile lor „nebuneşti”, mai ales cele ale lui Lazăr, şi îi sprijinea, cu vorba şi cu fapta, în iniţiativele lor, izvorâte, în mare măsură, din „lecţiile” pline de sens ale dascălului lor. În timp, chiar şi după dispariţia fizică a Profesorului, cei doi au continuat să-l ţină mereu în atenţia folcloriştilor, etnologilor, celor preocupaţi de studierea culturii populare.

→

Seniori ai culturii

Între gesturile absolut remarcabile se află *recuperarea* bibliotecii Profesorului, câteva mii de volume, reviste, manuscrise, transformate într-o secţie a Bibliotecii Judeţene „Antim Ivireanul" din Râmnicu Vâlcea, *singura,* din câte ştiu, *bibliotecă de folclor din ţară.* La fel, au fost recuperate unele studii sau comunicări ale Profesorului, necuprinse în cele trei volume de opere ale acestuia, apărute între timp (10), fiind astfel repuse în circulaţie sau aduse acum la cunoştinţa cercetătorilor studii, comunicări ţinute la congrese sau conferinţe naţionale (11) ori internaţionale (12). Cel puţin această ultimă recuperare întregeşte calitatea de înainte-mergător a Profesorului, care îi anticipează sau merge alături cu *contextualiştii,* de orientare semiotică, europeni (Julia Kristeva, Greimas), sovietici (Bogatârev, Lotman) sau americani (13).

S-a observat, desigur, că în această evaluare a muncii în domeniul culturii populare a lui Gheorghe Deaconu, l-am asociat constant pe colegul şi colaboratorul său, Ioan St. Lazăr, căruia atât de obiectivul şi de imparţialul Iordan Datcu îi conferă în *Dicţionar* (14) cam o jumătate de coloană dintr-o pagină, în care sunt reţinute aprecierile cu privire la teza de doctorat a folcloristului, *Recurenţa în procesul creaţiei populare (Introducere în gramatica toposurilor folclorice)* (1988), publicată, sub forma unui curs universitar, *Teoria literaturii. Recurenţa creatoare,* Editura Fundaţiei România de Mâine, 2005, şi integral, ca teză de doctorat, la Editura Lulu, S.U.A. (15). De notat ar fi, ca un amănunt nesemnificativ, totuşi, că în articolul din *Dicţionar...*, Iordan Datcu reţine o apreciere a subsemnatului („...Elementul unificator îl constituie perspectiva semiotică, analizele şi exemplele reţinând pe drept cuvânt atenţia cititorilor, fie că acestea privesc diferitele niveluri ale recurenţei (de suprafaţă sau de adâncime)" şi un citat din, probabil, referatul lui Al.I. Amzulescu la teza de doctorat a lui Lazăr: „În totul, o lucrare originală realizată cu spirit prin excelenţă deschis inovaţiei". În particular, eminentul folclorist mă întreba, „zâmbind a râde", cum mă împac cu sau ce părere am despre limbajul „inovativ", neologic ştiinţific, al mai tânărului nostru coleg... Întrebare rămasă fără răspuns!

Ceea ce nu ştia Datcu, la vremea când scria ediţia a III-a a *Dicţionarului...* său, apărută în 2006, era faptul că Ioan St. Lazăr era, mai mult decât un „simplu" etnolog/folclorist, activist cultural, ziarist, profesor, era – şi este – un personalitate complexă, un „faber", cum i-au zis colegii lui de la Vâlcea, un „autor [care] nu-şi grăbeşte afirmarea", cum îl numeşte criticul Eugen Negrici (16), interesat mai ales de opera literară a etnologului vâlcean, când monografiştii săi evidenţiază „polivalenţa creatoare" a acestuia, aşezând alături de etnolog, scriitorul, poetul şi teoreticianul literar, eseistul, editorul, animatorul, îndrumătorul vieţii şi creaţiei artistice, managerul cultural, educatorul, atât în calitatea sa de profesor de liceu şi de cadru didactic universitar.

Nu am auzit, în bârfa etnologilor, căci nici aceştia nu sunt lipsiţi de umor şi de... umoare, de neînţelegeri, controverse, scandaluri între Gheorghe Deaconu şi Ioan St. Lazăr. Ca doi lucrători, tenace şi ataşaţi aceleiaşi credinţe, ei au muncit şi muncesc în continuare pe ogorul culturii populare, în a cărei istorie locală şi naţională îşi au locul de onoare.

Note

1. Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români. Autori. Publicaţii periodice. Instituţii. Mari colecţii. Cronologie,* Ediţia a III-a, revăzută şi mult adăugită, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2006, s.v., p. 305-306.
2. Ion Soare, *Gheorghe Deaconu. Vocaţie şi devenire,* I, 1999; II, Editura Patrimoniu, Râmnicu Vâlcea, 2014.
3. Ion Soare, *op. cit.*, p. 40.
4. *Idem,* p. 180.
5. *Idem,* p. 180.
6. Vezi Ion Soare – Gheorghe Deaconu, *Ioan St. Lazăr. Un faber în cultura română,* Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2013; Introducere (p. 7-18).
7. Elena Stoica, *Corabia salvatoare. Studii şi articole de cultură tradiţională.* Ediţie îngrijită de Ion Soare, Gheorghe Deaconu şi Ioan St. Lazăr, Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2015; de notat că editura care publică cele două cărţi aparţine lui Gheorghe Deaconu şi că acesta semnează, împreună cu celălalt editor, o Introducere la cartea despre Ioan St. Lazăr şi singur o Prefaţă, *Un grădinar al pomului tradiţiei,* la volumul Elenei Stoica.
8. Vezi *Şcoala Mihai Pop I*, Volum dedicat Profesorului Mihai Pop la cea de a 90-a aniversare, I, Ediţie îngrijită de Gheorghe Deaconu şi Ioan St. Lazăr, Centrul Judeţean de conservare şi Valorificare a Tradiţiei şi Creaţiei Populare Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, 1998; *Şcoala Mihai Pop II,* Antologie de texte îngrijită de Ioan St Lazăr, Editura Patrimoniu, 2007; Şcoala Mihai Pop III, Antologie de texte. Ediţie îngrijită de Ioan St. Lazăr şi Gheorghe Deaconu, Editura Fântâna lui Manole.
9. Gheorghe Deaconu, *Mihai Pop: Discurs despre folclor I Conceptul,* Râmnicu Vâlcea, 2007; *Idem* II, Metoda, Râmnicu Vâlcea, 2008.
10. Vezi Mihai Pop, *Folclor românesc,* vol. I, *Teorie şi metodă,* Ediţie îngrijită de Nicolae Constantinescu şi Alexandru Dobre, Editura „Grai şi Suflet – Cultura Naţională", Bucureşti, 1998, şi Mihai Pop, *Idem*, vol. II, *Texte şi interpretări,* 1998; Mihai Pop, *Folclor românesc,* vol. III, Ediţie îngrijită de Nicolae Constantinescu, Adrian Stoicescu şi Rodica Zane, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007.
11. Mihai Pop, *Cultura populară şi omul contemporan,* cursul de deschidere la Universitatea de Cultură Populară, Bujoreni, Vâlcea (1981), Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2010
12. Mihai Pop, *Le text folklorique et son statut contextuel / Textul folcloric şi statutul său contextual,* Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2008; ediţie critică a textului publicat de Mihai Pop în volumul omagial *Prof. Em. Dr. K.C. Peeters,* Editat de W. Van Nespen, Antwerpen, 1975, p. 568-575, traducerea în limba română de Gh. Deaconu şi Dumitru Lazăr.
13. Între care Richard M. Dorson, *Folklore and folklife. An Introduction,* The University of Chicago Press, Chicago and London, 1972, care identifică în mişcarea de idei din folcloristica americană, orientarea contextuală: „O mişcare în creştere între mai tinerii folclorişti în progres în S.U.A. poate fi aşezată sub numele generic, de contextuală", p. 45, printre cei citaţi fiind, e.g., Dan Ben-Amos, *Toward a definition of folklore in context, Journal of American Folklore*, 84, 1971, p. 3-15, republicat în *New Perspectives on Folklore,* Ediţie de Américo Paredes şi Richard Bauman, Austin, University of Texas Press, Roger Abrahams, Alan Dundes şi alţii.
14. Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români,* 2006, Ioan St. Lazăr, s.v., p. 533.
15. Informaţii obţinute din volumul Ioan St. Lazăr, *Un faber în cultura română,* Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2013, Cap. *Opera.* Volume personale, p. 123.
16. Vezi Eugen Negrici, *Trăinicia unui destin literar,* Prefaţă la Ion Soare-Gheorghe Deaconu, *Un faber în cultura română,* Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2013, p. 5-6.

Semn(al) de carte

Liviu Petrina, *Îndreptări la Marea Istorie Ilustrată a României şi a Republicii Moldova,* Editura Maritain, Bucureşti, 2023

Avem în faţă cartea *Marea Istorie Ilustrată a României şi a Republicii Moldova,* ediţie revizuită şi actualizată, Editura Litera, 2020, ediţia a 5-a, Bucureşti. Chişinău, Cluj-Napoca, Iaşi. Foaia de titlu este ilustrată cu Gânditorii de la Hamangia. (…)

Sunt în această *Mare Istorie...* şi unele chestiuni – în special la doi dintre cei unsprezece autori, Domnii Tudor Sălăgean şi Cosmin Popa, ce se cer îndreptate, în folosul Adevărului. (…) Noi dorim, prin aceste îndreptări, să ajutăm ca această *Mare Istorie...* foarte importantă, să fie îmbunătăţită, să fie de folos deplin pentru cititorii săi. (Autorul, la începutul cărţii)

Nicolae Georgescu, *Un înţelept pe corabia trufiei,* nr. 106 în Colecţia Eminesciana, Editura Junimea, Iaşi, 2024

28 iunie 1883 este o cheie hermeneutică pentru istoria românească modernă şi ea marchează înlăturarea lui Eminescu de la făurirea destinului românesc. De atunci, orice mişcare politică ce şi-l revendică este marginalizată şi descrisă în culori sumbre. (...) Nu ştiu dacă N. Georgescu şi-a dat seama pe deplin de importanţa concluziilor sale la care a ajuns după investigaţii arhivistice de peste 15 ani. În orice caz, punctul nodal al cercetărilor este ziua de 28 iunie 1883, ziua condamnării la moarte civilă a geniului eminescian. Cei mai mulţi comentatori – şi n-au fost puţini seduşi îndeobşte de unele aspecte senzaţionale – au trecut cu seninătate pe lângă mesajul cărţii. Numai urmaşii peste timp ai celor care au semnat „sentinţa" morţii civile a poetului au înţeles bine „primejdia" şi au încercat s-o ridiculizeze, reducând-o la senzaţionalul ieftin. (Theodor Codreanu, pe coperta a patra)

Zenovia Zamfir, George Roraru, Alin Pavelescu, *Patriarhul Justinian Marina, fiu al Vâlcii străbune,* Editura Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2024

Un mare duhovnic contemporan spunea că drumul sau calea spre desăvârşire trece în mod obligatoriu prin proba ispitelor, a încercărilor sau necazurilor fără de voie, a suferinţelor trupeşti şi sufleteşti. Nu putem gusta din bucuriile raiului, fără a sorbi din cupa amară a încercărilor.

Istoria Bisericii Ortodoxe Române în timpul regimului comunist a fost profund marcată de personalitatea patriarhului Justinian Marina. A avut una dintre cele mai lungi cârmuiri (1948 – 1977), rezistând în scaunul patriarhal aproape trei decenii. A fost lăudat şi criticat în egală măsură, fiind văzut atât drept Patriarhul Roşu, cât şi salvatorul Bisericii Ortodoxe Române. Cu prilejul comemorării a 40 ani de la trecerea în veşnicie, în Biserica Mănăstirii Radu Vodă din Capitală, Patriarhul Daniel a evidenţiat jertfelnicia părintelui Patriarh Justinian şi a evocat virtuţile şi eforturile sale, care l-au transformat într-un model vrednic de urmat pentru toţi slujitorii Bisericii lui Hristos. (…) (Autorii, în introducerea cărţii)

Octavian Apostoloiu, *Brâncuşi în spaţiu-timp. Valenţe de gradul 3*, Editura RAO, Bucureşti, 2024

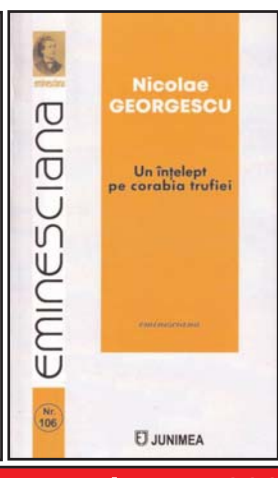
Textul de faţă propune 3 perspective cu valenţe inedite, până la proba contrarie, asupra Ansamblului Monumental de la Târgu Jiu, cu referire în principal la *Coloana Infinită,* plus extrapolări la alte teme sculpturale precum *Ovoidul, Măiastra, Leda* etc.

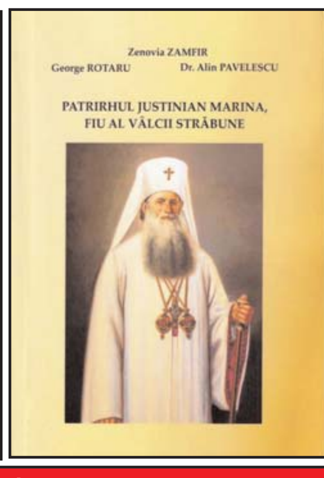
Perspectiva *matematică* discerne relaţii (*valenţe*) inspirate din numerologia explicită a sculptorului şi din morfismul creaţiei lui, culminând cu serii matematice la pas geometric de 2.

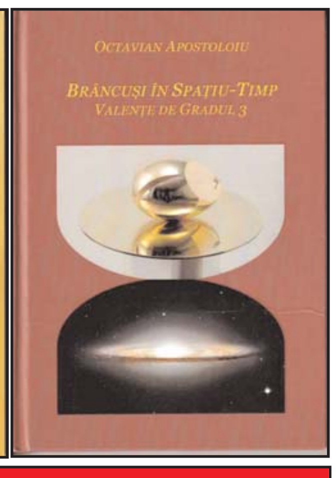
A doua perspectivă ilustrează echivalenţe (*armonii*) în *fizica ondulatorie*, în particular undele electromagnetice şi acustice subiacente clepsidrei ca element – refren al Ansamblului.

Cea de-a treia perspectivă explorează valenţe de, ordin *cosmologic*, mai precis, *cosmo-geometric*, în particular o dublă paralelă, clepsidra *Coloanei* vs *clepsidra Relativităţii* şi una om-la-om, Brâncuşi vs Einstein. (Autorul, în introducerea la carte)

Seniori ai culturii

Tudor Meiloiu, la 80 de ani

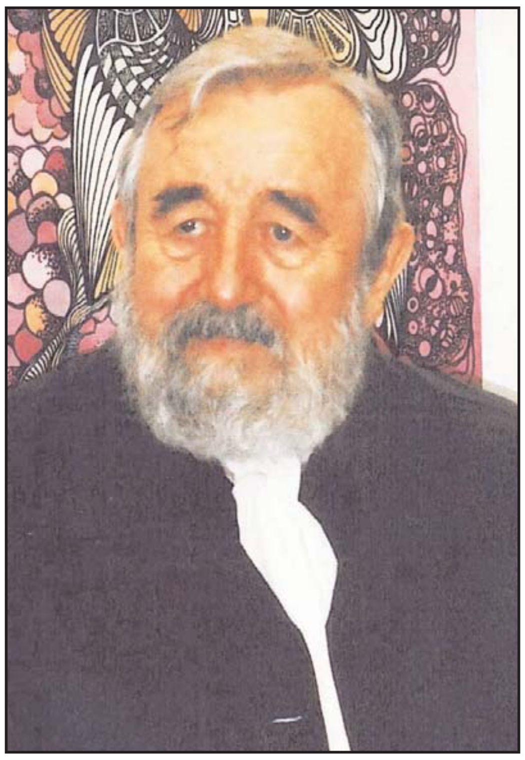
Marian NENCESCU

Recent, în organizarea Filialei Piteşti a Uniunii Artiştilor Plastici şi a Filialei Presa Culturală din UZPR, s-a deschis, la Galeria „Metopa”, din Piteşti, expoziţia *Exerciţiu de admiraţie,* a pictorului octogenar Tudor Meiloiu, una dintre vocile distincte ale plasticii contemporane. Refuzând convenţionalul şi compromisul, Tudor Meiloiu şi-a clădit, în timp, o carieră de artist independent, asumându-şi în întregime această condiţie, într-o vreme măcinată de un materialism excesiv. Despre viaţa şi creaţia maestrului, au vorbit artiştii plastici Daniel Preduţ şi Radu Adrian, criticul de artă Marian Nencescu şi jurnalistul vâlcean Ioan Barbu, decanul de vârstă al presei de la Râmnicu Vâlcea, directorul fondator al gazetei *Curierul de Vâlcea*, primul „ziar liber” de după Revoluţia din Decembrie 1989.

Biologic, pictorul şi graficianul Tudor Meiloiu aparţine generaţiei numită azi de majoritatea criticilor şi istoricilor de artă drept a „şaizeciştilor”, poate cea mai numeroasă şi mai productivă generaţie românească postbelică, care, în varii domenii, de la literatură la arta plastică, artele spectacolului, arhitectură, muzică şi chiar în ştiinţele aplicate, în medicină, inginerie sau economie, a produs mult aşteptatul reviriment cultural românesc, desprinzându-se de trecutul imediat, dominat de ideologie, şi păşind plenar pe calea unei expresii creative noi şi originale. Acestei generaţii, născută din ruinele războiului, care a cunoscut de timpuriu sărăcia şi lipsurile, i se datorează, în mare măsură, progresul cultural şi economic actual.

Născut la Bucureşti, la 10 martie 1944, Tudor Meiloiu a primit botezul ortodox chiar în ziua de 4 aprilie, în pivniţa negustorului Gh. Lichiardopol, furnizorul de lichioruri al Casei Regale, Bucureştiul fiind supus atunci celui mai devastator bombardament al aviaţiei americane. După război, a urmat cursurile Şcolii Primare de Băieţi nr. 50, fiind coleg de clasă cu pianistul Dan Grigore, pictorul Aurel Ţipoia şi muzicologul Iancu Dumitrescu, apoi a absolvit Institutul de Arte Plastice, secţia Pictură, avându-i ca dascăli pe distinşii Marin Predescu, Marin Gherasim, Traian Brădean, Petre Achiţenie şi Neculai Hilohi, iar, ulterior, Facultatea de Muzeologie. A fost repartizat, conform uzanţelor vremii, „la ţară”, respectiv în judeţul Ialomiţa, lucrând ca profesor de desen la Şcoala Ajutătoare din localitatea Movila, unde a iniţiat metode noi de educaţie prin artă, punând bazele primului Cabinet de terapie recuperatorie din judeţ, apoi a devenit directorul Şcolii Populare de Artă din Slobozia, având competenţe asupra secţiilor locale din Călăraşi, Feteşti, Ţăndărei şi Lehliu, unde, printr-o bună colaborare cu Institutul de Etnografie şi Folclor al Academiei Române, a reuşit să omologheze, apoi să confecţioneze şi să multiplice costumul popular local, o noutate, judecând după exigenţele acestui demers. Devenit director al Casei de Copii din Slobozia, a încurajat activitatea de performanţă, înfiinţând prima Secţie de Sport pentru copii din judeţ, cu care a câştigat numeroase medalii la disciplinele scrimă, box şi lupte, activitate apreciată şi de multipla campioană olimpică, regretata Lia Manoliu. După 20 de ani de muncă în judeţul Ialomiţa, în august 1989, se mută la Bucureşti, ca profesor de desen, la Şcoala Generală 131, din Cartierul Rahova, continuând chiar şi în aceste condiţii seria iniţiativelor excepţionale, înfiinţând, în holul şcolii, prima galerie de artă dintr-o şcoală bucureşteană, intitulată simplu „Galerie 131 Hol”, unde au expus artişti consacraţi precum graficianul Marcel Chirnoagă, pictorul Ion Murariu sau artistul fotograf Vasile Blendea ş.a. Concomitent, a expus şi individual, în calitate de pictor, şi, adesea, ca grafician, numărul expoziţiilor personale şi de grup la care a participat, din 1970 încoace, depăşind cu siguranţă suta, numai anul acesta având expoziţii retrospective la Muzeul de Artă al Municipiului Bucureşti, Casa Filipescu-Cesianu, la Bolintin Vale şi la Slobozia, inclusiv expoziţia menţionată, de la Piteşti.

Practic, la Sala „Metopa”, Tudor Meiloiu a realizat o mini-retrospectivă plastică, expunând lucrări din mai multe etape de creaţie, inclusiv în tehnici diferite, de la grafică la pictură de şevalet, o dovadă a imensei disponibilităţi cu care continuă acest traseu plastic, început cu mai bine de cinci decenii în urmă. Regăsim lucrări din ciclurile *Grădinile Paradisului, Pomul vieţii* şi al *Păsărilor Măiastre,* dar şi din grafica de atelier, ce a precedat aceste vârfuri creative.

Tudor Meiloiu se înscrie cu brio în curentul modernist al artei, fiind ceea ce s-ar numi un „artist vizual şi un creator de univers plastic”. Nu întâmplător, mulţi dintre exegeţii operei sale au făcut referire directă la Brâncuşi, cel mai important şi mai „inovator” artist român al veacului trecut, el însuşi creator de *Măiastre.* Chiar şi faptul că ne referim la Brâncuşi, ca şi la unele elemente din arta sa, respectiv la tema „zborului”, ne obligă la câteva necesare disocieri. Altfel, riscăm să minimalizăm arta lui Tudor Meiloiu sau, mai grav, să ignorăm esenţa artei moderne, în genere. Fundamental, *Păsările în spaţiu* ale lui Brâncuşi ne duc cu gândul la geneză, la reducerea artei la esenţă. Comentatorii brâncuşieni au remarcat că „păsările” sale, „dezgolite de pene”, indică însăşi ideea negării gravitaţiei, a zborului liber, nemărginit. Brâncuşi a pus Pasărea în relaţie cu elementele fundamentale ale destinului omenesc, cu Dragostea, Moartea, Geneza, mai simplu spus, cu Începutul şi Sfârşitul universului.

„Păsările” lui Tudor Meiloiu vin însă din alt univers. Folosind creativ elementele artei moderne, sinteza şi spiritualizarea, artistul „recreează” o lume originală, proprie, pornind de la câteva trăsături simple: linia, cercul, elipsa, care, combinate şi asociate la nesfârşit, compun un univers luxuriant. *Păsările* lui Tudor Meiloiu au materialitate şi culoare, dar sunt în acelaşi timp esenţializate şi decorative, fiind alcătuite, la origine, din aceleaşi elemente simple, specifice artei moderne. În cazul lui Tudor Meiloiu, purităţii iniţiale a artei i se adaugă „povestea”. De aici şi confuzia generică. Tudor Meiloiu nu este un creator de folclor, nu este un etnograf, cu atât mai puţin un „rapsod”, cât un artist care merge la esenţe. „Povestea”, „legenda” ce însoţeşte *Păsările* lui Tudor Meiloiu este înşelătoare. Artistul nu completează, ci stilizează arta. Este un „decorator”, mai degrabă, decât un creator al Universului, iar *Păsările* sale sunt direct creaturi divine. Ele nu sunt păsări, ci, la fel ca la Brâncuşi, sunt esenţa Păsării, dar colorată şi împenată, cu voia şi imaginaţia artistului.

În aceeaşi serie tematică originală se înscrie şi ciclul *Grădinile Paradisului.* Picturile şi lucrările grafice din această serie sunt avataruri ale unui peisaj unic, ireal, imaginar şi transcendent. Tudor Meiloiu pictează grădini armonios trasate, în care aşază păsări şi fiinţe antropomorfe, plante, scoici, melci, totul într-o armonie decorativă desăvârşită. Semnificativ, artistul trasează iniţial profilul grafic al compoziţiei, apoi adaugă culorile, în funcţie de conţinut şi de starea sufletească. Harul picturilor sale vine din senzaţia ireală dată de lumina interioară. Un alt motiv plastic complex, reluat în varii situaţii, adesea completat cu alte sugestii din aceeaşi gamă tematică, îl reprezintă *Pomul vieţii.* Lucrând cu peniţa sau în tehnică mixtă, artistul imaginează o lume care leagă cerul de pământ, realul cu transcendentul. Raiul, în viziunea lui Tudor Meiloiu, este pământul umanizat. Unii critici au văzut în aceste creaţii simbolice veritabile poeme expresioniste.

Altruist, generos şi boem, Tudor Meiloiu păstrează un cult desăvârşit pentru maeştrii săi de la Institut, iar pentru confraţi manifestă o colegialitate nedezminţită. Fără a agresa cu orice preţ galeriile de artă, fără a-şi face un ţel unic din comercializarea propriei opere, Tudor Meiloiu rămâne, pe piaţa de artă românească, un artist cu o cotă ridicată. Iar dacă, peste ani, un colecţionar va avea în mână un tablou sau o creaţie grafică a lui Tudor Meiloiu, nu va avea nevoie nici de certificate de autenticitate, şi nici, poate, de semnătură, căci artistul e unic în orice face.

Pentru cine nu l-a cunoscut înainte şi-l vede pentru prima oară stând liniştit într-un colţ al sălii de pe pereţii căreia te privesc semnele şi simbolurile, picturile lui, Tudor Meiloiu poate trece drept un călugăr bărbos, ajuns acolo, poate din greşeală, de la cine ştie ce mănăstire uitată de Dumnezeu într-o sălbăticie de codri şi munţi. Cu figura lui de hirsut, cu firele bărbii încărunţite, cu faţa aproape dreptunghiulară (şi la care te frapează din capul locului nişte ochi despre care nu poţi spune dacă sunt blânzi ori pătrunzători, având câte ceva din aceste amândouă atribute), omul îţi lasă impresia unui înţelept, a-toate cunoscător şi a-toate înţelegător.

Cunoscut mai de aproape, adică după câteva schimburi de fraze, ai revelaţia unei calde prietenii, pe care ţi-o acordă în avans şi necondiţionat, deschis şi frumos, cum poate se va fi întâmplat pe la începuturile lumii, când interesele ascunse, fariseismul şi toate celelalte însuşiri ale omului modern erau departe, foarte departe de viaţa fiinţelor gânditoare.

Discret, modest, sigur de toate cele care i-au ieşit de sub pensule şi peniţe, convins că pe simeze nu şi-a aşezat doar tablourile frumos puse în rame şi baghete, ci şi sufletul şi gândul, el lasă opera să vorbească. Şi ea, opera adică, îţi spune multe, foarte multe, dacă ştii să asculţi şi să priveşti: viziuni şi nelinişti, universuri purtate în gând şi în inimă de multă vreme, sentimente şi idei pe care nu le-ai mai întâlnit la nimeni niciodată, chiar dacă ochiul tău a mai privit până atunci sute şi poate chiar mii de picturi contemporane (şi nu numai)...

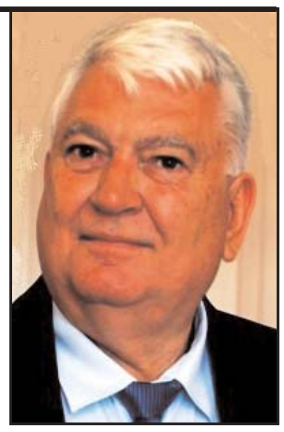
Într-o lume a artei, pe cât de bogată, tot pe atât de diversă, plină de împliniri în măsura în care este plină şi de fel de fel de experimente, Tudor Meiloiu a reuşit (doar el ştie cum) să-şi creeze ceea ce cu un termen arhicunoscut se poate numi o „marcă” numai a lui, recognoscibilă oriunde şi oricând, greu, dacă nu cumva chiar imposibil de asemănat cu a altcuiva. Mare lucru pentru un pictor adevărat, hărăzit de Dumnezeu cu talent, cu forţă, cu idei originale, cu o rară şi mare putere de muncă.

Pictor polivalent ca tematică, lucrând în varii registre, colorist împătimit (şi toate acestea au fost remarcate nu numai de critica de specialitate, ci şi de publicul cunoscător al artei), Tudor Meiloiu, expozant de-a lungul timpului prin multe săli din oraşele României şi de prin unele ţări europene, nu pare a fi mai la el acasă şi mai pe deplin exprimat ca în suita de păsări – un subiect la urma urmei prezent, exprimat ca în desenele naive ale ţăranilor de odinioară (...), ca să nu mai vorbim de simbolistica din sculptura lui Brâncuşi.

Păsările lui Tudor Meiloiu au, s-ar putea spune, câte ceva din toate acestea, fără a fi, cum s-ar putea crede, o sinteză mai mult sau mai puţin reuşită a lor. „Surprinse” până în cele mai mici detalii, cu tuşă subţire şi culori vii, păsările sunt, dincolo de imaginea propriu-zisă, stări ale sufletului, gânduri şi idei, ipostaze ale sentimentelor pe care numai Tudor Meiloiu le-a văzut. Le-a văzut şi ni le arată acum şi nouă, parcă pentru a ne dovedi că viaţa şi visul pot şi trebuie să fie frumoase câtă vreme suntem înconjuraţi de o natură mirifică şi câtă vreme păsările, „păsările lui”, ne pot umple sufletele de bucurie.

(Florentin Popescu, în broşura *Tudor Meiloiu 80*)

Eminescu, valoare europeană şi universală

Florian COPCEA

Despre **nota originală** pe care Eminescu o aducea prin proza sa, Eugen Simion scria în volumul său din 1964. Raportându-l la contextul general european, exegetul deducea prezenţa unei *tipologii* diferenţiate prin câteva elemente particulare care asigura viabilitatea creaţiei eminesciene. Pecetea individuală se impune chiar atunci când sub condeiul autorului *Sărmanului Dionis* intră motive cu o foarte largă circulaţie în cadrul romantismului, precum ar fi ascensiunea spre astre, dedublarea individualităţii sau locuirea pe altă planetă. „Novalis o pune pe aceasta din urmă în legătură cu simbolul căutării armoniei, purităţii, a dorului indefinit (*Sehnsucht*), simbolizat de floarea albastră. La Poe (*Hans Pfaall*) totul e un pretext de aventură, naraţiunea e o «mistificaţie» expusă pe un ton de glumă, accentul cade pe peripeţie. Eminescu, în schimb, substituie elementelor de aventură sensuri filosofice, fiind mai apropiat, în acest caz, de Novalis şi, în genere, de romanticii germani" [Eugen Simion, *Baza lui Eminescu,* Bucureşti: Ed. Eminescu, 1964, p. 296].

Nota deosebitoare nu lipseşte nici atunci când se exercită astfel de influenţe modelatoare. De Novalis şi alţi germani consubstanţiali viziunii sale fantastice, se desparte prin simbolurile adânc omeneşti cu care însoţeşte călătoriile interastrale ale eroilor săi. „Setea de *divin*, consemnează exegetul nostru, coincide, la el, cu setea de *sublim*, toate actele eroilor sunt pătrunse până la durere de această aspiraţie" [*Idem*, p. 297]. Proza eminesciană se diferenţiază şi de Poe, la care motivele romantice majore sunt abordate într-un registru parodic sau persiflant (bunăoară, dialogul dintre un filosof şi diavol, înfăţişat ca demon al cunoaşterii, expert în domeniul cultural, gurmand şi mâncător de creieri iluştri). Poe nu face decât să *degotizeze* proza fantastică şi să valorifice tehnica romanului negru. Luată *ad litteram*, europenitatea lui Eminescu se axează pe interrelaţia naţional-european/universal, care impune în exegeză aspecte noi.

Mihai Eminescu a pătruns în conştiinţa naţională ca un original constructor de idei noi, progresiste, necunoscute până la el în spaţiul nostru cultural receptiv la modernitate. Deşi poate fi comparat, fără niciun risc, cu Byron şi Shelly, cu Hölderlin şi Novalis, cu Leopardi şi Hugo, cu Puşkin şi Lermontov, este deosebit de aceştia. Romantismul său este clasic (diferenţiat totuşi de cel promovat de exponenţii literaturii lumii cantonaţi în relaţiuni *cu o semnificaţie adâncă de mit şi dominată formal,* cum se exprimase D. Caracostea şi, totodată, postmodern, ultima afirmaţie putând fi argumentată cu intertextualismul practicat, atât în poezie, cât şi în publicistică, curent *anunţător şi pentru destinul către care tinde cultura românească.* Acest adevăr confirmă în esenţă ceea ce ne spune T. Maiorescu, anume că Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stând la nivelul culturii europene. Poetul a fost atras, cum descoperea Rosa del Conte, de climatul magic al filosofiei şi al poeziei romantice germane, fără, bineînţeles, să minimalizeze pe cel mitic, specific gândirii orientale. El şi-a declarat adeziunea la respectivul curent literar artistic apărut la sfârşitul secolului al XVIII-lea în Germania şi Anglia şi extins în secolul următor în toată Europa, atât în poezia *Eu nu cred nici în Iehova,* cât şi în textele de inspiraţie filosofică, majoritatea fiind, după G. Călinescu, un comentariu pe marginile filosofiei lui Schopenhauer. Călinescu remarcă aici interesul evident al poetului pentru subtilităţile schopenhauriene, pentru rescrierea lumii conform paradigmelor mitologiilor, a căror readucere în actualitate creează „lumi posibile".

Eminescu este omul providenţial, căzut în istorie, despre care M. Eliade, într-un alt context desigur, spune că are dreptul să valorifice arhetipurile. D. Vatamaniuc nutreşte convingerea că exegeţii operei lui Eminescu definesc ca una din trăsăturile dominante ale scrisului său titanismul şi au în vedere, în general, viziunea sa asupra universului, că poetul este alăturat, sub acest aspect, romanticilor, cu preferinţe pentru *anecdota cosmică.* Dar titanismul mai poate însemna şi capacitatea creatoare pentru realizarea unei opere de mari dimensiuni şi de-o varietate rar întâlnită, ca aceea eminesciană. Observaţia lui Vladimir Streinu, conform căreia *poetul îşi are locul în societatea marilor spirite,* dezvăluie semnificaţia universală a întregii creaţii eminesciene, aceasta însemnând, indubitabil, „actul de identitate universală a neamului nostru". Raporturile sale cu romantismul german au fost atent analizate de G. Călinescu în *Opera lui Mihai Eminescu,* care l-a întâlnit în multe din scrierile „poetului filosof" pe Schopenhauer, înrâurind pozitiv meditaţiile poetului asupra istoriei. Prin aceasta putem subscrie la afirmaţia lui George Munteanu din *Istoria literaturii române,* că, înainte de a deveni european, Eminescu este un poet naţional, nemărginit, şi nu poet al iluziei universale, cum îl proclama T. Vianu.

Preluând fără niciun fel de ezitare „tezele" lui Vladimir Streinu, putem arăta că „faima de poet universal a lui Eminescu" [Vladimir Streinu, *Eminescu,* Iaşi: Editura Junimea, 1989, p. 242] nu mai poate fi pusă sub semnul întrebării, aceasta regăsindu-se nu numai în opera poetică,

ci şi în publicistică, aceasta din urmă depăşind, ca întindere, cum afirma D. Vatamaniuc în *Publicistica lui Eminescu*, întreaga lirică. Eminescologul era de părere că „tot ce a scris poetul în alte domenii – poezie, proză, teatru – ar fi fost eclipsate dacă nu şi-ar fi şlefuit strălucirea minţii şi în presă". E de remarcat că Eminescu se regăseşte, de fapt, în mituri, încoronându-şi creaţia cu mitul suprem al Luceafărului, adevăr care îi produce lui Vladimir Streinu această inserţie în reacţiile de până acum ale criticilor „eminescianizaţi", cum îi numeşte Mihai Cimpoi pe cei care i-au disecat opera afirmând că latura eminesciană a romantismului e singura bază a universalităţii lui. Ontologia eminesciană, dinamizată, evident, de tradiţia naţională, a căpătat noi valenţe prin „aspirarea" de influenţe şi înrâuriri posibile, fie autohtone, fie din universul contrapunctic mozaicat european. Conexiuni indubitabile descoperim la Eminescu şi câţiva dintre înaintaşii săi. Poeziile antume confirmă din plin acest lucru. Lovinescu în *Mutaţia valorilor estetice* aprecia injust poeziile de adolescenţă ale lui Eminescu ca fiind lipsite şi de valoare. Prima etapă din creaţia lui Eminescu stă sub semnul *Familiei.* În multe dintre poezii depistăm irizări elegiace din Bolintineanu, Heliade, Bolliac şi Alecsandri. Or analizându-le „până în colţurile cele mai obscure", după cum se exprimă G. Călinescu, avem surpriza să depistăm „reminiscenţe" din operele poetice ale lui Schiller, Rimbaud, Baudelaire, Hölderlin, Mallarmé, Hugo, lucru care dezvăluie „o înaltă conştiinţă europeană". Mihai Drăgan mai nota că poezia lui Eminescu nu este altceva decât o reînsufleţire a poeziei dinaintea lui. La toate acestea se adaugă vizionarismul marelui poet, intuiţia sa extraordinară de a personaliza ideea lirică şi „paradoxiile" filosofice la care se raportează obsesiv, el având, incontestabil, completa criticul, conştiinţa apartenenţei, deopotrivă, la spiritualitatea poporului său şi la universul fără margini al gândirii şi creaţiei întregii umanităţi.

Eminescu nu s-a referit niciodată la naţionalismul înaintaşilor, pe care îi numea „sânte firi vizionare", chiar dacă îi simţea depăşiţi, *stricători de limbă*. Pentru el literatura naţională populară este o sursă inepuizabilă, reflectând îndeajuns originalitatea culturii româneşti. Din această cauză el nu putea fi de acord cu „filologii noştri" ale căror „fantasii", mai mult sau mai puţin ingenioase, alterează tezaurul lingvistic al limbii române, adevăr care îi produce această remarcă: *Cum ea există obiectiv, toată lumea o va recunoaşte de frumoasă şi dulce.* Literatura cultă a vremii este criticată de Eminescu fiindcă este străină sentimentelor naţionale, nu-i sincronizată cu valorile spirituale şi culturale din ţară, în timp ce pentru literatura populară manifestă deschidere, aceasta din urmă fiind *plină de credinţă, însetată de ideal,* evidenţiind originalitatea trecutului, singura în stare să salveze naţiunea, al cărei suflet este desigur limba. În *Timpul* din 2 noiembrie 1879, gazetarul scrie că trebuie să fim un stat de cultură la gurile Dunării; aceasta e singura misiune a statului român şi oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop pune în joc viitorul urmaşilor şi calcă în picioare roadele muncii străbunilor noştri.

Nu putem fi de acord cu concluzia lui Eminescu că nu avem o cultură reală. Iată cum justifică D. Murăraşu, în *Naţionalismul lui Eminescu*, această afirmaţie: Eminescu a fost neîndurător fiindcă n-a ţinut cont de faptul că fiecare fază din dezvoltarea istorică a unui neam trebuie să rezolve anumite probleme pe care le impune realitatea vieţii. Eminescu voia cultură, atunci când noi nu eram încă siguri de ziua de mâine. Eminescu a fost un partizan calofil al ideii naţionale pe care a susţinut-o cu violenţă, precizând că ea nu trebuie lăsată la discreţia unui partid, vizat fiind partidul „roşilor" (*liberalilor* – n.n.). E greu de admis că Eminescu ar fi susţinut domnia elementelor conservatoare din ţară, fără să accepte legile naturale ale progresului care acţionau în dezvoltarea civilizaţiunii, chiar dacă într-o însemnare, aflată în fondul de manuscrise al Academiei Române sub nr. 2257, ff. 30-32, amenda *factorul infectat de străinism* care, dominat de *elemente parazite*, devenise *o mortăciune morală a corpului.* Dar Eminescu a fost influenţat catalitic de curentele literare străine. Prin mişcarea romantică germană, cu efect pozitiv asupra gândirii sale literare, politice şi filosofice, devine un exponent de necontestat al culturii europene. Desigur, el a avut acces la lucrările lui Schopenhauer, Kant, Fichte şi Hegel, care i-au format gândirea. Ideile multora dintre aceştia se regăsesc în articolele sale publicistice şi în unele poezii, de unde tragem concluzia că nu opunea rezistenţă influenţelor europene asupra limbii române, chiar dacă, câteva dintre ele – abstracte, trebuiau *dacizate*. „Consistenţa unei limbi începe cu scrierea ei", nota poetul pe fila 169 v a ms. 2285, profund preocupat de relatinizarea limbii române.

Aceeaşi teorie o regăsim şi la Octavian Vuia, care e de părere, în *A gândi cu Eminescu,* că el deschide larg porţile spre o gândire a existenţei bazată pe sentimentul autohton al fiinţei, fapt care confirmă că tot ce a scris Eminescu s-a sincronizat cu gândirea modernă. Dacă în poetică viziunea sa a fost „paradisiacă", visător-romantică, în publicistică aceasta a devenit metafizică. El nu a trebuit, reţinea pe undeva T. Vianu, să se lupte cu limba aşa cum au făcut câţiva din emulii săi de mai târziu.

→

In memoriam

Un talent de excepţie

Claudia Lidia BADEA

Se împlinesc o sută cincizeci de ani de la naşterea celei despre care muzicologul Karl Teutsch scria, în *Siebenbürgische Zeitung* din 16.11.2003, că a fost un multitalent muzical şi a aparţinut grupului de aproximativ 70 de muzicieni din Ardealul secolului XIX care s-au remarcat prin succese deosebite pe scenele teatrelor şi în sălile de concerte din ţară şi străinătate.

Helene Greger Honigberger a fost un caz aparte în lumea muzicală, deoarece, pe lângă succesele ei ca soprană dramatică, s-a afirmat şi ca o violonistă de mare virtuozitate şi mai târziu ca o excelentă profesoară de canto şi vioară.

S-a născut la 24 mai 1874 în Dumbrăveni, din părinţii Anna von Némethy şi funcţionarul superior în magistratură şi iubitor de muzică Michael Honigberger, originar din Râşnov. Tatăl său, Johann, fusese cantor la biserica evanghelică din Râşnov.

Anna şi Michael au trăit o vreme în Dumbrăveni, pentru ca apoi să se mute în Braşov. Cuplul a avut mai mulţi copii.

După Helene au urmat Rosa-Hübner Honigberger (1876-1960), cunoscută profesoară de pian în Braşov, teologul Rudolf Honigberger (1878-1943), celebrul dirijor, organist, pedagog şi jurnalist din Braşov Emil Honigberger (1881-1953) şi bine cunoscuta pianistă Selma Erler-Honigberger (1888-1958).

Toţi aceştia se înscriu într-o întreagă pleiadă de muzicieni şi artişti plastici ai familiei de saşi Honigberger, din care, alături de fraţii Helene, Emil, Rosa şi Selma, mai făceau parte şi Anselm Honigberger, Renate Honigberger, Erda-Vorwerk Honigberger şi pictorii Karl Hübner şi Ernst Honigberger.

Să mai amintim că în 1795 se născuse la Braşov şi acel celebru medic, farmacist şi orientalist care a călătorit prin tot Extremul Orient, cunoscut ca fiind „Tatăl Homeopatiei", şi anume Johann Martin Honigberger. Inspirat şi fascinat de această personalitate, Mircea Eliade şi-a aşternut ideile şi simţămintele în cunoscuta sa nuvelă fantastică *Secretul Doctorului Honigberger,* publicată în anul 1940.

Helene urmează cursurile elementare la Braşov, la Liceul „Johannes Honterus", iar de la vârsta de opt ani începe şi o educaţie muzicală condusă de tatăl ei. De la el primeşte primele lecţii de vioară.

Prin 1885 o găsim luând lecţii de vioară cu violonistul şi dirijorul Max Krause originar din Leipzig. Mai târziu, studiază canto şi vioară cu dirijorul şi pedagogul provenit din Boemia, Ignaz Hajek.

În anul 1896, Helene este înscrisă la Conservatorul STERN din Berlin, unde, pentru început, ia lecţii de vioară cu Bernhard Dessau şi Gustav Hollaender.

Foarte curând, la un concurs intern al conservatorului, directorul a remarcat vocea ei excepţională şi a sfătuit-o să înceapă să studieze neapărat, în paralel, vioara şi canto.

La acea vreme, cea mai cunoscută profesoară de canto în spaţiul german era Selma Nicklass-Kempner, ea însăşi o soprană de excepţie, care a avut ca eleve multe nume cunoscute din lumea muzicală a vremii,

cum ar fi Louise von Ehrenstein, Frieda Hempel, Mathilde Fröhlich, Ottilie Metzger, Fanny Opfer sau Mary Hagen. În perioada în care a funcţionat ca Gesangspädagogin la Conservatorium der Gesellschaft der Musikfreude din Viena, a avut-o ca elevă pe Kronprinzessin Stephanie, soţia lui Kronprinz Rudolf al Austriei.

Aşadar, Helene se înscrie şi la lecţiile de canto ale profesoarei Selma Nicklass-Kempner şi mai apoi ale lui Jorgens Berg-Möller. În anul 1902, îşi încheie studiile la Conservatorul STERN cu o diplomă pentru Lied, Oper und Kammermuzik şi obţine râvnita medalie intitulată „Gustav Hollaender Medaille".

La acea dată, Helene era o tânără de 28 de ani, extrem de bine instruită, cu dublă calificare, soprană dramatică şi violonistă.

Imediat ce a absolvit Conservatorul STERN, a fost angajată ca soprană în ansamblul din „Stadttheater am Brausenwerth" din Elberfeld (astăzi Wuppertal), unde rămâne până în 1904. Numele ei figurează, de exemplu, în *Neuer Theater Almanach* pentru anul 1904, Vol. 15, din Elberfeld.

În perioada 1904-1905 face parte din ansamblul soliştilor de la „Stadttheater in Köln" şi găsim numele ei în *Kölner Theater-Almanach 1904/1905.*

În fine, în anul 1905, la vârsta de 31 de ani, este angajată ca solistă la Opera Regală din Budapesta, unde rămâne până în anul 1912, când se decide să se întoarcă acasă, în Ardeal.

Un fapt interesant este că la Opera din Budapesta este înregistrată sub numele de Hardy Helén/ Honigberger Helene şi păstrează acest nume tot timpul şederii în Ungaria. Pe lista soliştilor de la Opera din Budapesta apare cu numele de Honigberger Hardy Helén, iar la unele concerte este trecută numai cu numele de Hardy Helén. Despre numele de Hardy nu se mai pomeneşte în niciun document după anul 1912. Este posibil ca Helene să fi fost căsătorită cu un Hardy, dar acest fapt nu este consemnat nicăieri.

În anul 1912 părăseşte Budapesta şi se stabileşte mai întâi în Sibiu, apoi în Sighişoara şi în Braşov. În anul 1914, deci la vârsta de 40 de ani, se căsătoreşte în Braşov cu inginerul agronom Georg Greger.

Împreună cu fratele ei, Emil Honigberger, va înfiinţa mai tîrziu „Musikschule Honigberger", cu Helene ca profesoară de canto şi vioară şi Emil profesor de Teoria şi Istoria muzicii. Helene a mai făcut parte şi din Societatea Filarmonică a Braşovului (Kronstädter Philharmonische Gesellschaft).

În lunga ei carieră, a interpretat roluri principale de soprană în opere, oratorii, şi a organizat nenumărate serate şi recitaluri de lieduri. De asemenea, a concertat ca violonistă atât ca solistă, cât şi în ansambluri de muzică de cameră sau în orchestră. A profesat şi ca profesoară de vioară şi canto. Datorită acestor calităţi, ea este considerată un caz cu totul aparte în lumea muzicală.

Privind în urmă la întreaga ei viaţă artistică, trebuie să remarcăm ponderea succeselor ca soprană. Helene a fost elogiată pentru interpretarea ariilor din operele lui Mozart, Beethoven, Weber, Verdi, Bizet, Meyerbeer sau Mascagni. Ziarele vremii consemnează cu multă exactitate apariţiile ei scenice. Pentru a avea o idee, iată câteva exemple extrase din ziare sau din baza de date a teatrelor de operă.

În anul 1902, înainte de a fi angajată la teatrul din Elberfeld, Helene dă o serie de concerte de muzică de cameră în Budapesta, acompaniată fiind la pian de Lessel Rezsö.

În anul 1909 o găsim într-un concert dat cu ocazia unui concurs organizat de Corul catolic din Budapesta, acompaniată la pian de Wehner Géza, şi unde interpretează aria Agatei din *Der Freischütz* de Carl Maria von Weber şi lieduri de Székacs Aladár şi Tornay Alajos.

(În imagine, „Königliche Opern und Konzertsängerin" Helene Greger Honigberger, 1910.)

→

Renumitul eminescolog şi filosof al culturii române, Mihai Cimpoi, în *Europa, sarea Terrei…* (p. 100) a pus explicit în evidenţă pro-europenismul lui Mihai Eminescu, pe care îl declară, cu argumente solide, „european în esenţa fiinţei sale". Cu toate acestea, Eminescu poate fi considerat, fără niciun risc, un eurosceptic în privinţa orientării poporului român spre civilizaţia reală a Apusului. Nimic nu poate ilustra mai bine sentimentul poetului faţă de practica preluării în totalitate a „utopiilor comunarde" ale unei părţi a Europei „infectată de corupţie şi de frivolitate", decât convingerea lui Petre Ţuţea conform căreia Eminescu are meritul de a fi salvat onoarea spirituală a poporului român.

Interesul său, în special, pentru literatura universală, este identificat atât în poezie, cât şi în publicistică. De aceea în orice „chestiune" el apelează cu obstinaţie (mixând inspirat arhetipuri spectaculoase, fără însă să neglijeze universul de idei naţionale moştenite), la modelele spirituale novatoare ale Occidentului.

Rosa del Conte constată, pe bună dreptate, doi factori modelatori, două direcţii formative ale personalităţii intelectuale ale lui Eminescu, aflate într-o simbioză organică.

Primul factor este patrimoniul cultural al poporului său, care s-a sedimentat în stratificări seculare, cu componente individuale greu de izolat şi pe care l-au îmbogăţit şi continuă să-l îmbogăţească diaconii rătăcitori, dascălii care străbat satele, cărturarii din mănăstiri, poeţii care l-au precedat: „Nici Kant, nici Schopenhauer, nici *Vedele*, nici Platon şi nici chiar marii poeţi, pe care îi iubeşte şi studiază şi din care traduce sau învaţă pe dinafară fragmente, de la Byron la Shakespeare, de la Schiller la Hugo, nu vor înăbuşi vreodată în el interesul avid şi chiar gelos pentru tot ceea ce inteligenţa, fantezia, afectivitatea poporului său putuse să creeze sau să asimileze şi să transmită prin veacurile întunecate şi dificile ale istoriei lui. Aceasta explică motivul pentru care Eminescu este o sinteză şi de ce s-a recunoscut în chip legitim în el încă de la apariţia lui – chiar dacă fără a i se înţelege structura extrem de singulară – cea mai înaltă întruchipare a inteligenţei româneşti, cum se exprima Maiorescu" [Rosa del Conte, *Eminescu în critica italiană*, Iaşi: Editura Junimea, 1977, p. 279].

Cel de-al doilea factor modelator, formativ este totuşi cultura europeană, cu „modernitatea ei", care i-a frământat atât de mult pe contemporanii săi, întreg ansamblul de experienţe culturale care s-au depus peste ceea ce a păstrat el din memoria ancestrală. Ele s-au asimilat din mediul familial, din cel habitudinal, în care ciobanii şi ţăranii întâlniţi pe pământurile administrate de tatăl său păstrau cu sfinţenie tradiţiile, dar şi din eclecticele şi nepotolitele sale lecturi: „Pentru Eminescu, care întâlneşte pe băncile universitare, la Viena şi la Berlin, gândirea occidentală (dar am spus deja că îi erau ştiuţi Schiller şi Schopenhauer) nu este o pagină albă. Acea cultură europeană, acea „modernitate" care îi năuceşte pe contemporanii lui, care şi-o vor însuşi ca pe o superficială şi uneori caraghioasă travestire, se altoieşte pe o sedimentare culturală autohtonă, pe care el a acumulat-o printr-o memorie prodigioasă şi activitate mereu receptivă şi vibrantă, încă din anii cei mai tineri (...). Aceasta reprezintă comoara lui secretă, pe care adolescentul o descoperă, iar omul matur o păstrează şi nutreşte, printr-o curiozitate a cercetării care este memorie respectuoasă, credinţă" [*Idem*, p. 279].

De fapt, e vorba de o sinteză a celor doi factori formativi, care se va concretiza vie, originală mai ales în limbaj, în imagini, în care se lasă recunoscute felurite stratificări ale culturii autohtone. Ceea ce a izbit-o pe cercetătoarea italiană, în calitatea ei de cititoare străină, a fost prezenţa a ceea ce poetul numea *caracteristica expresivă* a poporului său, care i-a asigurat profunda pecete originală. „Dubla tradiţie de spiritualitate şi cultură, recunoaşte exegeta, la care am făcut aluzie şi care se răsfrânge în sincretismul de amprentă răsăriteană al gândirii sale, se oglindeşte şi în limbaj şi devine elementul caracteristic al formei. Noutatea mesajului eminescian coincide, aşadar, cu însăşi arhaicitatea sa" [*Idem,* p. 2801].

Edgar Quinet, membru de onoare al Academiei Române

Eufrosina OTLĂCAN

În anii studenţiei şi mulţi ani după aceea, pentru mine Edgar Quinet era doar numele străzii pe care se afla facultatea mea din Universitatea din Bucureşti. Mult mai târziu, preocupată de istoria învăţământului matematic în ţara noastră, m-am oprit şi la Gheorghe Asachi (1788-1869), marele cărturar care a avut un rol esenţial în reorganizarea învăţământului matematic în limba română, înfiinţând şcoli, editând manuale, deschizând prima şcoală de inginerie la Iaşi în 1813. Dar Asachi are şi o însemnată creaţie literară, pentru care George Călinescu îi dedică 16 pagini în *Istoria literaturii române.* Tot aici întâlnim pe cel care a fost numit de Călinescu „marele filoromân" şi sub portretul căruia a scris: „Edgar Quinet, soţul Ermionei Asachi". În paginile cărţii sale, Călinescu aminteşte de nouă ori numele lui Edgar Quinet, de fiecare dată legat de cel al lui Asachi sau de Ermiona, fiica acestuia.

Evident, nu pentru meritul de a fi fost „soţul soţiei sale" Edgar Quinet a fost ales Membru de Onoare al Academiei Române!

Dar, cine a fost Edgar Quinet?

Deschid mai întâi *Le Petit Larousse*, ediţia 1993: „Edgar Quinet, istoric francez (Bourg-en-Bresse, 1803 – Paris, 1875). Specialist în istoria germană, profesor la Collège de France, caracterizat prin liberalism romantic, anticlericalismul său şi dragostea pentru Revoluţie. Reprezentant al poporului în 1848, proscris după Lovitura de Stat din 1851, revenit în Franţa în 1870, deputat în 1871, a fost maestrul gândirii republicii laice. I se datorează, mai ales, *Les Révolutions d'Italie* (1852)."

Nimic aici despre români, deşi Edgar Quinet publicase în 1856 *Les Roumains et les Principeautés.* Sunt, însă, multe de spus despre francezul care a trăit în secolul 19 şi a îndrăgit neamul nostru. Istoria românilor dezvăluie mult mai multe aspecte din viaţa şi scrierile lui Edgar Quinet, activitatea sa legată de cultura şi situaţia politică în Principatele Române.

În Wikipedia găsim azi cele mai multe informaţii. Vom mai folosi şi https://www.libertatea.ro/lifestyle/cine-a-fost-edgar-quinet-4515177, precum şi www.rador.ro

Născut în anul 1803 la Bourg-en-Bresse, Edgar Quinet va urma colegiul în oraşul natal şi apoi în Lyon. Absolvind în 1819, este admis la École Polytechnique din Lyon, dar nu studiază ingineria, căci, supunându-se dorinţei familiei, urmează Facultatea de Drept, pe care o absolvă în 1823. În anii facultăţii, mai studiază matematicile, istoria filosofiei şi limbi străine. Călătoreşte apoi în Anglia şi în Germania, la Heidelberg – centrul romantismului german în acea epocă – unde urmează cursuri la Universitatea din Heidelberg.

În anul 1839 îşi ia doctoratul în drept la Universitatea din Strasbourg, prezentând două teze: *Eseu despre o clasificare a artelor* şi *Despre originea şi caracterul poeziei antice.* După susţinerea celor două teze, în mai 1839, Edgar Quinet devine profesor universitar, titular al catedrei de literaturi străine la Universitatea din Lyon, unde cursul său inaugural se intitulează *Uniunea morală a popoarelor moderne.*

La 28 iunie 1841 este numit, prin ordonanţă regală, profesor la Collège de France, titular al catedrei de „Literaturi şi instituţii comparate ale Europei meridionale". În luna mai 1843, cursul său este suspendat, urmare a protestului arhiepiscopului Parisului faţă de discursul său, *De la liberté de discussion en matière religieuse;* Quinet îşi va relua cursul în martie 1844.

Edgar Quinet a fost nu doar om de ştiinţă, ci şi om politic: va fi ales deputat în Adunarea Naţională a Franţei din 1846, reales în aprilie 1848, va milita de pe băncile stângii republicane pentru abolirea monarhiei şi instaurarea unei democraţii parlamentare. În februarie 1850 ţine un discurs în plenul Adunării Naţionale privind un proiect de lege pentru instrucţia publică, discurs care va fi publicat ulterior cu titlul *L'Enseignement du peuple.*

Edgar Quinet a ajuns pe pământ românesc o singură dată, în 1850, când guvernul Republicii Franceze, avându-l atunci preşedinte pe Louis-Napoléon Bonaparte, trimite o misiune culturală care-l include pe Edgar Quinet, pentru a întări legăturile Franţei cu ţările Europei Centrale. Quinet vizitează Muntenegru, Serbia, Valahia şi apoi Moldova. Aici este impresionat de cultura românească şi de lupta românilor pentru independenţă şi începe să susţină cauza naţională a acestora. Studiază cu atenţie istoria, cultura şi literatura românească şi devine un mare admirator al valorilor culturale şi morale ale poporului român. În 1851 a publicat *Scrisori din Valahia*, carte care a avut un impact puternic în Europa şi a contribuit la creşterea interesului pentru cauza românilor şi la convingerea Marilor Puteri de a accepta unirea românilor. Susţinător al culturii româneşti, Edgar Quinet a tradus opere importante ale literaturii române, precum *Mihai Viteazul* de Constantin Negruzzi şi *Istoria Ţării Româneşti* de Grigore Ureche. (Ion Milican, Ziarul *Lumina*, 13 sept. 2008)

În 1851, Edgar Quinet a luat parte la luptele de stradă din Paris, mişcarea de rezistenţă contra înscăunării lui Louis-Napoléon Bonaparte, care primea puteri dictatoriale. Protestul, lupta sa, îi vor aduce exilul, care va dura 19 ani, din decembrie 1851 şi până în septembrie 1870, primii ani în Belgia, apoi 12 ani în Elveţia. Din exil, prin prieteni, trimite manuscrise pentru a fi publicate în Franţa. Între acestea, important pentru a i se vădi caracterul, este *Protestation contre l'Amnistie*, prin care, în august 1859, refuza amnistia acordată de Napoleon al III-lea refugiaţilor politici. El scrie: „Nu sunt nici acuzat, nici condamnat, sunt un exilat. (...) Nu recunosc nimănui dreptul să mă exileze şi să mă cheme înapoi după bunul lui plac. (...) Nu mă pot preta la acest joc în care se năruie şi se înjoseşte natura umană."

Numele lui Edgar Quinet se leagă, într-un mod cu totul aparte, de cel al fiicei lui Gheorghe Asachi, Ermiona (Hermiona). Până în iulie 1852, când s-au căsătorit în Belgia, ea fiind cu 18 ani mai tânără decât el, viaţa personală a fiecăruia nu fusese lipsită de durere şi necazuri. Quinet fusese căsătorit cu Wilhelmina More, fiica unui notar din Grunstadt, pe care a cunoscut-o pe când frecventa cursurile Universităţii din Heidelberg. Aceasta l-a însoţit în toţi anii de la Paris, dar a murit la 11 martie 1851, înainte de plecarea lui în exil.

→

La data de 20.11.1910, concertează împreună cu orchestra Prietenii Artei, unde interpretează *Preludiu* şi *Angel's Farewell* din *The Dream of Gerontius* de Edward Elgar şi un lied, *Plus ne suis,* de Max Gregor Baumann.

În perioada în care a fost prim solistă a Operei de Stat din Budapesta, a avut un repertoriu extrem de bogat.

Printre altele, a interpretat Leonora din opera *Fidelio* de Beethoven, Pamina din *Die Zauberflöte* de Mozart, Agata fiica lui Kuno din opera *Der magische Jäger,* Sieglinde din opera *Wilküre* de Wagner, Onkel Wiegenlied din opera *Hänsel und Gretel* de Engelbert Humperdinck, Michaela din opera *Carmen* de Georges Bizet, Cio-Cio-San din opera *Madama Butterfly* de Giacomo Puccini...

Între cele două războaie mondiale, activitatea artistică şi pedagogică a Helenei s-a desfăşurat în mare parte în Braşov, încadrându-se în viaţa culturală a acestui oraş în care membrii familiei Honigberger au avut o prezenţă marcantă.

Iată un exemplu din *Kronstädter Zeitung*, unde se spune că joi, 18 septembrie 1913, „königliche Opern und Konzertsängerin" Helene Honigberger, acompaniată la pian de fratele ei, Kapellmeister-ul Emil Honigberger, a prezentat în Sala Redut din Braşov un recital de lieduri moderne, *Modernen Liederabend.*

Timp de şase ani am luat lecţii de vioară cu Helene Greger Honigberger, cu Tante Helene, aşa cum o numeam eu. Locuia în Braşov, nu departe de casa noastră, pe strada Dr. Ion Cantacuzino, la nr. 15. Până la intrarea mea la facultate în Bucureşti, exceptând vacanţele când eram plecată la bunica mea la Gurghiu, ne-am întâlnit săptămânal.

Învăţam după partituri scurte luate din multele caiete cu studii pentru vioară pe care le avea ea. Era de părere că în paralel cu cele câteva exerciţii de tehnică, este foarte important să te obişnuieşti şi cu redarea unor partituri mai melodioase.

Foarte curând, Tante Helene a vrut să încerce şi calitatea vocii mele şi am început să facem vocalize: Ma, Mö, Mi, Mo, Mu... Aveam o voce frumoasă de soprană şi, lucrată, ar fi putut să iasă ceva. Timbrul era bun, dar vocea mea nu avea volum. Cred că îşi dorea să mă vadă urmând o carieră muzicală, dar asta nu s-a întâmplat.

Tante Helene făcea cu mine de fapt o pregătire muzicală multilaterală. Alături de vioară şi canto, făceam şi teoria şi istoria muzicii şi îmi povestea o mulţime de întâmplări din cariera ei muzicală. Datorită ei am învăţat ce este muzica şi am învăţat să iubesc muzica. Pereţii camerei în care locuia şi unde îşi ţinea lecţiile erau plini cu fotografiile ei. Îmi spunea că a avut una dintre cele mai frumoase voci de soprană şi că rolul ei preferat a fost cel al Leonorei din opera *Fidelio* de Ludwig van Beethoven. Pe perete avea o fotografie îmbrăcată bărbăteşte ca Fidelio, mi-o amintesc foarte bine. Am întrebat-o odată dacă nu a făcut imprimări. Mi-a spus că a încercat cândva să facă o imprimare cu un lied de Schubert, dar că redarea la gramofon a fost imposibil de ascultat, aşa încât nu a mai încercat a doua oară. Îi părea însă foarte rău.

Întregul ei comportament era impregnat de cariera pe care a avut-o. Statura ei, felul în care îşi îndrepta corpul şi îşi întorcea capul când mă acompania la pian, felul în care mă privea sau felul în care îşi ridica trupul după ce făcea câţiva paşi încovoiată din mijloc, totul amintea cântăreaţa de operă de odinioară. Era relativ mică de statură, ceva mai plinuţă şi semăna relativ bine cu celebra ei soră Selma Honigberger.

A venit anul în care a trebuit să mă pregătesc pentru intrarea la facultate după care am plecat la studii la Facultatea de Matematică şi Fizică a Universităţii din Bucureşti.

În vara anului 1956, când m-am întors în vacanţă, am cumpărat un buchet de flori şi m-am îndreptat spre strada Dr. Ion Cantacuzino s-o vizitez pe Tante Helene.

Sun la poartă, răspunde sora ei, doamna Rosa Hübner şi îmi spune că nu mai am cui să dau florile, Helene Greger Honigberger murise cu o lună înainte, la 11.06.1956. Avea vârsta de 82 de ani.

A fost prima mare durere pe care am simţit-o în viaţa mea. Aveam 19 ani. Pentru mine a fost omul care mi-a deschis sufletul spre muzică, m-a făcut să înţeleg şi să iubesc muzica. Tante Helene a rămas o parte importantă a copilăriei şi tinereţii mele şi am scris aceste rânduri cu respect şi căldură în amintirea minunatei mele profesoare de vioară.

In memoriam

Ermiona Asachi (Viena, 16 dec. 1821 – Paris, 9 dec. 1900), scriitoare, traducătoare, editoare, este fiica adoptivă a lui Gheorghe Asachi. Mama sa, Elena Asachi, născută Eleonora Teyber, o avusese pe Ermiona dintr-o primă căsătorie, cu Kiriako Melirato; trecând de la catolicism la ortodoxie, ea îşi schimbă prenumele din Eleonora în Elena. Se recăsătoreşte în 1827 cu Gheorghe Asachi, iar cei trei copii ai ei, Ermiona, Petru şi Alexandru, sunt adoptaţi de soţul său. Educaţia primită în familie le-a insuflat copiilor pasiune pentru literatură, artă, muzică. Beneficiind de cunoştinţele tatălui, cunoscător a şase limbi străine, şi ale mamei, muziciană recunoscută, Ermiona şi-a însuşit o bogată cultură, devine o pianistă eminentă şi o fină interpretă la harfă. Ea a tradus în franceză şi a editat scrieri ale tatălui său, Gheorghe Asachi.

Se căsătoreşte foarte tânără cu prinţul Alecu Moruzi şi are un copil, George, născut la 1 ianuarie 1939. Această căsătorie, o nereuşită a vieţii ei, se destramă şi Ermiona pleacă la Paris în 1841, pentru a-şi desăvârşi studiile. Se va afla şi ea printre cei care urmăresc cu interes şi pasiune cursurile lui Edgar Quinet şi Jules Michelet predate la Collège de France, dar şi printre studenţii care fac demonstraţii de susţinere a profesorului în timpul când, persecutat de arhiepiscopul Parisului, fusese înlăturat de la catedră.

La 21 iulie 1852 Ermiona Asachi se căsătoreşte cu Edgar Quinet la Bruxelles. Aceasta se întâmpla după ce, la 9 ianuarie 1852, fusese publicat oficial decretul prin care erau expulzaţi nominal din Franţa Victor Hugo, Edgar Quinet şi alţi opozanţi ai noului regim dictatorial. Înainte de a părăsi Franţa urmărit de autorităţi, Quinet este ajutat de Ermiona să se ascundă, mai întâi la familia Souvestre, apoi la Maria Cantacuzino, care îl şi conduce până la graniţa cu Belgia, pe care o trece cu paşaport fals, cu numele românesc „Golesco".

Înainte de a se căsători cu Ermiona, Quinet îi ceruse încuviinţarea lui Gheorghe Asachi, printr-o scrisoare trimisă acestuia în luna decembrie 1851, în care mărturisea că dânsa îi inspirase o „afecţiune religioasă" şi că o admira ca pe o „fiică, amică şi mamă" şi de şase ani îi purta respect.

De-a lungul anilor, până la moartea lui Edgar Quinet, în 1875, Ermiona l-a ajutat cu devotament la elaborarea şi tipărirea lucrărilor, fiindu-i totodată sfetnic. Cu ajutorul ei şi al lui Gheorghe Asachi, Quinet a cunoscut temeinic istoria românilor. „Căpătase o dragoste filială pentru socrul său, îi recunoştea meritele, îi aprecia lucrările şi activităţile în domeniul culturii şi învăţământului, considerându-l «omul care a contribuit la trezirea şi la renaşterea poporului român» (*Dernières paroles*)" (Raluca Ungureanu, 17.02.2023, www.rador.ro)

În acelaşi articol, publicat la 120 de ani de la naşterea marelui filoromân, Raluca Ungureanu citează ceea ce scria Edgar Quinet despre situaţia românilor într-un articol publicat iniţial în 15 ianuarie 1856, în una din cele mai apreciate reviste ale vremii, *Revue des deux mondes:* „Deşi oprimaţi, prădaţi, masacraţi de unii şi alţii, aceşti nefericiţi români au reuşit să supravieţuiască – un adevărat miracol! –, şi mai mult, în anumite momente ale istoriei lor, să arunce o rază de lumină într-un viitor rămas luminos". Urmau alte articole emoţionante prin care Quinet pleda entuziast pentru cauza românilor. Astfel, opinia publică, cititorii celei mai importante reviste pariziene, aflau că românii din ambele Principate au o tradiţie, o limbă – marcă de nobleţe a latinităţii, o istorie şi o religie comună, „toate elementele unei ţări unitare". România era sora Franţei, Italiei, Spaniei şi Portugaliei. Quinet arată şi rolul Bisericii: îl numea în mod deosebit pe Veniamin Costache „un om de-o puritate rară" sau „tipul sfântului pe pământ".

După aproape şase săptămâni, în 25 februarie 1856, Marile Puteri s-au adunat la un congres unde au discutat noua organizare a Europei. Articolele lui Edgar Quinet, una din cele mai respectate personalităţi ale Europei din acele timpuri, au influenţat puternic opinia publică, dar şi pe mulţi participanţi la Congres.

După doi ani, prin Convenţia de la Paris, este acceptată unirea românilor din Moldova şi Valahia, care s-a realizat în ianuarie 1859, când Alexandru Ioan Cuza a fost ales domnitorul ambelor Principate. „Aceste schimbări se datorează mai întâi românilor care au ştiut să ţină cu fermitate stindardul naţional, dincolo de numeroasele intrigi şi complicaţii. Însă se datorează şi scriitorilor străini, în special celor francezi, care au pus tot talentul şi toată inima lor pentru a ajuta cauzei româneşti – iar Edgar Quinet trebuie amintit, fiind unul dintre cei care s-a folosit de toată influenţa pe care o avea pentru a susţine şi a face cunoscută lumii situaţia din Moldova şi Valahia", scrie istoricul Charles-Louis Chassin în cartea dedicată vieţii şi operei unei personalităţi care a marcat nu numai istoria şi cultura Franţei.

Scrisorile dintre Ermiona Asachi şi Edgar Quinet sunt documente păstrate în colecţiile de manuscrise ale Bibliotecii Academiei Române şi ale Bibliotecii Naţionale a Franţei. Cei doi soţi au îndurat exilul 19 ani, până la căderea celui de al doilea imperiu, la 4 septembrie 1870, când împăratul a fost înlăturat şi s-au putut întoarce la Paris. Zilele înstrăinării de patrie au fost consemnate în *Memorii din exil*, scrise de Ermiona şi publicate în 1868 de Librăria internaţională din Paris.

În anul 1869, Edgar Quinet, istoric, filosof, scriitor, a fost ales în Academia Română Membru de Onoare din străinătate. Nicolae Iorga scria: „Nu se poate spune că paginile avântate ale acestui creator de curente au rămas fără efect asupra deciziunilor diplomatice care ne-au permis să ne întemeiem o singură patrie între Carpaţi şi Dunăre!"

Cinste lui Edgar Quinet şi tuturor celor care, venind de dincolo de hotarele româneşti, au cunoscut, au apreciat şi au făcut cunoscute valorile culturale şi morale ale neamului nostru! Şi, în mod deosebit celor care, precum Edgar Quinet, fiind o voce ascultată în context european, au şi pus o piatră la construcţia României, aşa cum este ea astăzi.

Semn(al) de carte

Iuliana Paloda-Popescu, ***O sută şi una de poezii,*** **Editura Academiei Române, Bucureşti, 2022. Antologie de autor**

Poezia Iulianei Paloda-Popescu, circumscrisă liniei tematice religioase reprezentate de Voiculescu – Crainic – Ioan Alexandru – Vieru, se impune nu doar printr-un dialog autoclarificator cu Divinitatea, ci şi printr-o formulă pictopo(i)etică ce-i defineşte nota originală inconfundabilă.

Fidelă adagiului vechi *Ut pictura poesis*, ea îmbină în simbioză desăvârşită cele două arte, oferindu-ne o scriitură *pictografiată. Ideea* devine *ideogramă, impresia* apare ca *expresie, grafema* este, în fond, *grafică.* Reprezentarea plastică clar-obscură determină şi polarizarea angelităţii în îngerul alb şi îngerul negru, fapt care nu anulează, însă, puritatea arhetipală. Creaţia poetei indică o *idealitate* permanentizată, în lumina căreia fiinţa obţine o deplinătate neconstrânsă de nimic. (Acad. Mihai Cimpoi, la începutul prefeţei)

Ion Fercu, ***Nietzsche, sihastrul din noi,*** **Editura Academiei Române, Bucureşti, 2024**

Urmând o sugestie a lui Liviu Antonesei, *Nietzsche, sihastrul din noi* este un eseu enciclopedic. Trecând prin purgatoriul locuit de trei încercări – *Prejudecăţile, infern şi provocare eternă, Prăbuşiri şi iviri de lumi, Supraomul versus Cyborg* –, discursul, întemeiat în orizonturi înstăpânite de metafizică, mitologie, religie, psihologie, literatură, istorie şi hermeneutică, urmează un fir al Ariadnei care doreşte să trezească viul moleşit al inocenţei din noi, anunţând, prin vocea acestui „Hamlet al filosofiei" (Aura Christi), zorii sfârşitului mumificării existenţei. Suntem invitaţi la un ospăţ metafizic în orizonturile voinţei de putere, nihilismului, eternei reîntoarceri a aceluiaşi, supraomului, dreptăţii, adevărului şi viitorului speciei umane. (Din textul de pe coperta a patra)

Mihai Posada, ***Cartea întâmpinărilor. O istorie literară alcătuită din cronici*****, vol. 3, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2024**

Volumul 3 al *Cărţii întâmpinărilor – o istorie literară alcătuită din cronici* urmează după primul, apărut la Iaşi: Tipo Moldova, în anul 2012, respectiv al doilea, la Satu Mare: Inspirescu, în 2018. Notele bibliografice de la finalul textelor sunt cele cunoscute de mine, indicând publicaţiile în care am publicat respectivele texte, cum şi acelea la care, nu de puţine ori, le-au publicat alţii. Nu consider că apariţia în presa literară a unui comentariu critic în câteva publicaţii, împrăştiate geografic, impietează cumva asupra pretenţiilor de exclusivitate a unor redacţii, azi, când circulaţia revistelor de specialitate este aproape nulă la nivel naţional, ba dimpotrivă, sporeşte accesul cititorilor lipsiţi de informaţie aşa cum s-ar cuveni. (…) Am organizat textele – pe cât mi-a stat în putinţă – conform principiului cronologic, lăsându-le să curgă potrivit anului de apariţie al cărţilor comentate, nu aceluia al publicării cronicilor din care, picătură cu picătură, a căpătat substanţă şi volumul acesta. (Din Nota autorului, „Singur printre creatori?")

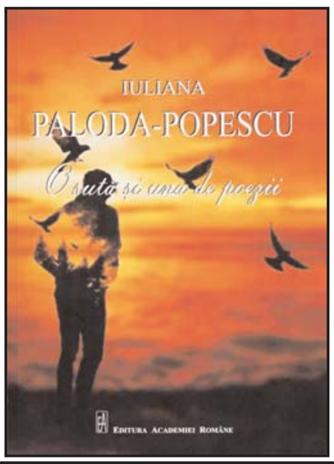
Lina Codreanu, ***Conexiuni culturale basarabene,*** **Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2024**

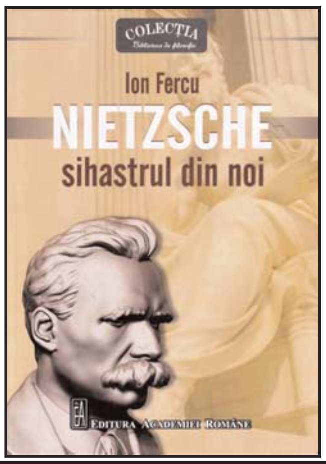
Lina Codreanu îşi adună, în acest volum, textele critico-exegetice despre mai mulţi autori basarabeni. [...]

Repertoriul exegetic al autoarei este vast şi variat – de la nota de lectură expeditivă la cronică, recenzie şi microstudiu cu aspect monografic. Demersul analitic se amplifică, mergând la „timpul epic", „vocile narative", „oglinzile dialogale" (când e vorba de un roman), la filiaţia cu mitologia, „atitudinea expresionistă" de înţelegere a lumii, enigma topoilor folosiţi, „matricea existenţială", versiunile personalizate, stratagemele lirice, crezul poetico-filosofic (când e vorba de poezie), de definiţia esenţei spirituale a creatorului, „traiectoriile real-biografice", conceptele filosofice şi simbolice, spectrul interior al fiinţei (când se are în vedere critica literară). Avem de-a face nu doar cu o recenzare, cu o descriere tematologică, ci cu portretizare esenţială. (Acad. Mihai Cimpoi, pe coperta a patra)

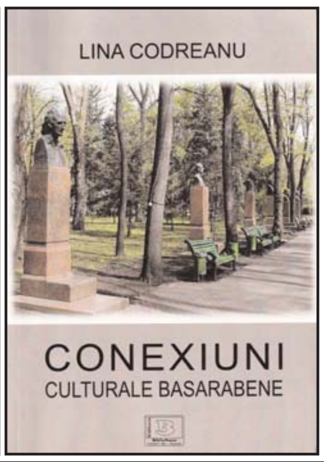
Nicolae Dragoş, ***Cuvinte cu parfum… de spini,*** **Editura Pim, Iaşi, 2023 (ilustraţii de Florin Preda-Dochinoiu)**

Cuprinsul cărţii este semnificativ: 1. În peste trei decenii, ce-au fost ca un taifun, Ce au făcut din ţară cuvintele vă spun; 2. În discordanta lumii horă, Paşi drepţi şi strâmbi, oră de oră; 3. Femeile n-au cum a fi absente, Cu sentimente şi resentimente; 4. Bărbaţii, cu iluziile lor, Când înţeleg, când nu-nţeleg ce vor; 5. Călătoria nu-i deloc uşoară, Aventurat prin jungla literară; 6. Începi cu madrigalul şi-nchei c-un epitaf, Când vine-o epigramă să-ţi facă viaţa praf.

Niculae Gheran în oglinda corespondenţei (XII)

Rodica LĂZĂRESCU

„Mi-ai rămas la inimă” (Mircea Răceanu)

Figură controversată (născut, din părinţi ilegalişti, la 17 octombrie 1935, în închisoarea Văcăreşti, adoptat de Grigore Răceanu şi crescut într-o familie de ilegalişti, diplomat în regimul comunist, acuzat de colaborare cu serviciile secrete americane, arestat la 31 ianuarie 1989, judecat şi condamnat la moarte la 20 iulie acelaşi an, pentru trădare şi spionaj, eliberat din închisoare în 1990, plecat din România la intervenţia ambasadorului SUA la Bucureşti, achitat 11 ani mai târziu), Mircea Răceanu trăieşte azi în Statele Unite. În arhiva Niculae Gheran se păstrează, în ordine cronologică, o felicitare de An Nou (datată de poşta americană 10 decembrie 1990, iar de cea din Bucureşti 24.01.1991), olografă, semnată de *Mircea şi Mioara*, şi două scrisori din primăvara lui 1991. Pe banderola care le ţine unite, Niculae Gheran a scris: *Mircea Răceanu / Fost diplomat / Condamnat la moarte în regimul Ceauşescu ptr. spionaj; eliberat în dec. 1989, apoi „expediat” cu forţa în SUA. / *** / Cunoscut prin Al. Ivan Ghilia* […]

Ambele misive sunt dactilografiate, semnătură olografă, expediate prin cunoscuţi. Le redăm mai jos, corectând tacit greşelile de literă.

[1]

Washington, 6 martie 1991

Dragă Prietene,

Îţi scriu aceste rânduri, profitând de posibilitatea pe care o am şi fiind convins că de data aceasta, scrisoarea îţi va parveni. Îmi pare rău că scrisoarea mea anterioară nu a ajuns la destinaţie. „Vigilenţa” rămâne în continuare punctul forte al autorităţilor de la Bucureşti.

Îţi scriam în scrisoarea respectivă motivele care m-au determinat să plec din ţară şi pe care, de altfel, le-ai cunoscut de la Alecu (1). Evenimentele care au urmat (vizitarea apartamentului meu de către mineri în luna iunie 1990, declaraţiile lui P. Roman şi S. Brucan, precum şi articolele apărute în presa Frontului împotriva mea) au confirmat „apartenenţa” celor care au stat în spatele atentatelor la viaţa mea şi a soţiei, în luna mai 1990.

Îţi scriam, totodată, că ai avut dreptate când ai susţinut că „FSN”-ul va câştiga alegerile cu o majoritate covârşitoare. În această privinţă rămân dator cu o masă şi, sunt hotărât să-mi onorez datoria.

Trebuie să recunosc că ai avut dreptate, şi în ceea ce priveşte „Liga românilor de pretutindeni” şi mai ales, în privinţa conducerii acesteia.

Luciditatea, spiritul realist şi simţul politic, precum şi felul tău de a te comporta, m-au impresionat de la primele discuţii pe care le-am avut împreună. Cu alte cuvinte, mi-ai rămas la inimă.

Noi, ne-am acomodat destul de repede cu noua situaţie. Faptul că am mai trăit în SUA, că suntem cunoscători ai limbii engleze şi avem mulţi prieteni, ne-a uşurat mult acomodarea. Acum avem în vizită pe părinţii Mioarei. Au venit în luna decembrie 1990 şi intenţionează să se reîntoarcă acasă la mijlocul lunii martie a.c. Nu mai au răbdare. Aşa-i cu bătrâneţea. Andrei învaţă, iar cei mari învaţă şi lucrează. Eu, am ţinut o serie de conferinţe la diferite universităţi americane, am dat interviuri în presă, la radio şi televiziune. De asemenea, am început să scriu o carte referitoare la istoria relaţiilor româno-americane. În fond, în ultimii 30 de ani, nu numai că am luat parte la principalele acţiuni, dar am şi cunoscut pe principalii „actori” care au evoluat pe scena acestei relaţii.

În acelaşi timp, urmăresc cu multă atenţie evoluţia evenimentelor din ţară. Televiziunea şi presa americană reflectă pe larg principalele evenimente care au loc în ţara noastră. În general, imaginea este foarte tristă. Puţine progrese pe linia unei democraţii reale. „FSN”-ul continuă să domine scena politică a ţării, este adevărat, şi cu ajutorul opoziţiei a cărei lipsă de unitate şi clarviziune politică este mai mult decât evidentă. Percepţia celor de aici este că România continuă să fie singura ţară din Europa de Răsărit care se agaţă cu „disperare” de „vechile” structuri şi concepţii de guvernare. Prezenţa lui Iliescu la New York a fost penibilă. Ştiu că presa română a prezentat-o ca un succes. În realitate, este pentru prima dată, după cel de-al doilea război mondial, când un şef de stat român aflat pe teritoriul SUA nu este primit de preşedintele american. Clauza, întârzie şi ea pentru România, în condiţiile în care este acordată Mongoliei. Iată de fapt adevărata stare de lucruri în relaţiile româno-americane.

Urmărind evenimentele din ţară m-a amuzat apariţia precum „ciupercile” a luptătorilor împotriva regimului şi a dictaturii lui Ceauşescu. Mă refer la interviurile pe această temă date de Militaru, Brucan şi alţii. Mă întreb, cum de a rezistat regimul şi odiosul, acestei avalanşe? De Brucan ce să mai zic. Este un fel de „Hopa Mitică”. În SUA, este compromis total. De altfel, autorităţile refuză să stea de vorbă cu el, iar universităţile de prestigiu nu l-au mai invitat să ţină conferinţe. Legat de el, încă două aspecte: a) În cadrul interviului publicat în *Adevărul* din luna august 1990, a afirmat că în 1988, în timpul vizitelor la Washington, Londra şi Moscova a avut contacte cu oficialităţile ţărilor respective în cadrul cărora le-a informat despre mişcarea de disidenţă din ţară şi le-a solicitat sprijinul. Am discutat cu cei cu care Brucan s-a întâlnit la Washington, la timpul respectiv, şi care au dezminţit categoric afirmaţiile sale. Ei au indicat că singura preocupare a lui Brucan a fost aceea în legătură cu promovarea cărţii sale, care tocmai atunci apăruse în SUA. b) După ce a apărut articolul în legătură cu mine în *The New York Times,* în luna octombrie 1990, în care am arătat rolul lui Brucan vis à vis de mine, acesta a trimis o scrisoare redactorului-şef, cu rugămintea de a fi publicată ca drept de replică. În această scrisoare, fără a nega cele spuse de mine, a încercat să scoată în evidenţă faptul că a prevenit pe americani de mişcarea de disidenţă din România. Redacţia ziarului i-a comunicat că nu-i poate publica scrisoarea, deoarece, cele afirmate de el nu se confirmă. După cum vezi, Brucan este un mare povestitor.

Ţi-am scris toate acestea, pentru a înţelege şi mai bine cauzele aversiunii lui Brucan faţă de mine. El ştie foarte bine că eu sunt în posesia informaţiilor din care rezultă că el nu a fost iniţiatorul „scrisorii celor 6” şi că afirmaţiile din interviul dat ziarului *Adevărul* sunt false. De aceea, pentru el cu cât sunt mai departe cu atât mai bine. Dar se înşeală. Surpriza abia urmează.

Sper, ca până la urmă să stabilesc legătura cu A. Buican (2). I-am scris despre aceasta lui Alecu.

Aici, principala preocupare a fost războiul din Golf. L-am urmărit, pas cu pas, la televiziune. Acum rămâne să vedem ce se va întâmpla cu S. Hussein. Deja, televiziunea transmite imagini de la demonstraţiile împotriva acestuia care au loc în Irak.

Ce îţi face familia? Sărutări de mâini soţiei şi salutări băieţelului.

În aşteptarea unor veşti de la tine te îmbrăţişez cu drag,

Mircea

Dlui Niculae Gheran, Aleea Pleniţa Nr. 4, Bl Y-8, Sc. I, Apt. 1, Bucureşti, Cod 74676

[plic fără însemnele poştale] Prin bunăvoinţa lui Alecu.

---

1. Scriitorul Alecu Ivan Ghilia (1930-2023), foarte bun prieten cu N. Gheran.
2. Alexandru Buican (n. 1953), scriitor, directorul revistei *Polemici* (serie veche, apărută între 1988 şi 1991 la New York, serie nouă, Baia Mare, 2016-2017).

[2]

10 aprilie 1991

Dragă Prietene,

Profit de deplasarea lui Max la Bucureşti, pentru a-ţi mai scrie câteva rânduri.

Continui să mă acomodez noi[i] situaţii, petrecându-mi majoritatea timpului scriind. Am mai multe proiecte, unele din ele fiind deja finalizate în contracte. Este vorba de două proiecte privind relaţiile româno-americane (o istorie mai largă cuprinzând perioada 1945-1989 şi unele aspecte ale acestor relaţii în perioada 1985-1989) şi un proiect referitor la viaţa mea. De asemenea, scriu cu regularitate unele articole privind situaţia actuală. Se pare că unele din scrierile mele deranjează pe unii – dar să fiu sincer cu tine – nu-mi pasă.

Imaginea ţării continuă să fie proastă. De altfel, Max îţi va povesti despre articolele apărute recent privind aşa-zisa „vânzare” a copiilor din România. Dezgustător. În general, autorităţile de la Bucureşti fac eforturi disperate pentru a-şi îmbunătăţi imaginea în SUA. Iliescu şi Roman bat mereu la porţile Casei Albe. Şansele lor sunt însă minime dacă nu chiar inexistente, deoarece, crede-mă, cei în drept să ia deciziile respective sunt avizaţi „ce şi pe cine” reprezintă cei doi.

Pe aici, se zvoneşte tot mai des despre disputele între Iliescu şi Roman, Bârlădeanu şi Roman, şi altele. La început, lumea a fost dispusă să aplece urechea, pentru a descoperi eventualele diferenţe de fond. Astăzi, sunt tot mai mulţi, şi mă refer la factorii de decizie din Administraţie (guvern) şi Congres, care au ajuns la concluzia că pe fondul problemei (menţinerea puterii cu sprijinul fostei securităţi) nu există practic diferenţe între cei în dispută.

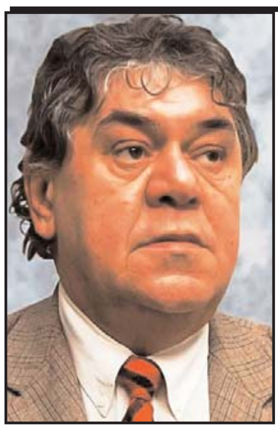
Pe de altă parte, este aproape incredibil cum România a putut risipi capitalul politic obţinut în decembrie 1989. Nu am nicio îndoială că asupra acestui aspect istoria va mai reveni, şi nu o dată.

Sper să primesc câteva rânduri de la tine când se va reîntoarce Max. A rămas stabilit să mă întâlnesc cu Max când va reveni din ţară. Regret, că nu voi pute[a] fi alături de voi când veţi bea împreună (am în vedere pe tine, Alecu şi Max) un pahar de vin.

Sărutări de mâini soţiei şi salutări celui mic, te îmbrăţişez cu drag,

Mircea

Cărţi şi autori

O pierdere şi o regăsire în limba română

Aureliu GOCI

Există o concentrare a extremelor social-politice şi o intensitate a urgenţelor umanitare şi naţionale care fac să nu lăsăm să treacă pe lângă noi „clipa cea repede ce ni s-a dat", mai ales pentru un poet sensibil cum este dl Virgil Ciucă. Poet român rezident în Statele Unite, nu pierde ocazia ca – atunci când revine în Ţară să nu se străduiască a publica măcar un volum de versuri. Sunt versuri de rezistenţă şi afirmare a eternităţii neamului românesc din partea unui om de mare integritate morală. Astfel, putem spune că poţi să te pierzi în lume, dar să te regăseşti în propria Ţară. Ediţia a doua din volumul *Pierdut în lume*, revizuită şi adăugită cu noi creaţii (Editura Betta, 2024), păstrează ideea dragostei de Ţară care i-a inspirat toate cărţile. Cât păstrăm conştiinţa limbii materne, avem şi sentimentul apartenenţei la o comunitate umană puternică. Autorul, de la debut până în prezent, a rămas un revoltat, un rebel cu diverse cauze (politice, sociale, intelectuale), uneori chiar un ateu care se războieşte cu o divinitate apocaliptică.

Asemenea „omului revoltat" al lui Camus, el înregistrează diverse reacţii existenţiale: de la frustrare şi umilinţă, până la revoltă şi condamnare a unei societăţi care, fie şi de diverse culori politice, îşi denigrează şi marginalizează poeţii.

Remarcabilă prin actualitatea sa, recurgerea la arme pentru apărarea Patriei apare, în volumul autorului, de două ori: *Chemarea la arme*, un poem inspirat de „invazia neroadă", dar descriind cum „Sub arme se-nrolau străbunii", dar şi *La arme*, un îndemn adresat poporului în momentul actual: „La arme, fraţi români, să ne-nrolăm sub arme/ Din optzecinouă-ncoace suntem o colonie,/ Ţara-i secătuită, copiii mor în spasme,/ Suntem o ţărişoară ţinută în sclavie!// La arme, rupeţi lanţuri, spânzuraţi camarila/ Nu aşteptaţi zadarnic pe Dumnezeu cu mila!"

Conştiinţa naţională s-a păstrat şi se pare că s-a aprofundat în creaţia dlui Ciucă, încât fiinţa naţională se exprimă acum în toată plenitudinea. Iată ce scria poetul, la Bucureşti, în ianuarie 2009: „Ascultaţi cum geme pământul sluţit/ Ascultaţi cum plânge ţăranul trudit/ Ascultaţi pruncii rămaşi fără lapte/ Şi cântul celui plecat după moarte. /.../ Ascultaţi acuzele celui hulit/ Ascultaţi nechezat de cal arvunit,/ Ascultaţi pe cei ce vor libertate/ Şi porunca Celui Fără de Moarte" (*Ascultaţi*). Aceleiaşi tematici aparţin şi *Căciula dacică, Lătra un câine,* şi enumerarea poate continua. Este însă de remarcat faptul că atunci când scrie din America, poetul abordează şi alte teme – peisajul, tinerele „cu laptopuri" prin parcurile din New York – dar nici aceste strofe nu sunt lipsite de critica dură a poetului: „Seduse cu opium, obosite de jocuri,/ Coboară-nspre mare în rochii de seară /.../ (*Frumoasele nopţii,* Jacksonville, Florida, 2005). Se conturează astfel o viziune foarte personală privind eternul feminin, viziune amară, a omului lipsit de iluzii chiar şi în domeniul iubirii: „De la Adam până acum/ Îţi scriu rapsozii osanale/ Sclavii dorinţelor carnale,/ Dar pentru tine totu-i fum" (*La femme,* Bucureşti, nov. 2009).

Dar tema principală a scrierilor dlui Ciucă rămâne Patria, temă în care poetul se angajează cu toate forţele intelectuale pentru a mai crea încă un moment de dragoste pentru România, ca în poemele *O zi de toamnă, Odă lui Mihai Viteazul, Omagiu lui Eminescu* din care cităm: „Ne-am adunat, era-n sejur,/ Despre trecut a scrie,/ O atmosferă sfântă-n jur –/ Gânduri şi poezie.// Simţeam venind c-un pas grăbit/ Din lumea de departe/ Luceafărul îndrăgostit/ De viaţă, nu de moarte. /.../

O menţiune aparte trebuie s-o acordăm poemului *Luceafărul dacilor,* care îmbină omagiul lui Eminescu cu nemurirea „sufletului de dac" în care poetul „ne-ndeamnă româneşte/ Să nu uităm că suntem brav popor". Versurile se încheie cu o strofă elocventă: „Luceafărul nu a murit, veghează/ Poporul Dac, Popor nemuritor/ Cuvântul lui va ţine-o Ţară trează/ În secolul imbecilizat". După cum se vede, simţirea poetului este mai tare chiar decât versificaţia, ceea ce adaugă scrierii un plus de valoare.

În comunităţile româneşti din America, dl Virgil Ciucă este POETUL, unicul, simbolul creativităţii naţionale, dar dacă ar trăi zi de zi în România, atunci ar activa mai mult în interiorul grupărilor poeţilor şi poate ar schimba uşor perspectiva. Vreau să spun că rolul ori imaginea persoanei ar fi altele, deşi poetul ar fi acelaşi, că zona de acţiune a expresiei se schimbă în raport cu locul de viaţă şi creaţie al artistului, deşi, esenţialmente, artistul rămâne acelaşi.

Adaug că şi modul de receptare, de înţelegere se modifică după spaţiul de exprimare. E adevărat că „Românu-i tot român, oriunde ar fi", dar sintagma nu e obligatorie şi pentru poeţi. El e sensibil la tot ce se întâmplă în jur şi identitatea sa fragilă se metamorfozează. Apoi, nici poezia nu-i peste tot aceeaşi poezie: este percepută diferit, cu funcţii şi finalităţi variabile şi însăşi tematica diferă: inspiraţia vine din alte zone.

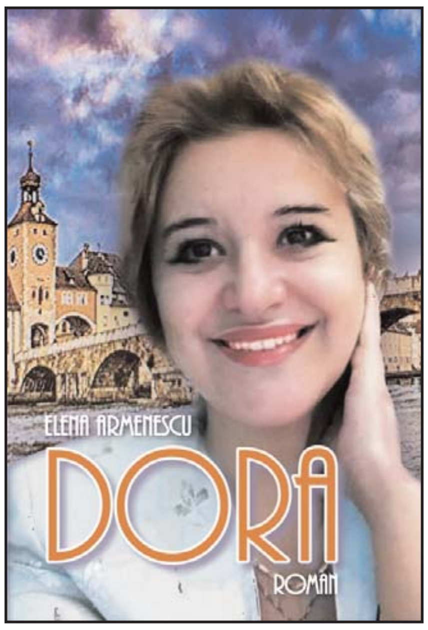
Ca o impresie surprinzătoare aş spune că imaginea de „pierdut în lume" a poetului nu este integral relevantă, deoarece semnificaţia profundă şi secretă a sintagmei titlului trimite la neantul lumii, dar atâta timp cât păstrăm conştiinţa limbii şi sentimentul unei apartenenţe la o comunitate umană puternică, nimeni nu se mai poate considera pierdut în lume. Totuşi, se nuanţează obiectul dispariţiei simbolice: lumea se pierde în infinitul şi derizoriul său, dar receptarea mesajului poetic o salvează de la dispariţia într-un spaţiu haotic.

Dincolo de surâs

Mihai NEAGU BASARAB

La sfârşitul lecturii, conştient de faptul că a fost pentru mine o adevărată sărbătoare a sufletului şi a spiritului, mi-am pus problema cărui gen aparţine acest volum intitulat *Dora, dincolo de surâs* (Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2024)? Autoarea e recunoscută ca poetă şi medic cu multiple specializări. După dimensiuni, proza aceasta ar fi un roman. Dar e atâta ştiinţă şi atâta esoterism presărate din abundenţă, inclusiv cu note de subsol şi anexe, ca un adevărat tratat ştiinţific, încât trebuie să recunosc că am terminat tocmai de citit primul roman ştiinţifico-esoteric de care am avut parte.

S-ar putea spune că e de fapt un roman ştiinţifico-religios, mai degrabă. Autoarea face însă incursiuni în mai multe ramuri ale creştinismului, în budism, în mahomedanism şi în alte religii mai secrete, pe care orice ortodox evlavios nu le poate privi decât ca domenii ale esoterismului, religia fiind una, cea căreia îi aparţii, celelalte nu pot fi abordate decât ca domenii ale esoterismului, pentru a nu cădea eretic în vreo schismă. Când o poetă abordează proza, ea reuşeşte performanţe deosebite, care umplu de încântare cititorul. O singură propoziţie: „În scurt timp am adormit îmbrăţişaţi şi îmi amintesc că am visat păsări flamingo." Desigur că o stângăcie pe ici pe acolo este mai mult tributul debutului într-un domeniu nou, dar de cele mai multe ori poeta vădeşte reale calităţi de romancieră, chiar şi atunci când alunecă în dificilul registru umoristic: „Da! Văd! Rostesc eu fascinată şi în clipa aceea, cu tot fumul care se degaja în apropiere, două albine s-au năpustit asupra feţei mele neacoperite şi m-au înţepat: una lângă ochiul drept şi alta în partea stângă a bărbiei. În câteva ore nu mă mai cunoştea nimeni. Mi se umflase faţa asimetric, ochiul drept era închis din cauza edemului, şi falca stângă îşi dublase volumul."

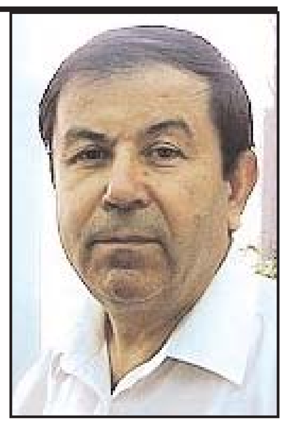
Există în întreaga carte o sănătoasă punere la zid a comunismului criminal, nu pentru marile masacre, pentru genocid, ci pentru toate mizeriile mărunte, chiar pentru crime individuale, fără a se căuta să i se găsească circumstanţe atenuante, nici înainte de decembrie 1989, nici după. Este şi normal să fie aşa, pentru că o mare parte din carte, altminteri o minunată poveste de iubire, este dedicată prezentării modului în care s-a format intelectual, la cel mai înalt nivel, inclusiv religios, personajul principal, naratoarea la persoana întâi, Dora. Ea l-a cunoscut şi a beneficiat de învăţătura primită de la Petre Ţuţea. A făcut parte din cercul orientalist al lui Constantin Daniel, rămânând în legătură după decesul acestuia cu doamna Zizi, soţia savantului. Prin Mario Vasilescu îi cunoaşte pe doctorul Ladea şi pe scriitorul Andru. Toţi aceştia ar fi putut trăi mai mult, dacă n-ar fi suferit persecuţii politice, fie şi numai pentru că au aderat, unii, la mişcarea oarecum spirituală şi nu numai, Meditaţia transcendentală. La un moment dat, autoarea chiar începe să enumere o serie de medici iluştri persecutaţi de Securitate din ordinul partidului comunist. Este amintit între alţii, cu o biografie destul de minuţioasă, doctorul Milcoveanu, care a scăpat ca printr-un miracol să fie împuşcat în lagărul de la Miercurea Ciuc. Ştiu că această salvare se datorează faptului că era nepotul generalului Sănătescu, care n-a rezistat la lacrimile mamei lui Milcoveanu.

Autoarea îi urmăreşte amănunţit destinul, menţionând şi perioada în care a fost umilit de comunişti ca medic în circumscripţia sanitară Vitan, în cartierul evreiesc Văcăreşti, unde a fost pus, ca legionar, ca să fie înjurat de evrei. Numai că evreii, fiind foarte inteligenţi, şi-au dat repede seama că au ca medic de circă un doctor cum nu prea erau profesori la Facultatea comunistă de medicină din Bucureşti şi s-au purtat cu Milcoveanu mult mai bine decât nişte foşti ţărani români ajunşi prin mahalalele Bucureştiului cu ocazia temporarei industrializări forţate a României, care, până la urmă, n-a reuşit decât să distrugă ţărănimea ca rezervor etnic de românism. Despre cât de bine a dus-o Milcoveanu în cartierul evreiesc Văcăreşti ştiu de la alt ilustru medic legionar, Crişan Muşeţeanu, care, în aceeaşi perioadă şi din aceleaşi motive, neinspirate ca pedeapsă, a fost numit medic de circă în celălalt cartier evreiesc al Capitalei, Dudeşti, şi a dus-o şi el la fel de bine ca Milcoveanu, vorba vine, până când a reuşit să scape în Germania, unde a condus mai multe laboratoare medicale la celebrul Institut Max Planck.

Revenind la excelentul roman al poetei Elena Armenescu, din care oricine poate învăţa mai mult decât dintr-o bibliotecă de romane, trebuie să prezentăm şi frumoasa poveste de dragoste dintre Dora şi Andrei, personalităţi excepţionale, dar tot din carne, ca şi noi toţi.

→

Victor Ravini, eseistul

Traian D. LAZĂR

Printre elementele distinctive ale existenţei şi operei filologului şi teologului Victor Ravini se numără faptul că s-a format în spiritul culturii române, dar s-a aflat în contact şi a adăugat la structura personalităţii sale alte culturi, mai ales cea germanică.

Născut la 10 octombrie 1943 la Caracal, judeţul Olt, a absolvit Liceul „Ioniţă Asan" din Caracal în 1961 şi Facultatea de Filologie la Universitatea din Timişoara, specializarea limba şi literatura română – limba şi literatura germană, în 1966. A fost profesor de limba şi literatura română într-un sat maghiar din România şi, apoi, traducător în comerţul exterior al României, la Bucureşti.

Probabil, în acest timp a publicat articole în revista *Limba Română* editată de Academia Română şi în alte publicaţii, precum şi 4 romane la Editura Albatros, în vreme ce director al editurii era Mircea Sântimbreanu.

Nu ştim în ce împrejurări a ajuns în Suedia, unde a început şi absolvit liceul în 1989 continuându-şi studiile la Facultatea de Ştiinţa Religiilor la Universitatea din Gőteborg, iar masteratul la Scandinavian International University.

După o perioadă de profesorat la Şcoala germană din Gőteborg şi la liceul din Alingsås, a ajuns conferenţiar la Universitatea din Borås.

Fără a detalia, menţionăm că a urmat cursurile altor instituţii de învăţământ superior, a desfăşurat o amplă activitate publicistică, în reviste şi volume scrise în limba suedeză. Concomitent, a publicat în România şi Republica Moldova, în limba română, articole şi volume, pe teme de folclor, literatură, lingvistică şi istorie.

Evident că diversitatea de şcoli şi medii de viaţă şi-a pus amprenta asupra creaţiei sale culturale ca tematică, viziune, interpretare etc. De formaţie policulturală, prin şcoli şi medii de viaţă, Victor Ravini este un creator policultural, fapt atestat şi de cartea sa *Din preistorie în viitor,* Editura Ideea europeană, Bucureşti, 2023.

Este un volum remarcabil prin amplitudinea spaţială, temporală şi disciplinară a subiectelor tratate, diversitatea surselor şi interpretărilor, originalitatea/ineditul tezelor formulate/susţinute.

Pe plan temporal, autorul tratează subiecte ce ţin de la istoria civilizaţiei mesopotamiene la ignoranţa generalizată actuală şi viitorul civilizaţiei umane, exprimat/redat printr-o parafrază după André Malraux: „Viitorul omenirii va fi feminin sau nu va fi".

În viziune spaţială, preocupările lui Victor Ravini cuprind Terra şi Cosmosul, Babilonul, Sarmizegetusa, bisericile ortodoxe, Viena lui Freud, Coranul, ficţiunile basmelor.

Ariile disciplinare ale cunoaşterii aflate în atenţia eseistului V. Ravini includ folclorul, lingvistica, antropologia, istoria, religia, literatura în expresie sanscrită, latină sau în limbile moderne.

Ceea ce asigură unitate acestui amalgam cultural este ultima achiziţie din lungul şir de acumulări formative ale lui Victor Ravini, metodologia comunicării. Autorul a urmat, la Stockholm, cursuri postuniversitare pe aria metodologică a cunoaşterii şi comunicării.

Metoda de comunicare preferată de autor, în acest volum, este metoda eseistă pigmentată cu metoda aforistică.

Primul eseu din volum, intitulat „România, vârf de lance în avangarda culturală din Occident", tratează exhaustiv aria tematică enunţată în titlu. Lectura eseului ne înfăţişează, în

toată splendoarea sa, un erudit de extracţie filologică dezlănţuit în referinţe, original în interpretări susţinute cu vervă polemică. Autorul foloseşte cu predilecţie metoda eseistă de comunicare a cercetărilor sale asupra temei studiate. Premisele demonstraţiilor sale sunt conţinute în erudiţia sa, fapte şi idei enunţate în formulări generale. Rareori ne argumentează adevărul acestor aserţiuni pe care noi trebuie să le luăm drept adevăruri doar pe baza faptului că sunt originale şi fermecător redactate.

Esenţa metodei eseiste nu este demonstraţia logică a adevărului unei teze, a unei aserţiuni, ci discursul asupra acesteia, eleganţa, atractivitatea, vioiciunea spirituală, estetica spunerii.

Fiecare dintre eseurile din volum este captivant, probează erudiţia autorului, resursele sale narative şi imaginative. Studiate raţional sub raportul cunoaşterii, ele nu dovedesc decât subiectivitatea cunoaşterii umane, ineficienţa ei în a da un răspuns clar, obiectiv şi universal valabil. Iar Victor Ravini prin metoda eseistă ne determină să credem tot ceea ce susţine datorită faptului că ideile sale sunt originale, încântă prin noutate, sunt formulate apăsat, convingător, fără dubii şi ezitări.

Hermeneutica ştiinţifică este înlocuită cu hermeneutica abisală a lui Vasile Lovinescu (vezi *Tribuna,* nr. 281/2014), facilitând autorului prezentarea unei posibilităţi drept realitate indubitabilă, asocierea basmului *Harap Alb* cu *Coranul.*

Folosind limbajul adecvat, Victor Ravini îl face pe citior să se simtă părtaş la cercetarea subiectului, să împărtăşească cu autorul satisfacţiile descoperirii şi înţelegerii subiectului examinat. Mărunte descoperiri lingvistice nu sunt prezentate drept ceea ce sunt, argumente pentru corijarea sau înnoirea unor teze ale istoriei, ci argumente pentru schimbarea paradigmei, pentru „rescrierea istoriei".

Schimbarea perspectivei dă subiectului analizat o altă înfăţişare, nu neapărat mai adevărată pentru că nu acesta este scopul autorului, ci nouă, convingătoare, lesne de însuşit. În acest fel: tracii denigraţi de Homer sunt reabilitaţi; crearea basmelor este datată astronomic; cuvintele româneşti apar mai apropiate de sanscrită decât de latină; nefolosirea prefectului simplu apare ca legată de dictatura inculţilor etc.

Rod al acumulărilor culturale şi a mobilităţii gândirii autorului, volumul *Din preistorie în viitor* oferă cititorului, în spiritul orientării actuale a literaturii, o viziune originală asupra unei mari varietăţi de probleme ale cunoaşterii, incitantă şi atractivă.

Totuşi, prin cunoştinţe esoterice, deci aşa-zis secrete, când, de fapt, se apără singure de cine nu le poate pricepe integral, Dora şi Andrei reuşesc să se autocunoască obiectiv, privindu-se fiecare din afara lui, astfel încât cu obiectivitate să poată face progrese tinzând spre nelimitare, ceea ce nu stă în putinţa omului standard. O iubire perfectă n-are nevoie să fie povestită. Este aici ceva care, fără a o micşora, o neîmplineşte.

Iniţial, Andrei este mentorul Dorei pe cărările iubirii. Ea însă are de asemenea o pregătire superioară în multe domenii intelectuale, religioase şi esoterice şi este în măsură să înţeleagă şi să se adapteze rapid la o serie de particularităţi care, pe alocuri, iau forma unor exigenţe mai greu de asimilat. Efortul înţelegerii sporeşte însă dragostea Dorei pentru Andrei. O funcţie înaltă în America pentru Andrei, apoi moartea prematură a acestuia imperfecţionează această iubire, oricum deasupra iubirilor obişnuite.

Totuşi, romanul împleteşte mai multe destine, mai sunt şi alte cupluri, mai multe familii, rămuroase unele, altele mai sărace în neamuri, interacţionând pentru a se dezvălui cititorului ca personalităţi verosimile şi de elită, posibile modele pentru cititori. Deci cartea este superior instructivă, pedagogică, prin numeroase elemente de istorie, filosofie, esoterism, dar, în acelaşi timp, are şi un rol educativ, prin personaje de o înaltă ţinută culturală şi sufletească, adevărate modele pentru cititori şi cititoare. Este foarte bine conturată în carte familia formată din Ileana, soţul ei Radu, fost deţinut politic, care se retrage la un moment dat la o mănăstire, şi doi copii excepţionali, Cosmin şi Damian, care pe parcursul romanului evoluează ca elevi, studenţi şi medici. Ileana este o savantă, ajunge profesoară universitară, iar cealaltă prietenă a Dorei, Clara, organizează simpozioane Mircea Eliade, aducând prin acest amănunt biografic cu ilustra scriitoare argeşeană Mona Vâlceanu. Tudor este un prieten al lui Andrei pe care Dora îl reîntâlneşte la Constantinopol, unde se afla la un congres interdisciplinar. Altă prietenă este Miruna.

O bunică este deosebit de reliefat conturată, cu multă artă. Viaţa la ţară, ca şi cea de la oraş, are, fiecare, farmecul ei. Este amintită Mănăstirea Sf. Ana, ctitorită de Pamfil Şeicaru, în care, în vremea comuniştilor, a funcţionat o cârciumă, conform modelului sovietic şi vigilenţei comuniste anticreştine.

Cura de la Băile Herculane ne prilejuieşte să aflăm tot istoricul acestei localităţi balneare, care-i fascina pe strămoşii noştri romani şi nu mai puţin, după aproape două milenii, pe austrieci.

Cunoscătoare şi a mişcării de la Mănăstirea Antim, „Rugul Aprins", autoarea citează din părintele V. Vasilache, membru marcant al respectivei mişcări, ajuns în cele din urmă în America, următorul pasaj despre regimul asupritor ateu: „Au umilit şi înjosit pe cei ce au fost fruntea Neamului; au batjocorit credinţa creştină; au lovit şi au călcat în picioare înseşi valorile vieţii pe baza cărora se ajunsese la înflorirea ţării generaţie după generaţie! Ei au supus la degradări cumplite tot ceea ce a constituit cultura, umanitatea şi creştinătatea de veacuri ale poporului român; au răstignit şi scuipat pe strămoşii Neamului românesc, pe părinţii, pe fraţii, pe surorile şi pe tineretul unui popor care nu aveau altă vină decât aceea de a fi apărat altarul spiritualităţii româneşti."

Ca medic, Dora este adepta medicinii holistice, ea vede pacientul ca un întreg, cu perturbări mult mai complexe decât medicii obişnuiţi. Desigur, este discutabil dacă dacii sau alte neamuri în afară de chinezi stăpâneau acum câteva mii de ani acupunctura. Deşi, acupunctura, fiind o descoperire şi nu o invenţie, stătea la îndemâna gândirii tuturor neamurilor, din cele mai vechi timpuri. Este totuşi dificil să prezinţi o asemenea carte, pentru că harul beletristic incontestabil este frecvent surclasat de ineditul unor interpretări ştiinţifice şi esoterice de asemenea de maximă valoare.

În orice caz, această carte nu este numai un succes al autoarei Elena Armenescu, ci şi al literaturii române în acest moment de maximă deschidere culturală în care, pe plan naţional, ca şi în domeniul socio-politic şi economic, există prea multă confuzie.

Cărţi şi autori

Ion Rotaru:
O istorie a literaturii române... (I)

Maria Mona VÂLCEANU

Am în faţa ochilor *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent* de Ion Rotaru (Editura Dacoromână, Bucureşti, 2006). Ambiţios proiect şi, cu siguranţă, unic în realizarea lui. Din 2006 şi până acum am citit de multe ori paginile impresionantei *Istorii,* folosind opiniile profesorului ca repere în cercetările mele literare. Dar acum o parcurg fără grabă, ca pe o poveste, povestea Neamului meu, depănându-se încet, încet, fascinându-mă. Vorbeşte Ion Rotaru despre Ţară şi Strămoşi, ipoteze privind cultura străromână, se abate, mărturiseşte el, de la tiranizantul model călinescian, neatins totuşi de nimeni timp de o jumătate de veac, pentru a integra disciplinei istoriei literare cultura străromână, cea geto-dacică, fiindcă Ion Rotaru e mândru de descendenţa noastră din strămoşi al căror teritoriu se întindea, sub regele Burebista, „de la Bug (Ucraina) până în părţile Moraviei şi dincolo de Dunăre până la muntele Hemus (Balcani) – se spune pe piatra descoperită la Balcic" (pag. 7).

Pe lângă discutarea spiritualităţii geto-dacice situată sub semnul zamolxianismului şi al nemuririi, defilează uşor prin faţa ochilor noştri Publius Ovidius Naso, cel cu care şi noi considerăm că s-a început literatura în aceste ţinuturi, apoi capitole absolut inedite, scrieri patristice în epoca străromână, nume ca Nicetas de Remesiana, Ion Cassianus şi Dionisie Exiguus sunt puse la loc de cinste. Nu se fereşte să discute şi ipoteza pelasgo-sarmatico-geto-dacă sau protocronismul absolut, problema este adusă în discuţie, dar profesorul se retrage cu diplomaţie, lăsând viitorul să vorbească, încât „latinitatea creştinismului la români, concomitentă cu formarea poporului şi a limbii se poate dovedi printr-o serie de inscripţii, de obicei pe pietre tombale, de exemplu, inscripţia găsită la Cluj-Napoca, datată de Vasile Pârvan aproximativ prin anul 230, ori cea descoperită la Biertan, lângă Sighişoara".

Un incitant titlu este *Folclorul ca factor de coeziune.* Cu o bogată documentaţie, se trece prin literatura română veche, cronicile călugăreşti, *Învăţăturile lui Neagoe,* apariţia scrisului în limba română, cele mai vechi texte păstrate, apoi marile cronici româneşti din secolul al XVII-lea şi începutul celui de al XVIII-lea, până la actul oficial de naştere a limbii române, *Biblia de la Bucureşti.*

Ar fi poate bine să amintim că autorul reproduce în carte, pentru memoria generaţiilor viitoare, harta Moldovei alcătuită de Dimitrie Cantemir. Să nu uităm că Ion Rotaru însuşi era moldovean (n. 11 septembrie 1924, Valea lui Ion, Bacău, d. 18 decembrie 2006, Bucureşti), profesor al Facultăţii de Litere, Universitatea Bucureşti. Lucrarea sa cea mai cunoscută este această *Istorie*, o primă versiune fiind teza sa de doctorat, într-o primă ediţie, *O istorie a literaturii române de la origini până în 1984* (vol. I-III, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, respectiv, 1984).

Epoca veche cuprinde 159 de pagini din marea istorie şi sunt identificate trei direcţii generale ale scrisului românesc vechi, specificul naţional şi popular, umanismul militant şi tendinţa de sincronizare cu marile culturi europene.

Capitolul II, *De la epoca Luminilor până la Junimea*, riguros organizat, aş zice clasic, cu multe pagini dedicate *Ţiganiadei* lui Ion Budai Deleanu, aduce şi nume mai puţin cunoscute, ca Zilot Românul, pe care Hasdeu, primul care l-a descoperit în Arhivele statului, îl numea ultimul cronicar român din epoca fanarioţilor. Desigur, nu lipsesc Văcăreştii, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova sau Grigore Alexandrescu. Este o plimbare duioasă, parcă prin timpuri şi epoci, totul bazându-se pe documentaţia serioasă existentă, împodobită cu numeroase citate din opera celor prezentaţi.

Ion Rotaru nu mi-a fost profesor, aş zice că eu m-am format mai ales studiind *Istoria* lui George Călinescu, cu multe lecturi din Alexandru Piru pentru epoca veche şi Eugen Lovinescu, evident, pentru epoca modernă, sub bagheta elegantă a lui Eugen Simion pentru *Scriitorii români de azi.* Dar n-aş zice că nu-mi place această cuminte şi folositoare plimbare la care ne invită Ion Rotaru, şi-i văd, ca în poezia lui Eminescu, pe Mumulean, glas cu durere, pe Donici, cuib de înţelepciune, pe Anton Pann, cel isteţ ca un proverb.

Momentul 1840 defilează şi el, cu numele celebrilor paşoptişti, apoi capitolul III, *De la Junimea până după Primul Război Mondial,* didactică evocare a acelor şedinţe, devenite, iată, nemuritoare, situate sub semnul lui „entre qui veut, reste qui peut", care a făcut posibilă reunirea în acelaşi cadru a celor patru clasici ai literaturii, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici. Domină textul despre Titu Maiorescu, evident omagiat ca mentor, urmat de scriitorii de la Junimea şi descifrez nerăbdătoare capitolul dedicat lui Eminescu, care începe frumos: „De aici însă, din Moldova de Sus, Poetul a cuprins tot timpul şi spaţiul românesc, intrând în mit şi în legendă." Dar nu atât prezentarea vieţii şi operei Poetului mă impresionează, făcută riguros şi academic, ci mai ales analiza lucidă a posterităţii acestuia, ecourile eminescianismului în timp: „Despre Eminescu s-a

scris enorm. Pe parcursul unui secol şi mai bine... în jurul unui mănunchi de poezii antume, 61 la număr, putând intra cu uşurinţă între coperţile unui volum de 300 de pagini, format de buzunar, a câtorva proze şi a unui vraf de manuscrise din care au fost extrase postumele, s-a produs până acum o bibliografie ce însumează aproximativ 6000 de titluri. Şi se va mai scrie şi de aici înainte, niciodată îndeajuns; pentru că poetul a devenit însăşi suma, simbolul spiritualităţii româneşti... scrisul eminescian devine izvor şi pretext, punct de plecare a tot mai numeroase, mai bogate studii." Sau firescul introducerii la cercetarea poeziei de dragoste: „Un spaţiu intim... îl ocupă poezia de dragoste. Nimeni până la dânsul, şi nici de la dânsul încoace, nu a cântat atât de frumos acest sentiment profund omenesc. Generaţii întregi şi-au legănat iubirea în armonia versului eminescian, şi abia modernii de după Arghezi dau semnele unei eliberări. Secretul adeziunii la această poezie superioară stă în caracterul ei obştesc am spune, şi în sinceritatea absolută cu care se revarsă simţirea poetului, ferecată în lanţuri de imagini de o muzicalitate şi o naturaleţe neatinse de nimeni." Eminescu în eternitate, pare a rosti profesorul Rotaru la finalul acestui capitol: „Eminescu ziaristul şi Eminescu poetul din *Doina* este al nostru, al tuturor românilor. ALTFEL NICI NU SE POATE. Ritmurile şi rimele lui ne urmăresc precum o fatalitate ineluctabilă în absolut, le avem gravate în inimi, dincolo de voinţa sau nevoinţa noastră."

Pagină cu pagină se trece prin Timp: Macedonski şi curentul de la *Literatorul,* problema ţărănească şi problema naţională, curente literare de la începutul secolului XX, la loc de cinste fiind Nicolae Iorga: „Cu Nicolae Iorga, adversarul cel mai înverşunat al influenţelor străine, cultura românească a înregistrat de fapt punctul ei maxim de ecloziune în plan universal." Este remarcabil că istoricul se opreşte fascinat la Octavian Goga, atras de simplitatea şi frumuseţea neasemănată a *Cântecelor* („De trei zile beau şi-mi zice/ din lăută Laie Chiorul").

Plimbarea mea prin paginile acestei istorii literare este o încântare, imagini ale scriitorilor, ale caselor unde s-au născut, ale şcolilor care mai există, simbolismul cu figurile lui, lucruri şi versuri pe care le-am memorat la şcoală sau la facultate trec prin faţa ochilor mei, evocate cu emoţie, dar şi cu multă dragoste, de filologul Ion Rotaru. Străbat nerăbdătoare epoca dintre Cele Două Războaie Mondiale, mă opresc un moment curioasă la Panait Istrati, ca să descopăr apoi o ciudată Addenda, inserată înainte de capitolul dedicat scriitorilor de la *Sburătorul*, în care discută publicarea de către Monica Lovinescu, la Editura Minerva, în 1993, a unor agende ale tatălui său, cu însemnări intime, poate pentru a-i servi ca *aide-mémoire* privind pe cei care frecventau cenaclul. Profesorul Rotaru nu vede cu ochi buni această iniţiativă a Monicăi Lovinescu, însemnările fiind uneori prea dure, dar mie mi se pare, dimpotrivă, foarte interesant de observat cât de greu i-a fost lui Lovinescu să ţină atâta timp în Bucureşti cel mai important cerc literar după *Junimea,* câtă răbdare, câtă diplomaţie şi câtă voinţă a avut criticul de la *Sburătorul.*

Avangardist, suprarealist *avant la lettre* este considerat Urmuz, opera sa fiind analizată cu inteligenţă şi interes.

Nou prin conţinutul său este capitolul *Critici, esteticieni, istorici literari,* în care profesorul Rotaru porneşte de la afirmaţia lui Călinescu (de altfel, Călinescu este adesea menţionat în cuprinsul *Istoriei*) că cei mai buni critici literari sunt chiar scriitorii, aceştia cunoscând tainele meşteşugului, totuşi varietatea şi bogăţia literară a epocii interbelice a dus la afirmarea unor critici profesionişti, care au îmbogăţit-o, iar „însemnătatea lor este aşa de mare, încât de îndată se întrezăreşte necesitatea unei istorii a criticii, paralel cu istoria literară propriu-zisă. De aceea şi noi ne propunem un şir de medalioane, cât se poate de sumare."

Sunt prezenţi Mihai Ralea, secundul lui Ibrăileanu la *Viaţa Românească,* Paul Zarifopol, ieşean de origine, legat şi el de cercul *Vieţii Româneşti,* Perpessicius, cel care, pornind de la afirmaţia lui Iorga, conform căreia, orice cuvânt scris de Eminescu se cuvine neapărat a fi tipărit, începe din 1933 uriaşa sa muncă de editor, „o întreprindere unică în toată istoria tiparului". Apoi Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, teianul nostru Vladimir Streinu, şi lista continuă, scurtul studiu asupra criticii cuprinzând şi interesantul text *Nae Ionescu şi elevii,* la care mă opresc cu o curiozitate sporită, pentru a vedea cum evocă profesorul Ion Rotaru imaginea Profesorului generaţiei lui Eliade. George Călinescu a prezentat numai parţial această generaţie în *Istoria* sa, încât autorul atrage atenţia că istoriile literare din vremea noastră se cade a-i menţiona mai pe larg, fiindcă scrierile lor „sunt pe punctul de a se clasiciza". Analiza este lucidă, guvernele totalitare şi anii comunismului au scufundat în cea mai adâncă beznă „întâmplările din planul politico-ideologic-cultural ale acestei perioade, sau, mai rău, s-a încercat producerea unor falsuri grosolane, sechelele lor fiind vizibile încă şi acum, prin mulţimea de «mărturii», mai mult sau mai puţin binevenite, îndeajuns de suspecte unele. La noi, patimile politice au fost întotdeauna mai apăsate, mai persistente în timp, cu dedesubturi misterioase, indescifrabile, generate de hăţişurile unei istorii ce se zbate de multe sute de ani într-un spaţiu ingrat, unde se încrucişează interesele marilor imperii ale lumii."

Da, mai este mult de lucru până să se descopere această epocă în care a strălucit Nae Ionescu, deşi fugea în chip programatic de orice sistem „şi îşi invita auditorii la «trăirea» intensă a vieţii adevărate, pentru mai exacta regăsire de sine şi o mai limpede justificare a sensului existenţei insului în colectivitatea care l-a născut". Socratic şi colocvial, Nae Ionescu nu a publicat nicio carte, abia reuşeşte Mircea Eliade să-i publice *Roza Vânturilor* în 1937, dar programul său pentru viitorul naţiei este îndrăzneţ.

→

Universul poetic al Mirei Lupeanu

Cristina MINCU

Mira Lupeanu este o figură emblematică în peisajul literar românesc. Fenomenul literar, în complexitatea sa, necesită o abordare deschisă, iar Mira Lupeanu ilustrează perfect acest principiu prin diversitatea şi profunzimea creaţiei sale. Reevaluarea operelor literare şi reconsiderarea faptelor culturale şi artistice sunt mereu necesare, deoarece ierarhizarea estetică absolută a operelor este imposibilă şi depinde de contextul istoric şi geografic.

Activitatea literară a Mirei Lupeanu se întinde pe multiple planuri, cuprinzând poezie, proză, eseu şi traduceri. În domeniul poeziei, ea a publicat numeroase volume, printre care *Ipostaze* (1977), *Zăpezi în toiul inimii* (1982), *Recoltă de zbor* (1986) şi *Sub zodia Cărţii* (1996). Opera poematică a Mirei Lupeanu se distinge prin autenticitatea emoţiei şi explorarea sacrului, reflectând o sensibilitate profundă şi o viziune artistică unică. Temele abordate de autoare variază de la experienţe personale şi transcendentalism la poezie pentru copii şi literatură portretistică. Aceasta din urmă impresionează prin diversitatea registrelor lingvistice şi prin utilizarea ingenioasă a formulelor portretistice. Personajele din volumul *Autobiografia timpului ce mi-a fost scris* sunt ancorate în realitatea autobiografică a autoarei, evocând momente din copilărie şi tinereţe. Portretul mamei şi al bunicii este redat într-un mod luminos şi optimist, capturând clipe de fericire supremă, în contrast cu portretul tatălui, conturat în tonuri alb-negru pentru a sublinia trăsături de caracter şi vicii. Alte personaje sunt tratate cu o notă de caricaturizare, ironie şi persiflare, reflectând o lume vibrantă de sorginte antonpannescă, unde dualitatea dintre bine şi rău este evidentă.

Stilul expresiv al Mirei Lupeanu traversează o gamă largă de tonalităţi, de la meditaţie la comic, de la sarcasm la pamflet, oferind o evaluare critică şi obiectivă a întregului ansamblu de personaje din universul său autobiografic. Poezia sa pentru copii este caracterizată de talent şi o atenţie deosebită acordată publicului tânăr. Volumul *Jucării pentru tăticu'* exemplifică rafinamentul stilistic în explorarea semnificaţiei devenirii umane, cu lecţii subtile despre etică şi morală exprimate printr-un cadru artistic. Reinterpretarea originală a legendelor, poveştilor şi basmelor din copilărie întâlneşte naturaleţea rimelor şi claritatea expresiei într-o formulă poetică de candoare.

Proza Mirei Lupeanu se înscrie în literatura de anticipaţie, combinând elemente de science-fiction cu cunoştinţe profunde despre cărţile sacre ale umanităţii şi descoperirile recente din ştiinţa modernă. Suprarealismul, filosofiile lumii şi teoriile fizicii cuantice se întrepătrund în formule epice îndrăzneţe, propunând teorii unice despre lume şi univers. Această sinteză vizionară dintre lumi viitoare posibile şi concepte ale filosofiei religioase conferă prozei autoarei o originalitate distinctivă în peisajul literaturii de anticipaţie.

Pe partea de eseistică, Mira l-a avut colaborator pe soţul său, Constantin Lupeanu, iar rezultatele evidenţiază o pasiune comună pentru explorarea spiritualităţii şi civilizaţiei chineze, prin lucrări precum *Viaţa intimă la chinezi* şi *Paşi în lumea chineză.* Traducerile realizate împreună acoperă o gamă largă de volume, de la literatura antică la cea modernă chineză, contribuind la îmbogăţirea culturală a României prin intermediul legăturilor stabilite cu Orientul Îndepărtat.

Opera Mirei Lupeanu, deşi nu a fost întotdeauna apreciată la adevărata sa valoare, din cauza faptului că a trăit cea mai mare parte a vieţii în străinătate, beneficiază acum de demersuri critice care încearcă să îi recunoască locul meritat în literatura română. Contribuţiile critice ale specialiştilor, precum cele ale Mihaelei I. Rădulescu, au un rol crucial în redescoperirea şi reevaluarea operei sale literare şi artistice.

Autoarea vâlceană a realizat recent un demers critic remarcabil prin studiul *Mira Lupeanu. Viaţa şi opera,* Editura RawexComs, Bucureşti, 2024. Munca sa de cercetare este cuprinzătoare şi meticuloasă, reflectând o profundă înţelegere a contextului literar şi cultural în care Mira a creat şi a trăit. Studiul său nu doar că aduce în lumină opera variată şi complexă a poetei, dar şi recontextualizează şi reevaluează contribuţia acesteia în literatura română.

Mihaela I. Rădulescu foloseşte o metodologie critică riguroasă, bazată pe analiza aplicată şi interpretarea detaliată a textelor. Ea combină lecturile extensive cu o viziune originală, reuşind să ofere o perspectivă nouă asupra creaţiei poetei. Autoarea abordează opera Mirei Lupeanu din mai multe unghiuri, evidenţiind aspectele autobiografice, stilistice şi tematice diverse, precum şi influenţele culturale şi literare care au modelat parcursul artistic al autoarei.

Un aspect esenţial al efortului criticului este accentul pus pe reevaluarea şi recuperarea literară a operei Mirei Lupeanu. Ea subliniază importanţa revizuirii ierarhiilor estetice şi a reintroducerii în circuitul literar a unor autori şi opere care, din diverse motive, au fost neglijate sau ignorate de critica *mainstream.* Studiul său contribuie la restabilirea locului pe care Mira Lupeanu îl merită în istoria literaturii române, subliniind originalitatea şi valoarea estetică a creaţiei sale.

Mihaela I. Rădulescu evidenţiază în mod deosebit complexitatea şi multidimensionalitatea operei Mirei Lupeanu. De la poezie la proză, de la traduceri la eseistică, aceasta a abordat o varietate de genuri literare, fiecare reflectând o parte din universul său artistic. Rădulescu analizează cu atenţie fiecare dintre aceste faţete, subliniind tehnicile stilistice inovatoare, temele recurente şi influenţele culturale care traversează opera autoarei.

Tocmai de aceea, în volumul discutat se argumentează că opera poetei merită o recunoaştere şi o reevaluare adecvată, datorită originalităţii şi diversităţii sale stilistice şi tematice. Studiul este nu doar o contribuţie valoroasă la cunoaşterea şi înţelegerea operei Mirei Lupeanu, dar şi un apel la reconsiderarea criteriilor şi ierarhiilor estetice din critica literară românească.

În concluzie, acest volum monografic reprezintă un demers critic de referinţă, care redescoperă şi revalorizează o voce importantă şi complexă din literatura română. Studiul acesta oferă o perspectivă profundă şi nuanţată asupra operei Mirei Lupeanu, contribuind semnificativ la reevaluarea şi recuperarea literară a acesteia. Oricum, Mira Lupeanu rămâne o figură remarcabilă în peisajul literar românesc contemporan, cu o operă diversă şi profundă, care continuă să inspire şi să ofere o înţelegere suplimentară a complexităţii umane şi literare.

Îl va fi citit Lucian Blaga înainte de a zămisli edificiul său din *Trilogii?* se întreabă retoric profesorul Ion Rotaru, situându-l pe Nae Ionescu jurnalistul direct în descendenţa publicisticii eminesciene, care se pare că i-a servit de model. Tot în legătură cu Eminescu, Nae Ionescu consideră că „poetul nostru naţional era un suflet eminamente religios şi ortodox, prototipul ideal al românului". Cât priveşte politicianul Nae Ionescu, abilităţile sale diplomatice sunt surprinse imediat: „Sunt de stânga sau de dreapta? Nu ştiu! Luaţi-mă cum vreţi," obişnuia să spună, fără însă a-şi ascunde naţionalismul.

Printre discipolii lui Nae Ionescu un loc de frunte îl ocupă Mircea Eliade (pe Nae Ionescu nu-l interesa decât un singur lucru, să fii tu însuţi, îşi va aminti el mai târziu). În *Exerciţii de admiraţie,* Emil Cioran precizează că Eliade putea trăi simultan, sau pe rând, la niveluri spirituale diferite. „Mircea Eliade este prin excelenţă un copil al secolului său, când beletristica, după ce epuizase efortul de a se delimita între graniţele esteticului pur, făcea mişcarea în sens opus, orientându-se către antropologie, către existenţialismul filosofic, către politică, religie etc. Ce poate fi mai fascinant pentru o istorie a devenirii culturii decât să descoperi un român, pe Mircea Eliade, în mod egal atras de arta romanului şi a povestirii fantastice, a folclorului ca instrument de cunoaştere, a mitului reintegrării şi a mitului eternei reîntoarceri, a misterelor hinduismului, a revoluţiei conduse de Salazar în Portugalia, după ce experimentase relaţii cu Garda de Fier din România, al atracţiei de mitul eminescian al *Insulei lui Euthanasius,* al mitului mioritic şi al celui al lui Zamolxis..."

Uneori, cu simţul umorului, autorul îşi autodefineşte această muncă uriaşă pe care a fost nevoit să o depună pentru realizarea comentatei *Istorii,* profitând de întrebarea retorică, procedeu obişnuit: ce ar fi zis Cioran de finalul *Nopţii de Sânziene,* despre „beatitudinea", despre „nesfârşita clipă a împietririi" Timpului, a „ieşirii din Istorie" şi a intrării în Eternitate a celor doi îndrăgostiţi? „Dar scriitorii, marii scriitori nu se prea citesc între ei... Numai istoricii literari sunt condamnaţi să-i citească pe toţi, şi pe cei «mari» şi pe cei «mici», căci altfel e greu de vieţuit pe pământ..."

Istoria cuprinde pagini generoase acordate altor nume ale generaţiei interbelice, Petre Ţuţea, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, Vasile Băncilă, brăilean prin naştere, care afirmă că Nae Ionescu a lucrat direct, printr-un învăţământ oral, asupra conştiinţei filosofice a tineretului nostru, producând o elită gânditoare.

Cu mult interes citesc capitolul dedicat lui George Călinescu, a cărui *Istorie* este modelul evident al cărţii pe care o susţinem în comentariul nostru, Călinescu fiind admirat şi pentru că a realizat prin *Istoria* sa, marea sinteză a epocii, între trecut şi prezent. După prezentarea riguroasă a operei, inclusiv a poeziei, în Addenda Ion Rotaru îşi eliberează cuvântul de obligaţiile profesionale ale filologului şi aduce mărturie de modul cum a reacţionat George Călinescu la contactul cu noua orânduire: „De la început vom spune că profesorul, poetul, prozatorul, dramaturgul şi criticul adopta un soi de mască histrionică, o atitudine în doi peri, jucând tot timpul un fel de comedie gravă, cu subînţelesuri pentru cei ce au urechi de auzit." Dar nici această atitudine nu l-a salvat, şi Ion Rotaru mărturiseşte cu amărăciune momentul ultimului curs pe care l-a ţinut George Călinescu la Universitate, pe 31 ianuarie 1949, eveniment la care a fost martor. De fapt, la jumătatea cursului, după pauză, o delegaţie UTC „i-a cerut cu vehemenţă să părăsească instituţia. La orele 11 şi ceva, ne-am trezit cu o ceată de profesori noi, necunoscuţi, în frunte cu I. Vitner, care, urcând la catedră şi invitând pe cei care nu erau studenţi să părăsească amfiteatrul Odobescu, a spus: «Din acest moment nu veţi mai avea profesor pe d-l Călinescu, ci pe subsemnatul şi colaboratorii mei...»"

Un episod remarcabil este discursul lui Călinescu la sărbătorirea oficială a lui A. Toma, la 14 februarie 1950. Aula Academiei aproape plină, în prezidiu Petru Groza, M. Sadoveanu, Traian Săvulescu, preşedintele Academiei. Episodul este redat din memorie. În mijlocul laudelor generale, Călinescu îi explică sărbătoritului: „«În *Istoria* mea nu te-am trecut decât la bibliografie, aveam o sită prea rară... şi ai trecut prin ea... Dumneata nu poţi fi nicidecum continuatorul lui Eminescu.» S-a lăsat o tăcere de mormânt, oratorul a coborât precipitat de la tribună, cu părul vâlvoi, cu cravata răznită înspre umăr, a ieşit pe uşă, în curte, pe stradă şi se îndrepta cu paşi repezi spre Piaţa Victoriei." George Călinescu este prezentat cu respect şi dragoste, i-a fost evident un model. Sunt relatate numeroase întâmplări autentice, de exemplu, întrebarea pe care profesorul o adresa studenţilor: Care trebuie să fie prima carte pe care o punem când ne alcătuim o bibliotecă. Şi răspunsul său la fel de ferm: Biblia. „Abia acum înţelegem mai bine voluptatea cu care George Călinescu scrie *Istoria* literară, cu neglijarea sistematică a criticii propriu-zise, scrie cu voluptate... istoria lui literară fiind, cum cu dreptate s-a spus, uriaşul roman al literaturii române de la începuturi până la Al Doilea Război."

(Va urma.)

Vecina mea, Africa

Haboob* în Sahel

Nicolae MELINESCU

NATO se pregăteşte pentru ceea ce ar putea deveni cel mai periculos scenariu în relaţia cu ţările din regiunea Sahel – Senegal, Mauritania, Mali, Burkina Faso, Ciad, Sudan şi Eritreea, ameninţat de starea volatilă din interiorul acestora (mai puţin Senegal) şi de căderea lor progresivă în sfera de influenţă a Chinei şi a Rusiei. Primele frământări incomode s-au înregistrat deja în Mali, în Burkina Faso şi în Niger. După recentele lovituri militare, grupuri de conducători de rang înalt din armată ajunşi la putere au iniţiat măsuri de aroganţă naţionalistă şi i-au trimis acasă fără menajamente pe membrii unor unităţi franceze şi americane amplasate în zonă în baza unor acorduri convenite de autorităţile locale precedente. A început să se resimtă o mişcare de translaţie în dublu sens. Pleacă militarii americani şi cei francezi şi se insinuează noii cuceritori.

China îşi construieşte o nouă bază navală la Atlantic după cea din Djibouti. Rusia şi-a plasat prospectiv o sută de bravi ostaşi în corturi separate pe aceeaşi bază americană de lângă Niamey, capitala Nigerului. Conducerea comunistă de la Beijing acţionează ca să creeze coridoare multiple de transport între Golful Aden de pe coasta estică a Africii până în Golful Guineei în vest, la Atlantic, şi între coasta Mediteranei în nord şi Angola în sud-vest. „Ca să completeze un asemenea proiect, China aliniază împrumuturile finanţate de stat la proiecte ale Uniunii Africane incluse în Programul de Dezvoltare a Infra-structurii în Africa (PIDA)" (Laura Rajosefa, *The Future Strategic Competition in the Sahel Region. Placing Partenership First, Wright Flying Paper*, No. 93, p. 9). Extinderea reţelei de comunicaţii în regiunea Sahelului va aduce şi mai aproape înfometata industrie chineză de noi surse de petrol, uraniu şi litiu, neexploatate încă. Ofensiva planificată de preşedintele Xi este alimentată de credibilitatea în creştere a demersurilor regimului său din campania de cucerire a sufletelor şi cugetelor africanilor. „Modul de percepere a Chinei s-a îmbunătăţit constant în unele ţări ale Sahelului" constatau Salomey şi Soule (*How Popular Is China in Africa?*, theconversation.com/how-popular-is-china-in-africa-new-survey-sheds-light-on-what-oridinary-people-think-149552, accesat 4 mai 2024). Modelul chinezesc de dezvoltare este popular 48 la sută în Camerun, 36 la sută în Sudan şi în Mali.

În cazul Rusiei, ofensiva de penetrare militară în Africa saheliană şi sub-sahariană este o mişcare propagandistică menită să dovedească forţa sa, aparent suficientă ca să menţină presiunea războiului în estul Europei şi să-şi cultive imaginea de putere mondială, dincolo de „operaţiunea specială". Laura Rajosefa, citată mai sus, constata că „prezenţa militară rusească îi deschide calea spre rutele majore ale traficului [ilegal] de persoane şi îi oferă Moscovei pârghiile politice ca să exercite o presiune crescândă asupra democraţiilor din flancul estic al NATO. Este, de fapt, o continuare a eforturilor lui Putin ca să creeze fracturi în interiorul Alianţei şi să submineze unitatea acesteia în faţa agresiunii din Ucraina" (Rajosefa, *op. cit.,* p.10).

Motivaţia competiţiei dintre cele două puteri a readus regiunea Sahel în atenţia strategilor NATO, confruntaţi cu o provocare presantă de acomodare a atitudinii lor faţă de zona respectivă, care nu mai este o simplă colecţie de teritorii de peste mări. „Prioritatea contra-balansării Chinei nu se limitează doar la Marea Chinei de Sud, tot aşa cum provocarea Rusiei nu este direcţionată doar spre frontul răsăritean al NATO. Ambii adversari [China şi Rusia] urmăresc o agendă globală şi fiecare dintre ei este foarte activ în Africa, mai ales în Sahel" (Russel B. Berman, *The Sahel After Afganistan,* Hoover Institution, https://www.hoover.org/, accesat 5 mai, 2024).

Secretarul general Stoltenberg a solicitat anul trecut unui grup de unsprezece experţi să-i prezinte un raport despre Africa mediteraneeană şi despre Sahel. Documentul (act.nato.int/np-content/uploads/2023/…) de şaizeci şi nouă de pagini a fost pregătit şi înaintat spre dezbatere celor treizeci şi patru de membri la sesiunea aniversară a Alianţei de la Washington din această vară. Raportul, întocmit pe baza unor informaţii, statistici şi prognoze nesecrete, a analizat tendinţele şi implicaţiile politice din relaţiile dintre autorităţile ţărilor din regiune şi populaţiile pe care le guvernează, precum şi impactul ideologiilor asupra politicii naţionale şi a guvernanţei.

Din perspectiva interesului uman, radiografia studiului s-a oprit la modul în care indivizii şi comunităţile interacţionează, la normele şi la valorile pe care le respectă şi la formulele sociale şi democratice. În mod firesc, un capitol se concentrează asupra economiilor şi a resurselor ţărilor analizate. Variabilele înregistrate sunt creşterea economică, raportul bogăţie – sărăcie, cele mai valoroase resurse minerale şi capacitatea forţei de muncă. Sahelul, banda geografică de aproximativ trei milioane de kilometri pătraţi, cu o lungime de aproximativ cinci mii de kilometri, separă Africa mediteraneeană – Maroc, Tunisia, Algeria, Libia şi Egipt – de Sahara, şi are o populaţie de 84,7 milioane de locuitori, nu foarte numeroasă din cauza condiţiilor climatice şi a diversităţii acestora, de la ariditatea marelui deşert din nord spre zona savanei împădurite, spre sud. În cele peste şase decenii care au trecut de la decolonizarea începută în Sudan în 1956, ţările regiunii au cunoscut instabilitatea politică, catastrofe naturale – inundaţii, secetă, invazii de lăcuste şi molime – lovituri de stat şi efectele patronajului prelungit post-colonial, în special ale celui francez.

Transformarea Organizaţiei Unităţii Africane, creată în 1963, poreclită şi „Clubul dictatorilor", în Uniunea Africană, în 1999, intrarea în forţă a Africii de Sud pe scena continentală după mai bine de treizeci de ani de izolare internaţională provocată de politica rasistă a apartheidului au produs modificări paradigmatice, chiar dacă unii preşedinţi pe viaţă, ca ugandezul Museveni, camerunezul Byia sau Nguema Mbasogo, aflat la putere în Guineea Ecuatorială din 1979, au continuat să se agaţe de putere, susţinuţi de propria poliţie politică şi de sponsorii extra-continentali. Sahelul a căpătat importanţă datorită tot mai numeroaselor câmpuri petrolifere şi a depozitelor naturale de uraniu, de metale şi pământuri rare. Odată cu începutul noului mileniu şi secol creştin, formula regională s-a complicat prin apariţia unor ramuri locale ale grupării teroriste Al-Qaida şi, ulterior, ale Statului islamic. Tensiunile politice şi sociale s-au agravat în paralel cu amplificarea migraţiei ilegale dinspre centrul Africii spre nord, către Mediterana, şi, mai nou, spre vest, către coasta Atlanticului şi mai departe spre insulele arhipelagului spaniol al Canarelor. Noua relevanţă a regiunii Sahel – congregaţie geopolitică francofonă după o sută de ani de dominaţie franceză – este condiţionată de interesul agenţilor extra-continentali şi de pretenţia lor de a impune sisteme şi valori de guvernanţă în conflict direct cu cele locale. Ceea ce a încercat Stoltenberg prin comandarea raportului regional a fost stabilirea unor linii directoare absolut necesare pentru înţelegerea peisajului de securitate zonal şi actualizarea atitudinii alianţei în contextul modificărilor şi al provocărilor apărute în ultimul deceniu.

O componentă a incertitudinilor Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord o reprezintă depistarea şi limitarea marşului chinez în Africa, în general, şi în Sahel, în special. „Intenţia Chinei este să desăvârşească un program de «întinerire naţională», să se repoziţioneze ca o mare putere, până în 2049, când se împlinesc o sută de ani de la proclamarea republicii populare" (Tuan N. Pham, *China in 2018: What to Expect, The Diplomat,* 11 January 2018). Una dintre acţiunile concepute ca să-i deschidă „centura şi drumurile" o constituie investiţiile în creştere constantă, stimulate de accesul la resurse şi la pieţele locale tot mai absorbante în condiţiile sporurilor demografice, cărora li se adaugă şi oferta de exercitare a unei influenţe politice, menţinută până acum la un nivel discret.

Stoltenberg vrea să lase la finalul mandatului său de secretar general un testament politic clar definit în condiţiile în care China şi-a sporit prezenţa militară în Sahel şi a mărit exportul de armament. Ca să-şi dovedească bunele intenţii, efective de mici dimensiuni ale Armatei Populare de Eliberare au contribuit tot mai mult la misiunile Naţiunilor Unite în Sahel, ceea ce i-a permis comandamentului central să-şi formuleze doctrina, organizarea şi instrucţia pentru capacităţile expediţionare şi pentru planificarea forţelor. Toate aceste manevre îi asigură regimului comunist pârghiile prin intermediul cărora poate aduna cât mai multe entităţi africane în jurul său, folosind şi Forumul de Cooperare China – Africa, ajuns deja la cea de-a douăsprezecea ediţie, şi un beneficiu politic enorm: patruzeci şi şapte dintre ţările sub-sahariene şi-au mutat atenţia de la Taiwan spre China continentală comunistă. Noii aliaţi sunt seduşi să împărtăşească „viziunea despre viitor" a lui Xi în croirea viitorului lor, spre beneficiul ţării sale. Distanţându-se de Franţa şi de Statele Unite, Nigerul, Burkina Faso, Mali şi Ciad se simt hipnotizate de modelul chinezesc al capitalismului fără democraţie, o variantă mai mult decât atractivă pentru conduceri militare şi partide unice aflate la putere. Proiecte chinezeşti de infrastructură, de construcţii de spitale sau de stadioane sportive stârnesc admiraţia faţă de Republica Populară şi consolidează navigarea în derivă, cât mai departe de foştii parteneri vestici încărcaţi de democraţie şi de condiţionări bazate pe drepturile omului.

Prezenţa reactivată şi tot mai cuprinzătoare a Rusiei în Africa a căpătat o dimensiune planificată după turneele lui Medvedev şi ale lui Lavrov. Asaltul african diplomatic şi de imagine al Kremlinului în Africa sub-sahariană este şi un reflex al războiului din Ucraina, pentru că poate să saboteze proiectul lui Zelenski de a-i atrage pe africani în cercul susţinătorilor ţării sale, care îl condamnă pe Putin. „Scopul politic al Rusiei este să reinstaureze propria importanţă în comunitatea internaţională şi influenţa sa politică globală. În consecinţă, împreună cu activităţile diverse din Africa, Sahelul deţine un loc primordial în strategia tot-azimut a Kremlinului" (Peter Brookes, *Russia's Africa Ambitions, Heritage Foundation*, 11 March 2019). Dincolo de aparenţele agreabile cu tentă propagandistică, prin plantarea formaţiunilor paramilitare după modelul mercenarilor Wagner, Rusia ţinteşte şi spre interesele NATO în regiune, alimentând un grad relativ de instabilitate în banda Sahel ca să fărâmiţeze sau să fragmenteze eforturilor Alianţei, ale Uniunii Europene şi ale americanilor de eliminare a pericolelor pe care zona încă le mai conţine.

→

*În arabă: furtună de nisip foarte violentă, cu deplasare rapidă.

La pas prin satul global

Lung drumul întoarcerii în noi...
Jurnal dintr-o călătorie (II)

Paula ROMANESCU

N-o fi cumva printre ei şi peştişorul de aur din poveste? Şi, de-ar fi, ce să-i cer? Desigur, să dea timpul înapoi, eu să fiu trecută în braţe de S., ca atunci, în vara aceea de poveste, când, îmbrăcată toată în alb, păream un lujer de crin lângă un pin protector înalt şi verde...

O, Doamne, opri-vei vreodată *ceasornicul cu care ne măsuri destrămarea?*

Ploaia nu mai conteneşte. Nici vorbă de şoaptele acelea picurate dintr-un şlagăr românesc revărsat din glasul răscolitor al neuitatei Doina Badea:

Ploaia şoptea că nimic nu-i prea mult,
nici prea greu
Dacă vrem dragostea să dureze mereu...

Iată însă că parcă totu-i prea mult şi prea greu, iar dragoste, abia cât să dureze în memoria inimii mele care le ştie pe-ale ei:

Adu-mi aminte să te uit
Că de o vreme uit de toate
Creşte tăcere în cuvinte
Nu mai ştiu cine ne desparte
Să te uit nu-mi aduc aminte…

Sâmbătă, 17 aprilie 2004
Cetatea eternelor umbre de pe Columnă

Rătăcesc prin Parcul Pincio – fostele grădini ale lui Asiaticus, unde se ascunsese în anul de graţie 48 de după Cristos dizgraţiata Mesalina, împărăteasa iubeaţă şi cam prea de tot tărfuliţă, de teama paloşului care o căuta s-o trimită sub iarbă, din porunca prea (ne)iubitului ei soţ, încornoratul împărat Claudius.

Ajung în Piazza del Popolo.

Aici, pe o estradă ridicată la poalele colinei străjuite de statui romane reprezentându-i în toată măreţia lor şi pe Dacii semeţi, are loc un spectacol-manifestaţie: *Oggi siamo tutti africani – Astăzi suntem cu toţii africani.*

Se clamează: *Basta parole, impegni concreti – Gata cu vorbele, fapte!*

Şi totuşi, *parole, parole, parole...* – vorbe, vorbe, vorbe!

Cică să se termine cu transformarea Africii într-o imensă piaţă de arme, să se instituie un embargo total asupra instrumentelor morţii. De către cine?! Să fie Pace, Dreptate, Democraţie, Creştere economică, Speranţă...

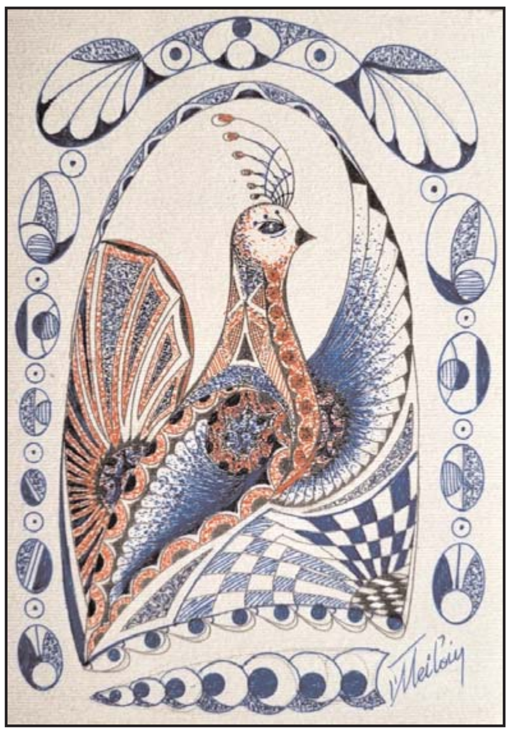
Parole, parole, parole... Şi totuşi, speranţa refuză să abdice...

Papa Ioan Paul al II-lea, vocea cea mai autorizată a acestui timp tâmp, clamează: „Per chi è credente, la solidarità è un altro nome della preghiera” – Pentru cine are credinţă, solidaritatea este un alt nume al rugii...

Şi plouă, plouă hain peste afişele din care, între Colosseum şi harta Africii, pe un fond roşu de pârjol, priveşte peste lumea adunată în piaţă un tânăr negru cu albul ochilor întrebători ca două oaze de gheţuri polare: *L'Africa ha sete!*

Plouă hain ca pentru a potoli odată setea oamenilor de toate câte cu iubire nu mai ştiu să se împlinească...

Trecem prin/peste cărări de apă care năpădesc caldarâmul, printre turişti voioşi sub umbrele multicolore şi vânzători ambulanţi cu tenul măsliniu, bronzat de soarele altor ţări de soare pline, aprovizionaţi şi ei din belşug cu mult solicitata marfă apărătoare de ploaie, pentru care cer un preţ de zece ori mai mare decât practică bronzaţii noştri din Piaţa Obor şi alte pieţe europene multietnice.

Ne mai refugiem prin câte o biserică, înălţăm rugi: *Opreşte, Doamne, potopul prin care ne măsuri puterea de îndurare…*

Şi acolo sălăşluieşte un aer umed şi rece.

În Bazilica Sfinţilor Ambrogio e Carlo, un grup de francezi zgribuliţi ascultă explicaţiile ghidului (o fi critic de artă?) care se declară a nu fi prea încântat de stilul Rococo al edificiului – „comme un coup de marteau sur la tête” – ca o pălitură de ciocan în moalele capului – prea înzorzonat, prea opulent pentru un loc de reculegere întru rugăciune. Ultima restaurare, cea din 2002, zice însoţitorul grupului prin purgatoriul ad-hoc, a dat lăcaşului acesta un aspect de teatru de varieteu în care îngeri zglobii se zbenguie deasupra altarului, iar coloanele care susţin bolţile îşi arborează cu…preatrufie auritele frunze de acantă.

Eu întârzii cu privirea pe florile albe de pe podium, care proclamă în legea lor o religie a purităţii îndulcind desenul modern din fibra marmurei, ba chiar şi pe cele douăsprezece basoreliefuri ilustrând *Patimile, Învierea* şi *Înălţarea,* mult prea moderne şi ele, aducând mai degrabă cu o caricaturizare a unor scene percepute dintotdeauna ca nişte simboluri sacre.

După ce ajung din nou printre ne-rugătorii de sub cer şi străbat întregul Corso de la Piazza del Popolo la Piazza Venezia dominată de impozantul edificiu V.E.R.D.I. cu *Monumentul Soldatului Necunoscut,* mă opresc (cum altfel!) şi la *Columna lui Traian* pe care îmi place s-o numesc a noastră – *Columna lui Decebal* – că prea este prezent viteazul rege dac în toate „paginile” sculptate în piatra ei suitoare spre tăriile văzduhului.

Şi-mi evoc în gând emulaţia generală care a cuprins mai alaltăieri Roma la vederea „dacului” adormit la piciorul Columnei după lungul lui drum „la obârşie, la izvor…”

A coborât un Dac de pe Columnă,
Glumeau răzleţii trecători prin Roma,
Uimiţi, ne-ncrezători ca Sfântul Toma;
Dar acel Dac plecat de lângă turmă
Nu cobora, ci încerca s-ajungă
Pragul înalt al neamului, izvorul
C-un Decebal/Traian biruitorul.

A coborât un Dac de pe Columnă
Şi-a tresărit o umbră de Roman:
Spune-mi, străine, cum se osebesc
Învinşi şi-nvingători? Şi-a zis Cârţan:
Lumea-i o turmă rătăcind sub zări
Dar neamul meu e-n cremene zidit.
Deşi crucificat de mii de ori,
Răsar în urma lui tot alte flori,
Lumina să o ducă mai departe.
Suntem Daco-Romani fără de moarte!
Învinşi, învingători – simplă poveste!
Neamul meu este!

Atunci la Roma-n stâlpul de Columnă
Pietrele toate-au tresărit şi, mii
De Daci sculptaţi în miez de umbră
Au murmurat: – Şi umbrele sunt vii!

Îmi înalţ fruntea spre Dacii neînfricaţi care ne sunt strămoşi, închin un gând pios Dacului acela coborât de pe columnă – Badea Cârţan – şi, pentru o clipă binecuvântată, ploaia conteneşte de parcă cerul şi-ar fi deschis porţi de senin prin care să treacă spre noi cohortele de Daci ca nişte umbre vii în straie de lumină şi piatră.

→

După experienţa din Republica Centr-africană, asemenea comandouri de închiriat dislocate în numele luptei anti-jihadiste slujesc construirii imaginii Rusiei de nou jandarm universal dezinteresat, dedicat stabilităţii şi securităţii în regiunea sub-sahariană, în ansamblu. „Probabil, un factor şi mai important pentru Rusia este o platformă avansată şi o poartă de acces prin care se poate implica şi mai mult în Africa şi prin care dobândeşte o capacitate sporită de influenţare a cât mai multor regimuri receptive faţă de prezenţa sa”. (Natalia Bugaiova, Jack Ulses and Charles Johnson, *The Kremlin's Campaign in Africa, Institute for the Study of War,* 18 October 2018, http://isresearch.blogspot.com/2018/10/the-kremlin-campaign-in-africa_18.html, accesat 5 mai 2024)

După lansarea ofensivelor anti-islamiste franceze Serval, în 2013, şi Operaţiunea Barkhane, în 2014, şi eşuarea lor acum patru ani, Rusia s-a angajat să colaboreze cu Grupul Sahel 5, iniţiat de Franţa, şi cu fiecare membru în parte în lupta anti-teroristă, susţinând eforturile de asistenţă ale Naţiunilor Unite.

Rusia şi China pun în faţa americanilor, principalii protagonişti în interiorul Alianţei, şi al jocului global de putere mai multe ecuaţii de rezolvarea cărora depinde stabilitatea şi credibilitatea lor. „Statele Unite sunt cel mai mare investitor în Africa. Investiţiile private au crescut între 2001 şi 2017 de la $9 miliarde la $50 de miliarde. Ajutorul guvernamental pentru cele zece ţări din nordul Africii şi din Sahel s-a mărit în aceeaşi perioadă de la $18,5 milioane, la $92 de milioane (*Foreign Aid Explorer*, 7 November 2019, https://explorer.usaid.gov.data). Actuala politică americană în Africa urmăreşte să dezvolte legături şi schimburi comerciale, să combată ameninţările la adresa securităţii americane şi africane şi să susţină stabilitatea, buna guvernanţă şi autonomia. (Grant T. Harris, *Trump's Africa Policy Is Destined for Failure: The Wrong Way to Counter China*, *Foreign Affairs,* 21 December 2018)

În concluziile raportului sunt puţine reţete pentru comportamentul NATO în acţiunile sale programate pentru zona Sahel. Pe de-o parte, pentru că regiunea rămâne instabilă şi, mai ales, imprevizibilă (în Burkina Faso, trei lovituri de stat în doi ani), şi, pe de altă parte, pentru că factorii de influenţă externi intră într-o competiţie de interese contradictorii. Intervine puterea de deturnare a unui curs apropiat de normalitate prin ofensiva actorilor non-statali de orientare islamistă şi teroristă. Unii dintre ei joacă o carte tot mai accesibilă a populismului naţionalist sau confesional ca să provoace confuzie şi panică şi să saboteze interesele competitorilor alogeni. „Potenţialul în creştere al crizelor şi conflictelor, mai ales în zona gri a războiului intern şi a terorismului ameninţă stabilitatea regională şi pune în pericol populaţia civilă şi, potenţial, naţiunile NATO” (act.nato.int/np-content/uploads/2023/NU/_SFA/_Report_North_Africa_and_the_Sahel_ SACT_approved_final_edited_version.pdf).

Un alt factor imprevizibil îl reprezintă migraţia, folosită sau tolerată ca instrument de presiune asupra europenilor, în special a celor din Alianţă. Complexitatea şi inter-relaţionarea unor tendinţe şi provocări alimentate de cursul politicilor regionale şi de jocul agenţilor extra-continentali au o influenţă şi un impact direct asupra securităţii şi stabilităţii în regiune. Răspunsul NATO la şarada saheliană nu-l poate da comanditarul Raportului, de la care a pornit această prezentare, pentru că documentul este doar unul dintre instrumentele prin care aliaţii vor elabora de comun acord o viziune unitară. Până când succesorul actualului secretar general NATO va trece la comanda efectivă ce i-o oferă, în limitele ei, pe teren, situaţia va pendula în funcţie de performanţele guvernelor şi de influenţa pe care o dobândesc asupra lor marii protagonişti ai jocului global de putere.

La pas prin satul global

Revin „acasă” târziu, refăcând drumul prin Parcul Pincio, cu trecători grăbiţi, în care doar statuile unor oameni de seamă ai lumii – scriitori, muzicieni, filosofi, politicieni, împăraţi, dar şi rude ale acestora din urmă, rămân neclintite sub ploaia vrednică.

Duminică, 18 aprilie 2004
Aşteptând, mai fă ceva*

Lucrările pictorilor români au fost puse pe simezele din sala de expoziţii a Academiei di Romania. Se fac ultimele retuşuri, se are în vedere aşezarea lucrărilor după legea panotării deprinsă şi de tinerii artişti între timp.

Peste două zile va avea loc vernisajul. Timp ar mai fi pentru descoperirea comorilor Romei. Şi, dintre acestea, la tot pasul.

Chiar în faţa Academiei di Romania – Muzeul de Artă Modernă.

Şi mai aproape, la intrarea în Parcul Pincio, prin care vom trece de altfel în fiecare zi a şederii noastre aici, ne întâmpină statuia poetului persan Firdusi (932-1020) din Korasan.

L-aş fi preferat pe korasaneanul Omar Khayyâm (1047-1122), divinul poet-filosof-matematician-astrolog care a îmbătat de esenţe rare cântecul lumii cu ale sale rubayate ca nişte cupe de vin nobil de cea mai pură boabă de strugure de doruri, poetul pe care, traducându-l în română şi franceză, mi l-am apropiat într-atât că uneori nici nu mai ştiu dacă în vreun catren de-al meu nu se amestecă şi ceva din cântecul lui. Altfel de ce mi s-ar fi părut pe când îl aşezam în graiul nostru că mi-ar fi spus:

Să-ţi pot vorbi, am traversat oceanul
De linişti ce de veacuri ne desparte,
De dragul tău am transformat în carte,
În vas de lut şi-n dulce vin amarul!...

Iar eu, de ce i-oi fi răspuns:

Vorbeşte-mi de un alt soi de beţie,
De-un vas de-ape de lună, de-o taină de-nţeles,
Să nu mi se mai pară că-s strugur necules
Uitat în vie...

____
*Titlu împrumutat din V. Eftimiu, *Aforisme*

Ei, da, poezia rămâne cea mai frumoasă călătorie în care mintea şi sufletul vorbesc aceeaşi limbă.

Iată-i pe-aproape şi pe scriitorul H. Sienkiewicz, autorul romanului *Quo vadis?*, primul polonez distins cu Premiul Nobel pentru literatură, şi pe poetul egiptean Ahmad Shawqi (1868-1932) un romantic întârziat, şi pe Gogol (1809-1852) cu-ale lui *Suflete moarte*…

O, de-ar şti el câte generaţii de suflete care nici n-au apucat să fi trăit cu adevărat vreodată trec pre pământul oamenilor fără niciun rost! Şi niciun Cicicov care să vrea să le mai cumpere, fiindcă noii afacerişti iau pe nimic suflete de pripas…

Gogol cel din parcul de la Roma este un bronz impunător, operă a sculptorului Zurab Tseretseli, reprezentându-l pe scriitor aşezat într-un jilţ şi ţinând pe genunchi o mască, poate chiar chipul fără chip al *sufletelor moarte* ce-şi caută printre viii care încă suntem trup şi nume.

Înscrisă pe soclu – o mărturie în josul căreia este redată şi semnătura scriitorului: „Despre Rusia pot să scriu numai la Roma. Doar acolo îmi apare ea în tot ce are mai de preţ, în întreaga ei măreţie.”

Să fie în această mărturie imensul regret care se zice că l-ar fi cuprins pe genialul scriitor „portretist-caricaturist” al sufletului rus cel viu la gândul că prin scrierile lui el îl va fi zidit pentru vecie în *Mantaua* lui din care vor fi ieşit şi vor ieşi de-a lungul timpului de după el rând pe rând toţi Cicicovii cumpărători de *Suflete moarte?*

Să fie amărăciunea lui la gândul că timpul nu i-a îngăduit (doar 43 de ani de viaţă i-au fost meniţi de Cel care înscrie în Cartea Lui cât şi când…!), cum ar fi vrut, să scrie un alt fel de *Revizor,* un alt fel de *suflete ruse* deloc străine măreţiei şi frumuseţii morale?

A făcut-o, se pare, dar, total neizbutit şi nemulţumit de rezultat, scriitorul şi-a distrus înciudat propria operă pe care a găsit-o neconvingătoare – caricatură palidă a mult prea scăpărătoarei caricaturi originale...

Poate că şi mărturia aceea înscrisă pe soclul statuii sale de la Roma să fie un semn că orice mare „portret”, fie el şi al unei ţări precum *Maica Rusie*, nu poate fi văzut de ai săi cu adevărat decât de la distanţă şi că, pe măsură ce te apropii de el, nu observi decât tuşele derutante, caricaturale, haotice şi, poate, ecoul Baikonurului în legătură directă cu infinitul universului ca un iad de patimi...

Pe Vialle Letizia mă întâmpină chiar Letizia Bonaparte, matroană marmoreată, mama Împăratului cel fără de egal (pre pământ!) pentru care Titanul cel fără de egal al muzicii – Beethoven, avea să compună (şi să i-o dedice) *Simfonia a III-a, Eroica,* neezitând după aceea să anuleze cu dispreţ dedicaţia când *Eroul său* se va fi împăunat/înscăunat ca împărat sub ochii Papei de la Roma, Pius al VII-lea, invitat şi acesta ca simplu participant la Ceremonia auto-Încoronării din Catedrala Notre-Dame a „anticristului inamic al civilizaţiei” care i-a pus cu mâinile sale coroana de împărăteasă şi Iosefinei, îngenuncheată la picioarele lui.

Despre înfruntarea dintre Napoleon şi Papă (exilat, umilit, întemniţat, obligat să trăiască precum un simplu călugăr, dar de neîncovoiat întru menirea sa de Vicar al lui Cristos) ar fi multe de spus. Esenţialul este că i-a supravieţuit împăratului şi, când mama şi sora acestuia s-au aflat la ananghie după… Sfânta Elena, Papa le-a luat sub ocrotirea sa…

Titanul muzicii, zice-se, ar fi răbufnit cu amărăciune: „Ce decădere! Să fii Napoleon şi să vrei să ajungi un împărat oarecare!”

Da, domnule Pascal, omul rămâne în veci *glorie şi mizerie a universului!*

Între Vialle Letizia şi Vialle Bernadotte, săpată într-un mal povârnit, am văzut un fel de criptă... fără lespede, în care doi „sans abri” îşi amenajaseră adăpost – două suflete moarte purtând încă formă de trup omenesc, înfofolite în straie ponosite şi folii de plastic...

Puţin mai departe, dar nu cine ştie ce, lângă un tufiş meschin, ignorând trecătorii (şi ignoraţi de aceştia) – un cuplu de alţi nefericiţi oficia animalic ritualul iubirii cu tarif negociabil…

O, libertate, poate ar trebui să fii interzisă până când omul îţi va înţelege povara! (Va urma.)

Semn(al) de carte

Sorin Cerin, *Culegere de înţelepciune: 16777 aforisme filozofice* – opere complete, Ediţia 2022, Ediţie de referinţă pentru uz didactic, Editura Estfalia, Bucureşti, 2024

Sorin Cerin – definit, de obicei, ca filosof şi logician – dă la iveală pentru publicul românesc aproape 17 000 de propoziţii şi fraze cu aforisme sau vorbe de înţelepciune. Aforismul, maxima sau cugetarea sunt definite de români ca „vorbe de înţelepciune”, sintagmă mai apropiată de spiritul „limbii vechilor cazanii”. Ce va fi fiind înţelepciunea? Lucian Blaga publica în 1919 o poezie simplă, dar memorabilă: „Copilul râde: «Înţelepciunea şi iubirea mea e jocul!»/ Tânărul cântă: «Jocul şi-nţelepciunea mea-i iubirea!»/ Bătrânul tace: «Iubirea şi jocul meu e-nţelepciunea!»” Înţelepciunea este, aşadar, iubire şi joc, iar Sorin Cerin devine deopotrivă copil, tânăr şi bătrân. El ne poartă, peripatetizând, prin lume, pe care ne-o prezintă dinspre absolut şi adevăr până spre viitor şi vis. Apoi ne învaţă să murim sau să plonjăm în nemurire, să ne iluminăm sau să cădem în păcat, să căutăm libertatea şi democraţia, să credem în Dumnezeu şi în destin, să găsim judecători ai lumii umbrelor ori ai lumii de apoi, să sondăm viitorul şi să înţelegem soarta inteligenţei artificiale. Cartea aceasta ne duce înspre cântec şi descântec, ne învaţă cum să trecem prin lume şi ne convinge că la început a fost *Cuvântul care zideşte.* (Acad. Ioan-Aurel Pop, text scris pentru a apărea pe coperta ediţiei în limba franceză, aflată în pregătire)

Theodor Codreanu, *A doua schimbare la faţă,* ediţia a treia, Editura Accent Print, Suceava, 2024

Crunta ironie a făcut ca România să aibă, după 23 august 1944, o cu totul *altă schimbare la faţă* decât visase Cioran împreună cu generaţia lui. România a avut parte de faţa comunistă. Iar când faţa comunistă părea că o să dispară în 1989, încât până şi scepticii Emil Cioran şi Eugen Ionescu au tresărit, întorcându-şi faţa către ţară, după atâta amar de vreme, cu mare speranţă, s-a dovedit că *noua schimbare la faţă* e tot una aberantă, dar cu mult mai vicleană decât cea veche, căci ar putea să însemne nu schimbare la faţă, ci *dispariţia însăşi a României*. (Autorul, pe coperta a patra)

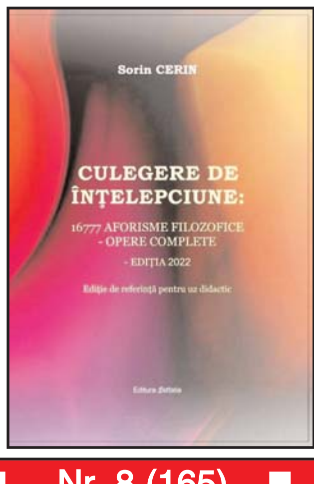
Silviu Dragomir, *Avram Iancu, o viaţă de erou,* Ediţia a II-a, pentru Anul „Avram Iancu” (2024), Studiu introductiv şi notă asupra ediţiei de Ioan Bolovan şi Sorin Şipoş, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024

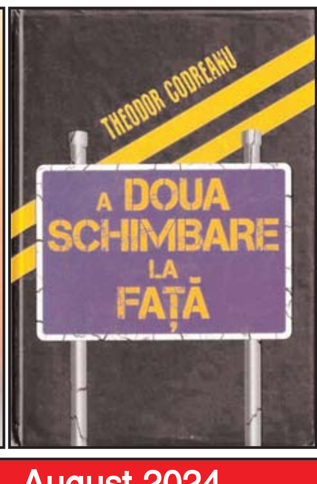
Analizând viaţa lui Avram Iancu la lumina unei informaţii mai cuprinzătoare, istoria critică nu poate decât să confirme voinţa sa neînfrântă de a izbândi drepturile naţiunii şi dragostea neţărmurită faţă de poporul din munţii cei mai săraci ai Ardealului. A fost reprezentantul cel mai de seamă al revoluţiei române şi un veritabil erou al poporului, ale cărui virtuţi le-a făcut să strălucească peste veacuri, ca o pildă vie urmaşilor iubitori de patrie şi ca un izvor luminos de mândrie naţională. (Silviu Dragomir)

Avram Iancu s-a născut în urmă cu două secole şi s-a stins la vârsta maturităţii, la nici cinci decenii de viaţă, dar spiritul său străbate anii şi va străbate multe veacuri de-acum înainte, cel puţin atât timp cât va exista poporul român, fiindcă el este erou naţional, aşezat de mult în Panteonul românesc. (Acad. Ioan-Aurel Pop, la începutul „Cuvântului de preţuire” de la începutul cărţii)

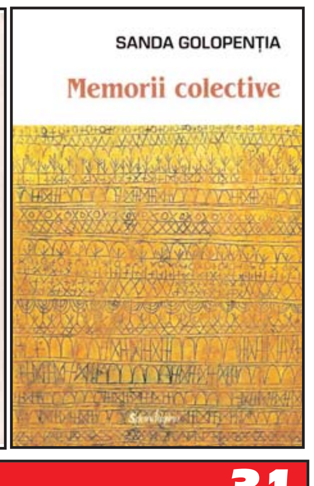
Sanda Golopenţia, *Memorii colective. Intermemoria, studii de pragmatică şi antropologie. Româna globală, limba română şi vorbitorii ei în afara României,* Editura Spandugino, Bucureşti, 2024

Cartea de faţă lansează cititorilor o provocare. Membrii unei comunităţi trăiesc cel mai intens şi afectează cel mai profund memoria colectivă înglobantă atunci când vorbesc, ascultă spre a vorbi ulterior sau se observă vorbind şi ascultând. Voi rezerva pentru această memorie vorbită, activată şi hrănită de dialog, termenul de intermemorie, afirmând, în esenţă, că intermemoria este aspectul cel mai dinamic al unei memorii colective. Ce se întâmplă şi cum se manifestă intermemoria – pe care am abordat-o precumpănitor în destinul regional şi mai puţin în cel naţional al limbii române – atunci când contextul în care o situăm devine global? Alăturând volumele *Intermemoria* şi *Româna globală*, această carte propune simultan o reflecţie teoretică şi o informare factuală privind variantele limbii române vorbite pe glob. Spre deosebire de volumul *Intermemoria,* pentru care întrevăd extensiuni teoretice la nivel urban şi naţional, *Româna globală* este un studiu de etapă, care va trebui reluat în momente succesive. Între momentul iniţial, pe care l-am prezentat în acest al doilea volum, şi momentul actual s-au produs evoluţii complexe, care necesită nu numai completări, ci şi descrieri integrale, prin studii de caz. (Autoarea, pe coperta a patra)

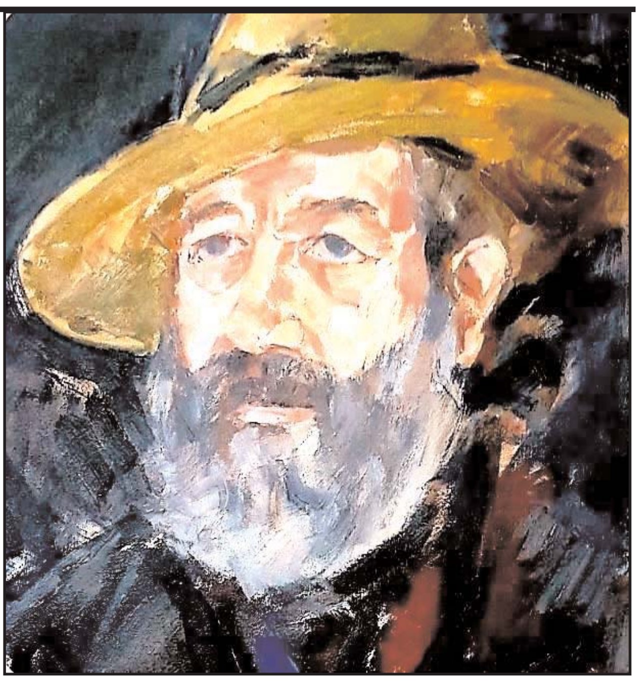

Ars longa...

Prietenul meu, Păsărarul

Nicolae Dan FRUNTELATĂ

Am fost în acest început de primăvară-vară într-o odaie de suflet deschisă spre inima Bucureştilor, acolo unde locuiau închipuirile unui prieten al meu, frate-pictor de la *Catacomba*, marele Tudor Meiloiu. Sânge de oltean, sudic şi roşu ca vinul de Dăbuleni, crescut la Leu, în Dolj, dar plecat în lume ca noi toţi, după destin, după un abur de glorie, după o dragoste mare.

Prietenul meu, Păsărarul. Îi zic aşa pentru că odaia în care m-a chemat era plină cu tablouri unde se înfoiau şi se iubeau păsări ale paradisului. Păsări închipuite, mi-a zis Tudor modest, când l-am întrebat cum se cheamă această bântuire a lui.

O bântuire de frumos care vine din străvechimea noastră. Nu din *Paradisaeide,* ordinul *Paseriforme,* păsările paradisului din exotica Papua-Noua Guinee.

Ci din pasărea sufletului, pasărea fără somn, pasărea de aur a mitologiei dacilor bătrâni, din pasărea care locuieşte pe lumea cealaltă şi care, ea singura, poate să te aducă de acolo în lumea cu dor. Fără îndoială, dacă-i dai o bucată din carnea ta, din viaţa ta, aşa, ca să-şi refacă puterile pentru zborul cel lung.

De acolo vin păsările prietenului meu. Cele cu penaj roşu, albastru, cu pete de lumină şi cu pete de sânge, un fel de păuni muţi ai deznădejdii şi ai speranţei, ai bucuriei şi ai tristeţii, deopotrivă, că pe lumea asta toate sunt amestecate şi împreună.

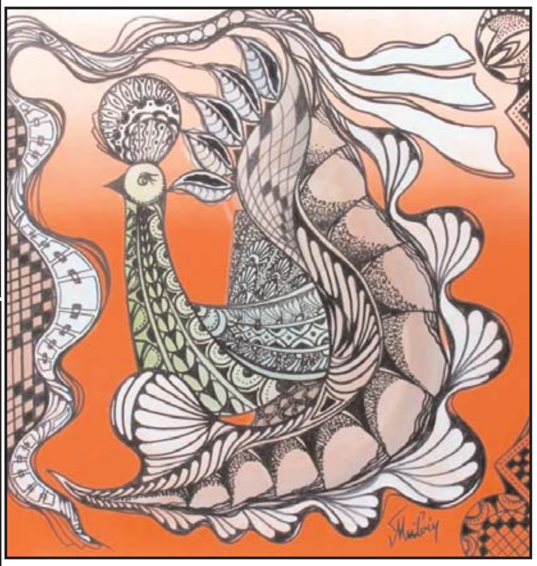
Păsări a sculptat Tatăl Nostru de la Hobiţa, marele oltean Brâncuşi. Se ştie că, la început, voia să aşeze în vârful *Coloanei Infinitului* o pasăre a sufletului cu aripile desfăcute, gata să zboare spre infinit. A renunţat la această viziune, dar a găsit, aşa cum spune una dintre exegetele lui, Athena T. Spear, douăzeci şi opt de interpretări ale motivului păsării pe care le-a aşezat în opera lui.

Sunt şi mulţi pictori români care au desenat păsări. Dar oare de unicitate, de exclusivitate e vorba aici? Cred că nu, mai cred că doar artiştii bântuiţi de păsări, pe care culoarea îi duce dintr-o lume în alta, dintr-o stare în alta, sunt capabili să transmită acestei lumi obosite, plictisite, ignorante de prea multe ori, plutirea aceea de graţie care se numeşte artă adevărată.

N-am scris, Doamne fereşte, o cronică de artă. Nu despre influenţe, filiaţii, tehnici de culoare e vorba în mărturisirea mea. Ci despre o frumuseţe pe care mi-a dăruit-o într-o zi de primăvară-vară, ca un boier oltean ce este, prietenul meu, Păsărarul.

Te rog, continuă, umple lumea de păsări închipuite, frate Tudore, numai aşa putem să ne salvăm de urât, de spaima de moarte şi, mai ales, de sentimentul de zădărnicie pe care ni-l dă aerul otrăvit al acestui început de mileniu orb.

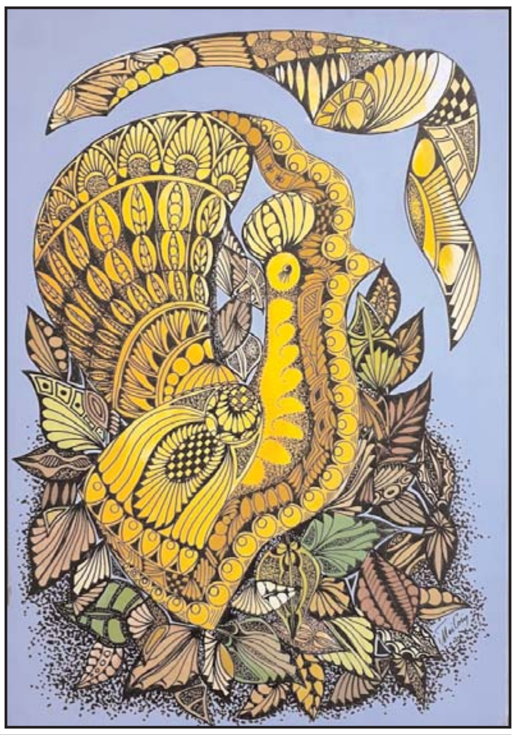

Ascultă un cântec vechi, mare minune dacă n-a venit din acest Sud fabulos în care trăim şi noi:

Numai Pasărea Măiastră
I-a zbura maicii-n fereastră
Şi maicii i-a povesti
Unde mi-am putut muri,
În mijlocul pădurii,
Ducând dorul bădiţii,
În mijlocul codrului,
Ducând dorul dorului…

(Text reprodus din pliantul *Măiastrele. Tudor George Meiloiu 80,* unde este reluat din volumul N.D. Fruntelată, *Scaunul electric doi*, Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2016, p. 225-227, alături de texte de Marina Musset, Ion Pătraşcu, Florentin Popescu. Tudor Meiloiu a mai fost prezentat în revistă, în noiembrie 2018, de Ion Pătraşcu, iar la pagina 17 a revistei de faţă, Marian Nencescu îi face un portret de „Senior al culturii”.)

Revista este ilustrată cu imagini de lucrări ale lui Tudor Meiloiu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Maria CALLEYA – muzician, Bucureşti
- Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN – Bucureşti
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Mihai SPORIŞ – inginer, Râmnicu Vâlcea
- Gheorghe OLTEANU – inginer, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Eugenia TOFAN – publicist, Chişinău
- Mihai OGRINJI – scriitor, Bucureşti
- Pr. Ion DURĂ – Ţările de Jos
- Nicolae CONSTANTINESCU – prof. univ., Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Claudia Lidia BADEA – prof. univ., Austria
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Mihai NEAGU BASARAB – scriitor, Germania
- Traian D. LAZĂR – scriitor, Ploieşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Cristina MINCU – publicist, Curtea de Argeş
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti